

Lähde Vilin ja Veeran kanssa retkelle oppimaan jokamiehenoikeuksia

Pedagogisen luontomateriaalin kehittäminen lapsikeskeistä palvelumuotoilua ja iteratiivista prosessia soveltaen

Jaana Jääskeläinen

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Lähde Vilin ja Veeran kanssa retkelle
oppimaan jokamiehen oikeuksia**

Pedagogisen luontomateriaalin kehittäminen lapsikeskeistä palvelumuotoilua ja iteratiivista prosessia soveltaen

Jaana Jääskeläinen
Sosionomi YAMK
Opinnäytetyö
Huhtikuu 2022

Jaana Jääskeläinen

Lähde Vilin ja Veeran kanssa retkelle oppimaan jokamiehenoikeuksia

Pedagogisen luontomateriaalin kehittäminen lapsikeskeistä palvelumuotoilua ja iteratiivista prosessia soveltaen

Vuosi 2022

Sivumäärä 99

Tässä opinnäytetyössä oli tavoitteena kehittää liikunta- luonto- ja ympäristökasvatusta tukeva pedagoginen luontomateriaali lapsille. Materiaalin kohderyhmänä ovat varhaiskasvatus- ja esiopetusikäiset lapset. Kehitetyn materiaalin on tarkoitus innostaa lapsia liikkumaan luonnossa, vahvistaa lasten luontosuhdetta omakohtaisten luontoelämysten ja kokemusten kautta ja tarjota luonnossa mahdollisuuksia leikkiin, oppimiseen, vuorovaikutukseen ja samalla vahvistaa osallisuutta.

Opinnäytetyö tehtiin osana Ilo kasvaa ulkona - luontoliikunta osaksi toimintakulttuuria hankeetta. Se on Ympäristökeskus Syklin ja Suomen Ladun kolmevuotinen (2019-2021) valtakunnallinen yhteishanke. Hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ja sillä pyritään lisäämään lähiluonnon käyttämistä liikunta- opetus- ja luontokohteena niin varhaiskasvatuksessa kuin esi- ja alkuopetuksessa.

Opinnäytetyön teoriaosa pitää sisällään luontomateriaalin suunnittelutyön perustana olevan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen osa-alueet. Teoriaperustaa on täydennetty tarkastellen ympäristökasvatuksen tavoitteita ja luontosuhteen vahvistamisen näkökulmaa. Lisäksi täydentävää teoriaa on lapsesta kokonaisvaltaisena oppijana, tarinallisuudesta ja leikistä lapsen oppimisen edistäjinä sekä luonnosta liikuttavana oppimisympäristönä.

Kehittämisessä sovellettiin palvelumuotoilun lähestymistapaa ja prosessimaisuutta. Menetelminä käytettiin benchmarkingia, lapsikeskeistä palvelumuotoilua, empaattista suunnittelua ja iteratiivista prosessia. Kehitetyn materiaalin suunnittelussa ja työstämisessä oli keskeistä osallistaa lapset mukaan kehittämisprosessiin.

Pedagoginen luontomateriaali vastaa olemassa olevaan tarpeeseen. Pienemmille lapsille jokamiehenoikeus teemaan liittyvää vastaavanlaista materiaalia ei ole saatavilla. Jokamiehenoikeudet ovat tärkeä osa suomalaista kulttuuria ja niiden oppimisella on myös yhteiskunnallinen merkitys. Materiaali on helposti käyttöön otettavaa, luontoliikuntaan innostavaa, monen ikäisille lapsille sovellettavaa ja monipuolisesti käytettävää. Jatkokehitysajatuksena olisi kiinnostavaa selvittää, miten hyvin Vilin ja Veeran jokamiehenoikeus materiaali on löytänyt tiensä kasvattajien ja opettajien käyttöön luontotoiminnassa. Vili ja Veera konseptille voisi kehittää myös jatkoa pedagogista palvelumuotoiluprosessia soveltaen ja lapsia osallistaen. Jatkossa tarvitaan lisää lapsen toiminnallisuutta, kokonaisvaltaista oppimista ja ympäristökasvatuksen tavoitteet huomioivaa materiaalia opettamisen tueksi.

Asiasanat: pedagoginen luontomateriaali, palvelumuotoilu, benchmarking, lapsikeskeinen palvelumuotoilu, empaattinen muotoilu, prototyyppi, iteratiivinen prosessi

Jaana Jääskeläinen

Go on an excursion with Vili and Veera to learn everyman's rights

Development of pedagogical nature material using child-centered service design and iterative process

Year

2022

Pages

99

In this thesis, the aim was to develop pedagogical nature material for children that supports sports, nature, and environmental education. The target group of the material is children of early childhood education and preschool age. The developed material is intended to inspire children to exercise in nature, strengthen their relationship with nature through personal nature experiences and offer opportunities for play, learning, interaction and, at the same time, strengthen inclusion in nature.

The thesis was completed as part of Ilo kasvaa ulkona - nature sports as part of the operating culture project. It is a three-year (2019-2021) national joint project between the Finnish Environment Institute Sykli and Suomen Latu. The project is funded by the Ministry of Education and Culture and aims to increase the use of local nature as a sport, teaching and nature destination in both early childhood education and preschool and primary education.

The theory part of the thesis includes the areas of transversal competence and learning of the early childhood education and care plan (2018), which is the basis for the design of the nature material. The theory base has been supplemented by a review of the objectives of environmental education and the perspective of strengthening the relationship with nature. In addition, there is complementary theory on the child as a holistic learner, story and play as promoters of the child's learning, and nature as a learning environment that makes you move.

Service Design and a process-like approach were applied in the development. Benchmarking, child-centered service design, empathetic design and iterative process were used. In designing and working on the developed material, it was essential to involve children in the development process.

Pedagogical nature material responds to an existing need. For smaller children, there is no similar material related to the theme of everyman's rights. Everyman's rights are an important part of Finnish culture and learning them also has a societal significance. The material is easy to use, inspiring nature sports, applicable to children of many ages, and versatile. As a further development idea, it would be interesting to find out how well Vili and Veera's everyman's rights material has found its way to the use of educators and teachers in nature activities. The Vili and Veera concept could also be continued by applying the pedagogical service design process and involving children. In the future, more material that takes the child's functionality, comprehensive learning, and environmental education objectives into consideration will be needed to support teaching.

Keywords: pedagogical nature material, service design, benchmarking, child-centered service design, empathetic design, prototype, iterative process

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Ilo kasvaa ulkona -hanke	9
3	Teoreettinen viitekehys pedagogisen luontomateriaalin suunnittelussa	10
3.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018).....	11
3.1.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	11
3.1.2	Lapsen oppimiskäsitys perusteissa	13
3.2	Laaja-alaisen osaamisen alueet	13
3.2.1	Ajattelu ja oppiminen	14
3.2.2	Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus- ja ilmaisu	14
3.2.3	Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	15
3.2.4	Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	15
3.2.5	Osallistuminen ja vaikuttaminen	16
3.3	Oppimisen osa-alueet.....	17
3.3.1	Kielten rikas maailma	17
3.3.2	Ilmaisun monet muodot.....	18
3.3.3	Minä ja meidän yhteisömme	19
3.3.4	Tutkin ja toimin ympäristössäni	19
3.3.5	Kasvan, liikun ja kehityn	20
3.4	Ympäristökasvatus ja sen tavoitteet	21
3.4.1	Lapsen ympäristövastuullisuuden ja luontosuhteen kehittyminen	22
3.5	Luontokasvatus- ja luontopedagogiikka.....	24
3.5.1	Luontoympäristössä oppiminen kesyp-mallin mukaisesti	25
3.5.2	Luonto liikuttavana oppimisympäristönä.....	25
3.6	Tarinallisuus ja positiivinen pedagogiikka oppimisen edistäjänä.....	26
3.7	Leikki lapsen luontaisena oppimisen ja toimimisen tapana	28
4	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	29
5	Kehittämisen lähestymistapana palvelumuotoilu ja käytetyt menetelmät	32
5.1	Palvelumuotoilun prosessi ja benchmarking tarpeen kartoituksessa	33
5.2	Lapsikeskeinen palvelumuotoilu työskentelytapana lasten kanssa.....	35
5.3	Havainnointi menetelmänä asiakasymmärryksen keräämisessä	36
5.4	Empaattinen suunnittelu	37
5.5	Iteraatio eli toistuva suunnittelu ja prototypointi.....	38
6	Kehittämisprojektin prosessin kuvaus	39
6.1	Materiaalin tarpeen määrittäminen ja kartoittaminen	40
6.2	Alustava materiaalin suunnittelu ja valmistautuminen yhteistyöhön.....	41
6.3	Ensimmäinen yhteistyö ja kehittämispalaveri.....	42

6.4	Tavoitteiden asettamisella asiakasymmärryksen kerääminen	43
6.5	Asiakasymmärryksen kerääminen lapsilta	46
6.6	Materiaalin prototyypin rakentaminen	50
6.7	Ensimmäinen iteraatiovaihe kehittäjätiimin kanssa.....	53
6.8	Toinen iteraatiovaihe prototyypin testaus lasten kanssa.....	54
6.9	Kolmas iteraatiovaihe kehittäjätiimin kanssa	55
6.10	Neljäs iteraatiovaihe kehittäjätiimin kanssa	57
7	Valmiin luontomateriaalin ja prosessin arviointi.....	58
7.1	Valmis pedagoginen luontomateriaali.....	58
7.1.1	Materiaalin käyttötarkoitus, hyödynnettävyys ja ulkoasu	60
7.1.2	Materiaalin sisällön pedagogisuus ja oppimisen osa-alueet	61
7.2	Työelämäkumppanin kehittäjätiimin arviointipalaute	64
7.3	Varhaiskasvatuksen opettajan käyttökokemus ja pedagoginen arvio	64
7.4	Lasten palaute.....	66
7.5	Oma arviointi prosessista	66
8	Pohdinta	68
8.1	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	72
8.2	Jatkotutkimusaiheita	74
Kuviot	81
Liitteet	82

1 Johdanto

Tätä opinnäytetyötä ohjasi ajatus olla mukana tärkeässä vaikuttamistyössä, jossa pyritään lisäämään lähiluonnon käyttämistä liikunta-, -opetus- ja toimintaympäristönä niin varhaiskasvatuksessa kuin esi- ja alkuopetuksessakin. Huoli siitä, että lapset vieraantuvat luonnosta ei ole turha. Lasten huomion vievät nykyään usein pelit, internet ja sosiaalinen media, jolloin lasten mielipaikat siirtyvät sisätiloihin. Silloin yhteyttä luontoon ja luonnossa toimimiseen ei pääse syntymään. Luontosuhde syntyy konkreettisen tekemisen, kokemisen ja toiminnallisuuden kautta. Nykyään on paljon lapsia, joille luonto voi olla vieras elementti. Lapsena saaduilla luontokokemuksilla on vaikutusta aikuisuuteen asti. Ulkona oppimisella edistetään lasten luontosuhteen muodostumista ja syvenemistä. (Laine & Kettunen 2018, 6.)

Luonto toimii hyvinvoinnin edistäjänä ja sillä tiedetään olevan lukuisia hyvinvointivaikutuksia. Luonnossa oleskelu ja liikkuminen lisäävät ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. Tällä on suora yhteys liikunnallisen elämäntavan edistämiseen, liikalihavuuden ehkäisyyn sekä liiallisen ruutuaajan vähentämiseen. Luontoliikunnallinen elämäntapa opitaan varhain. Luonnossa fyysinen aktiivisuus lisääntyy kuin huomaamatta ja luonnossa oleminen virkistää. Luonto tarjoaa lapsille erinomaisen paikan leikkimiseen ja aktiiviseen yhdessäoloon kavereiden kanssa. (Hasanen & Vähäsarja 2019, 11-12.)

Luonnossa oleminen antaa lapsille osallisuuden mahdollisuuksia ja niitä voidaankin tukea lapsilähtöisesti niin varhaiskasvatuksessa kuin koulussa. Koti- ja varhaiskasvatus ovatkin luonnollisesti toimintamuotoina ympäristöjä, joissa saadaan ensimmäisiä osallisuuden ja osallistumisen kokemuksia. Näissä ympäristöissä lapsen tulee saada olla aktiivinen toimija. On tärkeää, että lasta kuullaan ja hänen näkökulmansa otetaan huomioon. Syntymästään saakka lapsi on aktiivinen kommunikoija, joka pyrkii muodostamaan rakenteita. Niiden pohjalta lapsi ymmärtää toisten henkilöiden reaktioita ja hakeutuu aktiiviseen vuorovaikutukseen toisten kanssa. Nämä rakenteet mahdollistavat pienten lasten osallisuuden helpon tukemisen. (Parikka- Nihti & Suomela 2014, 50.) Leskisenojan (2019, 151-152) mukaan osallisuus on lapsen mahdollisuus vaikuttaa aidosti yhteiseen toimintaan. Se näyttäytyy kuulluksi tulemisena ja päätöksentekoon osallistumisena. Lapsen äänen tulisi kuulua suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Kasvattajien tulisi uskaltaa antaa tilaa lasten mielenkiinnon kohteille, näkemyksille ja aloitteille. Tämä edellyttää usein pedagogista riskinottoa ja rohkeuttakin hypätä tilanteisiin, joiden lopputuloksesta ei ole täyttä varmuutta. Osallisuuden pitäisi peilautua kaikkeen tekemiseen ja sen pitäisi olla kaiken läpäisevä kasvatuksellinen arvo, eikä silloin tällöin käyttöön otettava menetelmä.

Ulko-opetus tarjoaa paljon mahdollisuuksia lapsille elämyksiin ja kokemuksiin sekä oppimiseen monien eri aistien kautta. Luonnossa avautuu erilaisia tilaisuuksia toteuttaa itseään, nauttia yhdessäolosta läheisten kanssa tai harrastaa. Lapsen näkökulmasta nuo hetket luonnossa ovat hauskoja, rentouttavia ja mieleenpainuvia. Nämä luonnossa tapahtuvat läsnäolon ja ilon kokemukset voivat synnyttää luontoon läpi elämän kantavan syvän yhteyden. Lapsena syntynyt luontosuhde kannattelee usein meitä myös aikuisena. Juuri tästä syystä jokaisen lapsen tulisi saada nauttia luontokokemuksista ja niiden tuomasta hyvinvoinnista. (Laisaari 2021, 9.) Luonto ympäristössä on hyvä toteuttaa vahvuusajattelua sekä tunnekasvatusta. Varhaiskasvatuksessa kuin alkuopetuksessakin lapsi- ja tarvelähtöisyys sekä lapsen oman osallisuuden tukeminen ovat toiminnan lähtökohtana myös luonnossa. (Jussila & Myllyniemi 2021, 18.)

Koulun, esi- ja varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmissa korostetaan tietojen sijaan taitoja. Tällä ohjataan toiminnalliseen tekemiseen ja samalla se haastaa kasvattajat käytännön toiminnan arvostamiseen opetuksessa. Opetussuunnitelmat antavat hyvän perustan ulkona luonnossa oppimiselle, tavoitteet ovat ohjaamassa luontosuhteen tukemiseen ja muodostamiseen ja niiden arvoperusta kannustaa hyödyntämään luontoa oppimisympäristönä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018, 28-29) määrittelee oppimisympäristöiksi luonnon, pihat, leikki- puistot ja muut rakennutetut ympäristöt. Niitä hyödynnetään liikunnan, -luontoelämysten ja oppimisen paikkoina. Oppimisympäristöt tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Kaikessa toiminnassa tulisi huomioida ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Kaikilla arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.

Luonto tarjoaakin parhaimmillaan toiminnallista oppimista. Ulkona opettaminen on lisääntynyt viime vuosina selvästi. (Laine & Kettunen 2018, 6.) Purhosen (2021, 11) mukaan ulkona toimimiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja luoda ulkona oppimisesta vieläkin vahvempi osa toimintakulttuuriamme. Varhaiskasvatusta määrittävät asiakirjat kehottavat päiväkotaja luontoretkeilyyn luontosuhteen rakentamiseksi ja asettavat tavoitteeksi kestävä elämäntavan vahvistamisen. Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella onkin merkittävä rooli ympäristökasvatuksessa, jossa metsä toimii kokemuksellisenä oppimisympäristönä. Lapset ovat tulevaisuuden ympäristökansalaisia ja siksi lasten luontoyhteyttä on vahvistettava kaikin tavoin. Alkuopetuksessa korostuvat luonnossa liikkuminen ja luontosuhteen vahvistaminen. Niillä edistetään kestävä elämäntapaan kasvamista. (Laine & Kettunen 2018, 6.) Olisikin tärkeää saada mahdollisimman moni mukaan pyrkimään tähän yhteiseen tavoitteeseen, joka tukee osaltaan lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lasten tulisi saada riittävästi vihreää aikaa ja nauttia metsästä oppimisympäristönä säännöllisenä osana arkea.

Opinnäytetyöni kytkeytyy osaksi Ilo kasvaa ulkona - hankkeen suurempaa kehittämistyön kokonaisuutta. Hankkeen aikana on jaettu hyviä käytäntöjä, työvälineitä ja materiaaleja lähiluonnon käyttämisen tueksi ja lisäämiseksi. Tässä opinnäytetyössä kehitettiin pedagoginen luontomateriaali palvelumuotoilun lähestymistapaa ja prosessia soveltaen hyödynnettäväksi varhaiskasvatusikäisten lasten liikkumisen ja luonnossa toimimisen tueksi. Koronatilanne on lisännyt tarvetta saada lisää uusia ympäristökasvatuksen tavoitteita, lapsen osallisuutta ja toiminnallisuutta tukevia materiaaleja. Tavoitteena on että, luontotoiminnasta tulisi osa jokaisen lapsen arkea. Luonnossa on mahdollista saavuttaa kansallisten liikuntatavoitteiden lisäksi monia muitakin opetukselle ja kasvatukselle asetettuja tavoitteita. Tavoitteena on, että luonto toimisi tasavertaisena kaikkien sellaisten oppimisympäristöjen joukossa, joissa toteutetaan suunniteltua ja pedagogisesti perusteltua toimintaa. Luontotoiminnan kautta tehdään tärkeää työtä lasten liikunnallisen elämäntavan tukijoina sekä yhteisen paremmin voivan maapallon hyväksi. (Fågel, Laitinen & Jussila 2021, 6.)

2 Ilo kasvaa ulkona -hanke

Tämä opinnäytetyö tehtiin osana Ilo kasvaa ulkona- luontoliikunta osaksi toimintakulttuuria hanketta. Se on Ympäristökeskus Syklin ja Suomen Ladun kolmevuotinen (2019-2021) valtakunnallinen yhteishanke. Hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ja sillä pyritään lisäämään lähiluonnon käyttämistä liikunta- opetus- ja luontokohteena niin varhaiskasvatuksessa kuin esi- ja alkuopetuksessa. Syklin hallinnoimassa hankkeessa tavoitteena on luoda luontoa oppimisympäristönä käyttävien kasvattajien ja opettajien valtakunnallinen verkosto. Alueellisissa verkostotapaamisissa kartoitetaan luontotoiminnan tuen tarpeita, jaetaan ideoita ja kokemuksia sekä koulutaudutaan. (Ilo kasvaa ulkona.)

Hankkeessa Suomen Latu kouluttaa varhaiskasvattajia työpajoissaan sekä ohjaajakursseilla 10 eri kunnassa. Tavoitteena on pitkäjänteinen luontoliikunnan kuntayhteistyö, jossa huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Myös kuntia tuetaan yhteiseen toimintaan paikallisen Suomen Ladun jäsenyhdistyksen kanssa. Hankkeen päätyttyä yhdessä kasvattajien ja opettajien kanssa syntyneet ideat ja toimintamallit ovat kaikkien ilmaisessa käytössä hankkeen www-sivuilla sekä Ilo kasvaa ulkona - toimintamallina. Tästä tullaan suunnittelemaan luontotoiminnan käsikirja metsätoiminnan aloittelijoiden tueksi. (Ilo kasvaa ulkona.)

Ilo kasvaa ulkona hankkeen päätavoitteena on lisätä lähiluonnon käyttämistä liikunta-, opetus- ja toimintaympäristönä. Ilo kasvaa ulkona- toimintamallin kolme tavoitetta ovat, että

- lapset liikkuvat monipuolisesti lähiluonnossa.
- vahvistetaan lasten luontosuhdetta omakohtaisten luontoelämysten- ja kokemusten kautta.

- luonto tarjoaa mahdollisuuksia leikkiin, oppimiseen, vuorovaikutukseen ja osallisuuden vahvistamiseen.

Hankkeella on ollut mukana monipuolisesti eri yhteistyötahoja: liikkuva lapsi varhaiskasvatuksessa- ohjelma, yhteistyö ja verkostot lapsen liikkumisen edistäjänä- hanke, Liiku ry ja 10 muuta liikunnan aluejärjestöä, Nurmijärven kunta ja Nurmijärven Latu, Ulko-opet ry, LYKE-verkosto/Suomen Luonto- ja ympäristökoulujen liitto, Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi ja Seikkailukasvatusverkosto. (Ilo kasvaa ulkona.)

3 Teoreettinen viitekehys pedagogisen luontomateriaalin suunnittelussa

Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka on kaikkea toimintaa, suunnittelua ja kehittämistä ohjaava tekijä. Pedagogisen luontomateriaalin suunnittelua ohjasi tämän kehittämisprojektin aluksi sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Luontomateriaalin sisällön tavoitteena on tukea varhaiskasvatusikäisten lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymistä oppimisen alueisiin pohjautuvien toiminnallisten tehtävien, tarinallisuuden, vuorovaikutusta tukevien kysymysten ja leikin keinoin. Laaja-alaisen osaamisen viisi eri osa-alueita ovat: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19.)

Pedagoginen luontomateriaali kehitettiin huomioiden kaikki varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyt oppimisen alueet. Oppimisen alueet ovat: kielten rikas maailma, ilmaisan monet muodot, minä- ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 36). Tämä antoi mahdollisuuden tukea lapsen laaja-alaisen osaamisen kehittymistä monipuolisemmin ja opetusta ohjaaviin asiakirjoihin perustuen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) lisäksi pedagogisen luontomateriaalin sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa on teoreettisena viitekehysenä toiminut osa, joka täydentää sitä ympäristö- ja luontokasvatuksen näkökulmasta. Luontomateriaalissa huomioitiin lasten toiminnallisuus ja kokonaisvaltaisuus oppimisessa sekä ympäristökasvatuksen tavoitteet luontosuhteen vahvistamisen näkökulmasta. Tämä teoreettisen viitekehysen osa sisältää teoriaa ympäristökasvatuksesta tavoitteista, lapsen ympäristövastuullisuuden ja luontosuhteen kehittymisestä, luontokasvatuksesta- ja pedagogiikasta, luontoympäristössä oppimisesta kesyp (keho-sydän-pää) - mallin mukaisesti ja luonnosta liikuttavana oppimisympäristönä. Lisäksi on teoriaa tarinallisuudesta lapsen oppimisen edistäjänä ja leikistä lapselle

luontaisena tapana oppia ja toimia. Materiaalissa on myös hyödynnetty positiivisen pedagogiikan näkökulmaa ja lähestymistapaa lasten oppimisen parantamiseksi.

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee varhaiskasvatuksen suunnitelmalliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatus nähdään tärkeänä osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Myös lapsuuden merkityksen ymmärtäminen ja tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta on pedagogisen toiminnan perustaa. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Tavoitteina on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa pedagogista toimintaa ja siten mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset. Lisäksi varmistaa kehittävää, oppimista edistävää, terveellisen ja turvallisen varhaiskasvatusympäristö lapsen ikä- ja kehitys huomioon ottaen sekä kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja edistämällä lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata lasta eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Tärkeää on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 3-4, 11,15.)

3.1.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Pedagogiikka liittyy varhaiskasvatuksessa tiiviisti kaikkeen toimintaan ja kehittämiseen. Se on tavoitteellista, toiminnallista, leikkiä, suunnitelmallisuutta, vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee varhaiskasvatuksen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon pedagogisesti painottuneeksi kokonaisuudeksi. Pedagogiikka on läsnä kaikissa arjen tilanteissa, ei vaan ohjatun toiminnan aikana. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta ja sen toteuttaminen on kokonaisvaltaista ja tavoitteena siinä on lapsen oppimisen, hyvinvoinnin ja laaja-alaisen osaamisen edistäminen. Se toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Tavoitteellisen toiminnan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys ja niihin pohjautuva toimintakulttuuri, monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana on lasten mielenkiinnonkohteet ja

3.1.2 Lapsen oppimiskäsitys perusteissa

Varhaiskasvatuksen perusteet pohjautuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsityksen määrittelyssä lapsi nähdään aktiivisena toimijana. Synnynnäisestäkin lapset ovat uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppimista tapahtuu kokonaisvaltaisesti ja kaikkialla. Oppimisessa yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Lapsi oppii, kun hän havainnoi ja tarkkailee ympäristöään sekä jäljittelee muiden toimintaa. Oppimista tapahtuu leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Oppimisen lähtökohdina ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. Uusilla opittavilla asioilla on tärkeää olla yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin, muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Parhaiten lapsi oppii voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Vuorovaikutussuhteet ja myönteiset tunnekokemukset edistävät oppimista. Oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä ovat myös vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta. Oppimista lisäävä ja innostava tekijä on toiminnan kiinnostavuus, tavoitteellisuus ja sopivasti haastava toiminta. Jokaisen lapsen tulisi saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana. Leikki on merkityksellistä varhaiskasvatustilanteiden oppimiselle. Se motivoi ja tuottaa iloa ja samalla lapset oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 17.)

3.2 Laaja-alaisen osaamisen alueet

Fonsénin ja Parrilan (2016, 61-62) mukaan tärkeä arvoperusta on lapsen oikeus oppia leikkien, iloita oppimastaan sekä osallistua toiminnan suunnitteluun ja oppimisympäristön rakentamiseen. Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2018,19) tarkasteltaessa on tarkoituksenmukaista huomioida jo-kaista osa-alueita samanaikaisesti. Lapsen laaja-alaisen osaamisen kehittyminen on riippuvainen monesta eri tekijästä, johon vaikuttaa mm. eri oppimisen osa-alueiden huomioiminen opetuksessa, oppimisympäristö, varhaiskasvattajan pedagoginen työote- ja työskentelytavat, toimintakulttuuri ja lasten osallisuus toiminnassa. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on kuvattu ja määritelty kunkin

osa-alueen tarkoitus ja tehtävä kullakin osa-alueella. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueita ovat: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ja osallistuminen ja vaikuttaminen.

3.2.1 Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle sekä elinikäiselle oppimiselle ja ne kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Luova ja kriittinen ajattelu edellyttävät tiedon hankintaa, jäsentämistä ja uuden luomista. Tämän perusta luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatus tukee lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Monipuoliset ja merkitykselliset kokemukset kehittävät lasten ajattelua ja oppimista. Oppimisen ilolle, ihmettelylle ja oivaltamiselle tulee olla tilaa. Leikki antaa lapsille mahdollisuuden käyttää mielikuvitusta ja luovuutta, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten iän ja kehitystason mukaisesti tuetaan lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan ja heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Samalla lapsia kannustetaan sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista ja keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Lapsia ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäin tapahtuva fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19-20.)

3.2.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus- ja ilmaisu

Lapsi kasvaa kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten vuorovaikutustaitojen ja kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaaminen pitää sisällään taidon kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kykyä reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidot ja kyky ilmaista itseään ja muita on merkityksellistä identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Edellytyksenä oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämiselle ja kunnioittamiselle on toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20.)

Varhaiskasvatus edistää lasten kulttuurista osaamista ja heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan. Lapsia rohkaistaankin tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Aikuisten tehtävänä on toimia mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan sekä ystävällisyyteen että hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta antaa mahdollisuuksia harjoitella

vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista, asettumaan toisen ihmisen asemaan ja ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä kaikki vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan myös kulttuuri-identiteetin rakentamisessa. Tämä tarkoittaa, että varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Muun muassa leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lisäksi lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20.)

3.2.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjataan heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. Lasten itsenäisyyden asteittäistä lisääntymistä tuetaan ja heitä autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Arjessa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan myös toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Varhaiskasvatuksessa käsitellään yhdessä lasten kanssa heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita; levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä, jolloin lasten tunnetaidot vahvistuvat. Heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lisäksi lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20-21.)

3.2.4 Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan niin lasten ja perheiden arjessa kuin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Nämä taidot edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatus tukee näiden taitojen kehittymistä. Monilukutaito on keskeinen perustaito sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta että kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen näkökulmasta. Sillä tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perusta on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Monilukutaitoon sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito,

medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liitetään kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa opetellaan erilaisia käsitteitä, nimetään asioita ja esineitä. Lisäksi lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa ympäristöissä. Kehittyäkseen monilukutaitoisiksi lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja. Varhaiskasvatuksessa tutkitaan ja havainnoidaan lasten kanssa tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia on mukana leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Lapsen mahdollisuus kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistää lapsen luovaa ajattelua, yhteistoiminnan taitoja ja lukutaitoa. Aikuiset ohjaavat lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21.)

3.2.5 Osallistuminen ja vaikuttaminen

Ahonen ja Roos (2019, 11) nostavat varhaiskasvatuksen perusteista esiin lasten osallisuuden, jonka tulee olla pedagogisen toiminnan keskiössä. Osallisuuden tulisi tavalla tai toisella olla osa kaikkea varhaiskasvatustoimintaa. Osallisuus näyttäytyy usein monenlaisena toimintana (Turja 2020, 47). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018, 27) määrittelee lasten osallisuuden pedagogiikkaan perustuvaa toimintakulttuuria siten, että lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuuleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Varhaispedagogiikassa lapsen autonomia yhdistetään siihen, kuinka lapsi itse pääsee vaikuttamaan varhaiskasvatustoimintaan. Lapsen tulisi olla tiiviisti osallinen hänen elämäänsä vaikuttavien asioiden pohtimisessa eli käytännössä olla mukana pedagogiikan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin prosesseissa ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. (Heiskanen 2021, 133.)

Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Keskeistä osallisuuden toteutumiseksi on lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen. Tämä kaikki vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset ovat mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa toimintaa yhdessä aikuisten kanssa. Näin lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Aikuisen vastuulla on huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen myötä lapsen käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 22, 26.)

3.3 Oppimisen osa-alueet

Lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta on ensiarvoisen tärkeää innostaa lasta kyselemään, tutkimaan, kokeilemaan ja tekemään asioita monella eri tavalla yksin ja yhdessä muiden kanssa. Lapsen valmiuksia oppia jatkuvasti uutta edistävät uskallus kokeilla rohkeasti ja uteliaisuus uusille asioille pienestä pitäen. (Estola, Kyronlampi-Kylmänen, Mäkitalo & Uitto 2020, 7.) Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä kuvaavat oppimisen alueet. Ne ohjaavat monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista yhdessä lasten kanssa. Eheytetty pedagoginen toiminta on mahdollistaja asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisessa tarkastelussa ja tutkimisessa. Toiminnan keskeisenä lähtökohtana toimivat lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset. Aihepiireiksi voivat nousta leikit, sadut, retket, spontaanit vuorovaikutustilanteet lasten ja aikuisten kesken tai lasten keskinäinen vuorovaikutus. Oppimisen osa-alueiden käsittelyn tapa voi vaihdella valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Aikuisten tehtävä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista. Lapsen oikeus on saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueilta. Oppimisen alueita ei toteuteta erikseen toisistaan irrallisina kokonaisuuksina, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet ryhmitellään esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viiteen kokonaisuuteen: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 36.)

3.3.1 Kielten rikas maailma

Kielten rikkaassa maailmassa pyritään vahvistamaan lasten kielellisten taitojen, valmiuksien ja kielellisen identiteetin kehittymistä. Toiminnassa tulee vahvistaa lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kehittyvä kielellinen taito avaa lapselle uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Kieli on lapselle sekä väline että oppimisen kohde. Kielen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta tärkeää on kokemukset kuulluksi tulemisesta ja aloitteisiin vastaamisesta ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä tulee tukea kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja aikuisten kanssa. Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan keskustelemalla ja puheen ymmärtämisen taitoja tuetaan rohkaisemalla puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Lapsen kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun kielellinen muisti ja sanavarasto laajenee. Kielellisen muistin kehittymistä

tukevat lorujen ja laululeikkien käyttö. Kiireetön keskustelu, lukeminen ja tarinoiden keronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella myös uusia käsitteitä eri asiayhteyksissä. Lapsille tulisi kertoa tarinoita ja kannustaa heitä keksimään niitä myös itse. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 36-38.)

3.3.2 Ilmaisun monet muodot

Ilmaisun monissa muodoissa tuetaan lapsen musiikillista, kuvallista, sanallista ja kehollista ilmaisua ja niiden kehittymistä. Luonteenomaista lapsen ilmaisulle on kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät omalta osaltaan lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa. Ne lisäävät myös lasten valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät; lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä. Keskeistä eettisen ajattelun kehittymiselle on lapsen kyky kuvitella ja luoda mielikuvia. Musiikillisen ilmaisun avulla lapsille tuotetaan musiikillisia kokemuksia ja vahvistetaan lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lasta tulisi ohjata elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten kanssa lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Kuvallisella ilmaisulla kehitetään lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsille luodaan mahdollisuuksia nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä kuvien tekemisestä monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kokeillaan moniaistisesti ja kokeilemalla erilaisia kuvan tekemisen tapoja. Kuvallisen ilmaisun avulla tarjotaan lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyy. Draama, leikki ja tanssi ovat keinoja rohkaista lapsia sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun. Esimerkiksi leikki tarjoaa lapselle mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 38-40.) Heiskasen (2021, 132) mukaan varhaiskasvatustoiminnan on keskeistä perustua lapselle tärkeisiin asioihin leikkiin ja leikkillisyyteen, jotta se on merkityksellistä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 17,35) leikki määritellään keskeiseksi toimintatavaksi varhaiskasvatuksessa. Siksi on tärkeää ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa. Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehityksessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Aikuisen tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri

tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä ja tukevat lapsen oppimista ja hyvinvointia.

3.3.3 Minä ja meidän yhteisömme

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja myös harjoitella siinä toimimista. Tätä tehtävää lähestytään muun muassa eettisen ajattelun näkökulmasta. Lapset kohtaavat elinpiirinsä laajetessa kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Eettisen ajattelun taitoja tuetaan ja pohditaan lasten kanssa eri tilanteissa. Yhdessä mietitään myös lasten esittämiä eettisiä kysymyksiä, jotka voivat liittyä eri teemoihin kuten ystävyys, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen, pelon, surun tai ilon aiheisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40.)

3.3.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Tutkin ja toimin ympäristössäni kokonaisuus antaa lapselle valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Myönteistä suhtautumista matematiikkaan ja matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan oivaltamisen ja oppimisen ilon kautta leikinomaisella toiminnalla. Lapsia innostetaan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia kannustetaan eri oppimisympäristöihin liittyvien ongelmien löytämiseen, pohtimiseen sekä päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 42.)

Ympäristökasvatuksella vahvistetaan lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjataan heitä kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatukseen sisältyy kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö toimivat sekä oppimisen kohteina että oppimisympäristöinä. Ympäristön tutkiminen ja luonnossa sekä rakennetussa ympäristössä retkeily ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisiä kokemuksia saadessaan lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä. Näin lapsen ympäristösuhde vahvistuu. Luonnonilmiöistä keskustellaan, niitä tutkitaan ja havainnoidaan eri aistein eri vuodenaikoina ja opetellaan ympäristöön liittyviä käsitteitä. Luonnon tuntemus vahvistuu eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelun avulla. Lasten kanssa opetellaan myös tiedon etsintään heille kiinnostavista

asioista. Luonto voi toimia myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikkana. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on edistää lapsia kestäväan elämäntapaan kasvamiseen ja harjoitellaan siinä tarvittavia taitoja esimerkiksi roskaamaton retkeily. Näin ohjataan lapsia kiinnittämään huomiota tekosten vaikutuksiin. Teknologiasvatuksella kannustetaan lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan, havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Yhdessä esitetään kysymyksiä, etsitään niihin vastauksia ja tehdään päätelmiä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 42-43.)

3.3.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn oppimisen osa-alue pitää sisällään liikkumisen, ruokakasvatuksen, terveyden ja turvallisuuden tavoitteet. Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle. Varhaiskasvatuksessa innostetaan lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Kaikina vuodenaikoina innostetaan lapsia ulkoilemaan ja leikkimään liikunnallisia leikkejä. Ohjatun liikunnallisen toiminnan ohella kannustetaan lapsia omaehtoiseen liikkumiseen sisä- ja ulkoleikeissä. Säännöllinen ja ohjattu liikunta on merkityksellistä lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tätä edesauttaa lapsilähtöinen, monipuolinen ja tavoitteellinen liikuntakasvatus. Lasten liikuttamisessa kehitetään kehotuntemusta- ja hallintaa sekä motorisia perustaitoja; tasapainoa-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luontevana osana lapsen päivää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 43-44.)

Ruokakasvatuksella edistetään myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tuetaan monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Ruokiin tutustutaan muun muassa tutkimalla ja eri aistien avulla kuten ruokien alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskustelu, tarinat ja laulut kerryttävät lasten ruokasanastoa. Lasten kanssa opetellaan päivittäisissä tilanteissa myös turvallisuuteen liittyviä asioita tavoitteena tukea lasten turvallisuuden tunnetta, lisätä valmiuksia pyytää ja hakea apua ja toimia turvallisesti erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 44.)

3.4 Ympäristökasvatus ja sen tavoitteet

Ympäristökasvatuksen pohja luodaan jo varhaislapsuudessa ja oppimista tulisi tapahtua läpi elämän. Ympäristökasvatus määritellään kasvatukseksi, jonka tavoite on saada ihmiset tiedostamaan riippuvuutensa ympäristöstä sekä lisätä ympäristömyönteisiä asenteita. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 20-21.) Ympäristökasvatus on ympäristöön liittyvää kasvatusta, oppimista ja opetusta. Parhaimmillaan se on kokonaisvaltaista ja laaja-alaista. Ulkona oppiminen ja elämykset kuuluvat olennaisena osana ympäristökasvatukseen, kuten myös toiminta ympäristön puolesta. (Aarnio- Linnavuori 2021, 31.) Ympäristökasvatus on myös lapsen aktiivista ja osallistuvaa toimijuutta, jonka ansiosta hänellä on mahdollisuus kokea itsensä osalliseksi kestävästä tulevaisuuden rakentamisesta. Ympäristöstä huolehtimisella on tarkoitus opettaa vastuullisuutta omassa toiminnassa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 31-32.)

Lapset ovat tunnetusti innokkaita ympäristönsä ihmettelijöitä ja tutkijoita. Lapset oppivat nopeasti ympäristövastuullisen käyttäytymisen perusteita, jos heille vain näytetään siihen mallia ja toimintaa perustellaan. Lapsille avautuu lukemattomia mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin, liikkumiseen ja oppimiskokemuksiin käyttämällä monipuolisesti erilaisia ympäristöjä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 11-12.) Ympäristökasvatuksesta voidaan puhua maailmaan tutustumisena, sen tutkimisena, siitä oppimisena ja siihen kiinnittymisenä. Lapsuudessa rakentuu arvoperusta elämälle ja suurin osa arvoistamme perustuu ympäristömme toimintakulttuuriin, jotka omaksumme osaksi identiteettiämme. Arvot eivät ole tiedollista pääomaa, vaan ne rakentuvat ensisijaisesti kokemuksista. Lasten viettäessä aikaa mielihyvää tuottavaa aikaa luonnossa, he rakentavat arvoperustan, joka voi heijastua rikkaana pääomana koko elämänkaaren ajan. Luonnossa opitaan kokemuksen kautta kunnioittamaan kaikkea elollista, myös toisiamme. (Suutarla 2021, 13.) Ympäristökasvatus voidaan määritellä lyhyesti arvokasvatukseksi. Pienempien lasten ympäristökasvatuksen tavoitteena on antaa edellytyksiä toimia yhteiskunnan ympäristötietoisena kansalaisena. Kestävä elämäntapa on yksi arvoperusta ja sen omaksumista pidetään keskeisenä. Tavoitteena on, että kasvatukseen sekä opetukseen sisältyy kestävään elämäntapaan liittyviä tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita. Ne vahvistavat tahtoa ja kykyä käyttää opittua arjen toiminnassa. (Raittila 2020, 210-211.)

Sekä varhaiskasvatuksen että ympäristökasvatuksen tavoitteena on lasten osallisuuden tukeminen. Tämä perustuu lapsen oikeuksien tukemiseen ja on samalla välttämätöntä lapsen aktiivisen ympäristötoimijuuden tukemiseksi. Suomeen on valmistunut ensimmäinen kansallinen lapsistrategia, jonka perusteena on perus- ja ihmisoikeudet. Sen on laatinut parlamentaarinen komitea, jossa olivat mukana kaikki eduskuntaryhmät. Sen visiona on aidosti lapsi- ja perhemyönteinen ja lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi. Kansallisen lapsistrategian tehtävä on varmistaa, että YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) velvoitteet toteutuvat Suomessa mahdollisimman hyvin kaikkien lasten kohdalla. (Valtioneuvosto 2021.) Osallisuus nähdään

tärkeänä osana kestävän kehityksen kasvatusta ja lasten osallisuus on yksi keskeinen toiminnan lähtökohta. Lapsen havaitessa, että juuri hänen mielipiteillään ja ajatuksillaan on väliä, hän oppii kantamaan vastuuta asioista. Osallisuuden kautta lapsi oppii myös hallitsemaan ajatteluaan ja toimintaansa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 53.)

3.4.1 Lapsen ympäristövastuullisuuden ja luontosuhteen kehittyminen

Ympäristökasvatuksella ja kestävän kehityksen kasvatuksella on merkitystä jokaisen ihmisen hyvinvoinnille. Ajankohtaiset ympäristökysymykset ovat tämän päivän lasten arkea ja tulevaisuutta. Ympäristövastuullinen ihminen ymmärtää ympäristöstä nauttimisen ja siitä huolehtimisen kuuluvan jokaiselle. Pienestä pitäen lapsi oppii ympäristövastuusta sen, että kaikki ovat vastuussa ympäristöstä ja myös sen, että luonnosta huolehditaan, jotta kaikki saisivat saman mahdollisuuden nauttia luonnosta (Niemi 2021, 25). Yksi ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen tavoitteista on, että ihminen kasvaa ympäristötietoiseksi. Ympäristötietoinen ihminen on ympäristömyönteinen toimimalla mahdollisimman vähän luontoa haittaavasti. Ympäristövastuullisuuteen kuuluu, että kokee oman toimintansa merkitykselliseksi. Oman toiminnan merkityksellisyyden saavuttamiseksi tarvitaan sosiaalisen ympäristön antamaa tukea ja tilaa. Lasten kohdalla se näkyy mahdollisuutena osallistua esimerkiksi toiminnan suunnitteluun. Heidän mielipiteistään, ajatuksistaan ja havainnoistaan kiinnostuminen ovat henkilökohtaisen ympäristökokemuksien lisäksi vaikuttamassa siihen, millaisiksi heidän asenteensa ympäristöä kohtaan muotoutuvat. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 22,28.) Hyvänä apuna tässä toimivat aikuisen avoin asenne ja lasten kiinnostuksen kohteisiin tarttuminen (Aarnio- Linnavuori 2021, 32). Kasvattajien tulee olla siis läsnä joka hetkessä, myös luonnossa. Tämä vaatii aikuiselta mielikuvitusta, luovuutta, heittäytymistä ja kykyä aistia luontoa lapsen silmin ja myös oman luontosuhteen herättelyä ja tarkastelua (Poikolainen 2021, 14).

Poikolaisen (2021, 14) mukaan myös luonnossa tapahtuvien hyvinvointivaikutusten perusedellytys on turvallisuus, oli sitten kyse lapsesta tai aikuisesta. Kaikki tarvitsevat myönteisiä kokemuksia luonnossa ja tutun ryhmän kanssa niitä syntyy helpommin. Kestävän kehityksen tavoite kytkeytyy hyvin myös varhaiskasvatuksen ruokatapakasvatuksen tavoitteisiin vahvistaa lasten kykyä havainnoida, ihmetellä, tutkia ja ymmärtää ympäristöään ja siten rikastaa kokemusmaailmaansa kestävän kehityksen näkökulmien avulla. Tämä tarkoittaa toimintaa ympäristön hyväksi ja erilaisissa ympäristöissä. Ympäristön hyväksi toimintaa ovat ympäristöystävälliset hankinnat ja resurssiviisas ruokahuolto, huolenpito omasta lähiympäristöstä, kierrätys ja jätteiden lajittelu sekä energian säästäminen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 35.)

Luontoympäristön selviytymisen kannalta eletään kriittistä aikaa. Ympäristökasvatuksen haasteena on lasten ja nuorten vieraantuminen luonnosta. (Wahlström & Juusola 2017, 13.) Lasten mielipaikat ovat alkaneet siirtyä sisätiloihin ja se tukee käsitystä luonnosta vieraantumisesta. Lasten luontosuhteen heikkenemisellä voi olla vaikutusta pitkällä aikavälillä myös ympäristön hyvinvointiin. Lasten ollessa vähäisesti kosketuksissa luontoon heidän arvostuksensa luontoa kohtaan vähenee ja sillä voi olla vaikutusta haluun pitää ympäristöstä huolta aikuisena. (Hasanen & Vähäsarja 2019, 12.) Sosiaalinen media, pelit ja internet vaikuttavat omalta osaltaan luonnosta vieraantumiseen. Tämä voi vaikuttaa siihen, ettei yhteyttä omaan tai yhteiskunnan hyvinvointiin ymmärretä tai ei myöskään ymmärretä kestävän kehityksen merkitystä. Luonnosta vieraantuminen näkyy jopa lasten fyysisessä kehityksessä esimerkiksi tasapainon heikkenemisenä. On tärkeää luoda hyvä luontosuhde lapsille ja sitä kautta myös tuleville aikuisille. Olisi luotava mahdollisimman varhain kokemus siitä, että luontoon voi mennä. On oleellista, miten rakennetaan mahdollisuuksia luontoon menemiseksi. Luonto ja metsät tulisi huomioida jo kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa eri toimijoiden eli päättäjien ja palveluntarjoajien yhteisessä ymmärryksessä. (Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012, 8.)

Positiivinen suhde ympäristöön saa vahvistusta hyvää oloa tuottavista kokemuksista: havaitsemisen, ihastelun, löytämisen ja keksimisen tunteista. Empatialla muita eläviä olentoja kohtaan on osoitettu myös olevan merkitystä positiivisen luontosuhteen syntymisessä. (Parikkanihti & Suomela 2014, 29.) Luontosuhde muotoutuu konkreettisten kokemusten ja elämysten kautta esimerkiksi metsäretkillä tai metsäesikoulussa. Jo pienestä pitäen lapsille pitäisi syntyä ihmetys luontoon, joka heidän kasvaessaan muodostuu arvostukseksi ja haluiksi suojella sitä. Sitä mitä ei koe, ei voi myöskään arvostaa. (Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012, 8.) Varhaislapsuudessa koettu toiminta ja siitä hankitut kokemukset ovat tapoja, joilla opitaan ympäristössä. Varhaislapsuuden aikana tapahtuva oppiminen ympäristössä tuottaa niitä merkittäviä elämäkokemuksia, joiden varassa ympäristövastuullisuus kehittyy. (Raittila 2020, 217.) Lapsena koetut luontokokemukset ovat merkittävä tekijä ympäristövastuullisuuden taustalla. Myötätuntoisuus on sitä suurempaa, mitä herkempi ihminen on suhteessa ympäristöön. Luontosuhteen vahvistamiseen tarvitaan oleskelua luonnossa ja aikuisen antama malli. Lapsi löytää luonnosta hyvinvointinsa ja luovuutensa, kun hän saa olla luonnossa turvallisen ja varman aikuisen seurassa liikkuminen ja kokee aikuisen myötätuntoisen suhteen luontoon. Lasten ympäristöherkkyyttä ei tarvitse luoda, vaan se on heillä jo syntyessään. Lapset reagoivat hyvin herkästi luonnon väreihin, tuoksuihin ja yksityiskohtiin. (Wahlström & Juusola 2017, 11-12.)

3.5 Luontokasvatus- ja luontopedagogiikka

Luontokasvatuksessa korostuu luonnon ja luontosuhteen merkitys. Siinä tarjotaan mielekkäitä oppimisen ja toimimisen kokemuksia ja ne tukevat yksilöiden ja yhteisöjen osaamista ja halua toimia ympäristövastuullisemmin. Luontopedagogiikassa luonto ja pedagogiikka kulkevat käsi kädessä eli se on pedagogista toimintaa luonnossa tai pedagogiikkaa, joka on viety luontoon. Luontopedagogiikka vaatii suunnitelmallisuutta, säännöllisyyttä ja pitkäjänteistä kehittämistä kuten muukin laadukas pedagoginen toiminta toteutuakseen. Laadukas luontopedagogiikka on kokonaisvaltaista, joka saa vaikutteita monesta eri pedagogiikasta. Siihen kuuluvat luonnostaan elämyksellisyys, kokemuksellisuus, toiminnallisuus ja moniaistisuus. (Jussila & Myllyniemi 2021, 18-19.)

Laaja-alaisen osaamisen osa-alueiden ja oppimisen alueiden tavoitteita huomioidaan myös luontotoimintaa toteutettaessa. Ulkona oppimisessa yhdistyy moni opetussuunnitelmissa mainittu sisältö: kestävään kehitykseen kasvattaminen, ilmiöpohjainen oppiminen, monialaiset oppimiskokonaisuudet sekä toiminnallinen oppiminen (Kettunen & Laine 2017, 9). Ulkona saadut kokemukset ovat erilaisia kuin sisällä, joten lasten kyky hahmottaa syy-seuraussuhteita ja kriittiset ajattelutaidot vahvistuvat. Tie kohti kestävämpää tulevaisuutta luodaan, kun tuetaan lasten hyvinvointia, toimintamahdollisuuksia, osallisuutta ja oikeutta saada elämyksiä ja kokemuksia erilaisista ympäristöistä. (Parikka- Nihti & Suomela 2014, 77, 155.)

Luontotoiminnan näkökulmasta Parikka- Nihtin (2021, 50) mukaan keskeistä on tarkastella; miten mahdollistetaan lasten aktiivinen toimijuus, miten edistetään luontosuhteen kehittymistä ja miten laaja-alainen osaaminen nähdään ja millainen on tasa-arvoinen oppimisympäristö kaikille. Luontotoiminnassa on tunnistettava ulkona toimimisen pedagoginen merkitys. Luontotoiminnan tulee tukea lasta kokonaisvaltaisesti. Luonnossa lapsen havainnot, mielikuviutus, luovuus ja osallisuus pääsee kukoistamaan. Vastavuoroisessa ja osallistavassa toimintakulttuurissa on merkityksellistä, miten lapsi ajattelee ja mihin lapsen tuottama tieto perustuu. Yhdessä tutkien oppivan yhteisön toimintakulttuuri kehittyy. Koko ryhmä tarttuu luonnossa herkästi lasten mielenkiinnon kohteisiin. Näin mahdollistuu ilmiöiden tarkastelu ja niistä oppiminen on helppoa.

Luonto tarjoaa vahvan ympäristön arvojen ja eettisen ajattelun vahvistamiseen. Ympäristökasvatus tarjoaa omalta osaltaan tehtäviä, joissa lapset pääsevät pohtimaan omia arvojaan ikätasonsa mukaisesti. Lapsuus on aikaa, jolloin luodaan perustaa monille ympäristöön liittyville arvoille, käsityksille ja tavoille toimia ympäristöä säästävästi. Monimuotoinen ympäristö on rikkaus, jota lapsen tulisi oppia arvostamaan ja vaalimaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 11.)

3.5.1 Luontoympäristössä oppiminen kesyp-mallin mukaisesti

Parikka-Nihdin & Suomelan (2014,28,37) mukaan lasten oppiminen tapahtuu kesyp- mallin mukaisesti eli kehollisesti ja kokemuksellisesti. Merkityksellistä on eheyttävä ja kokonaisvaltainen toiminta. Pienen lapsen oppiminen tapahtuu kokonaisvaltaisesti fyysisesti, emotionaalisesti ja kognitiivisesti. Siinä on mukana sydän, keho ja pää, jotka tulee huomioida ympäristökasvatuksessa monipuolisesti. Kehollisuus merkitsee tässä kokonaisuudessa toimintaa sekä ympäristöissä että ympäristön hyväksi. Sydän viittaa tunnepohjaiseen sitoutumiseen ja siihen, että kiinnostuu, välittää ja haluaa huolehtia ympäristöstään ja siellä elävistä. Pään liittyvät ympäristöä koskevat tiedot, tiedonkäsittelytaidot ja arviointikyky. Sosiaalinen ympäristö tukee omalta osaltaan näitä ulottuvuuksia. Kiinnostus ja innostus taas luovat pohjan halulle tietää ja vaikuttaa.

Lasten ymmärrys maailmasta rakentuu monin tavoin: omilla kokemuksilla, havainnoilla, ymmärryksen ja arvojen muodostumisessa. Omakohtaiset kokemukset rikastuvat lasta arvostavassa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Lasten kognitiivista kehitystä tukee hyvä sosiaalinen ympäristö, joka tarjoaa mahdollisuuksia käsitteellistää havaintoja ja kokemuksia. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 28-29.) Oppiminen on tehokkainta myönteisten tunteiden vallitessa. Ympäristökasvatuksen ei pitäisi keskittyä vain tiedon opettamiseen ja ympäristöuhista kertomiseen, vaan myös myönteisten syvällisten kokemusten tarjoamiseen. (Wahlström & Juusola 2017, 13.) Lapsen oppiminen ja ajattelu kytkeytyy kasvattajaan ja mallioppimiseen. Ympäristössä oppiminen ja kasvatusta haastaa myös kasvattajia pohtimaan oppimisympäristöjä ja materiaaleja eli missä ja millaisissa ympäristöissä lapsen kasvu ja kehitys tapahtuu. Lapsella tulee olla mahdollisuuksia empatian kokemuksiin ja ympäristöstä huolehtimiskyvyn kehittämiseen. Ympäristön puolesta toimimaan oppiminen varhaislapsuudessa liittyykin vahvasti mallioppimiseen. Lapset tarvitsevat sekä henkilökohtaisia kokemuksia ympäristöistä, toiminnan mahdollisuuksia ympäristössä ja tietoja ja taitoja ympäristöstä huolehtimisesta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 25-27.) Ihminen, joka kokee ympäristön itselleen merkityksellisenä ja itsensä merkityksellisenä ympäristölleen, on myös valmis toimimaan ympäristön puolesta (Cantell, Aarnio-Linnanvuori & Tani 2020, 213).

3.5.2 Luonto liikuttavana oppimisympäristönä

Varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat hyvin lähiluonnossa. Luonnon ympäristö tarjoaa erittäin monimuotoisen tilan oppimiselle ja se toimii erinomaisena toiminta- ja oppimisympäristönä. Luontoympäristö tarjoaa mahdollisuuden aivojemme ja psyyken tasapainoiselle toiminnalle luoden näin pohjan hyvinvoinnille ja oppimiselle (Suutarla 2020, 12). Metsässä kuluminen on suuri elämys niin aikuiselle kuin lapselle. Luontoympäristön tarjoamat

liikuntamahdollisuudet ovat vastaamassa nyky-yhteiskunnan terveys- ja hyvinvointihaasteisiin. Luontoliikunnalla voi pitää yllä niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalistakin terveyttä ja hyvinvointia. (Keisteri-Sipilä 2017, 19.)

Alle kahdeksanvuotiaiden liikuntasuosituksen taustalla on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (1989), jonka mukaan lapsen päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikumista. Päivittäisen liikunta-annokseen tulee sisältyä kevyttä liikuntaa, reipasta ulkoilua ja erittäin fyysistä toimintaa. (OKM 2016.) Lapsen normaalin kasvun ja kehityksen edellytyksenä on riittävä fyysinen aktiivisuus. Aktiivisuus tukee lapsen yleisiä oppimisen edellytyksiä vaikuttamalla myönteisesti tiedollisiin prosesseihin, kuten tarkkaavaisuuteen, vireystilaan ja muistamiseen. Luonnossa liikkuminen kehittää lisäksi monipuolisesti motoriikkaa ja fyysistä toimintakykyä. Lapsen fyysiset taidot ja tasapaino kehittyvät, kun hän pääsee leikkimään ja liikkumaan erilaisissa luontoympäristöissä. (Keisteri- Sipilä 2017, 15,19.)

Leikin lomassa luonto tarjoaa monipuolisen ympäristön lapsille harjoittaa motorisia perustaitoja, kehon hallintaa ja parantaa fyysistä kuntoa (Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012, 12). Leikki-ikäiset ovat elementissään luonnossa. Heillä on luontainen tapa tutkia ympäristöään, kiipeillä, hyppiä, tasapainoilla ja seikkailla kaikkialla (Keisteri- Sipilä 2017, 39). Ympäristö kiinnostaa pientä lasta. Lapset ovat touhukkaita, kokeilunhaluisia ja uteliaita. Aktiivinen fyysinen toiminta on lapselle luonnollinen osa elämää. Liikkumisen mallia luodaan jo lapsuudessa ja jo kotoa lapset oppivat, että liikkuminen kuuluu arjen rutiineihin. (Soini & Sääkslahti 2017,129.)

3.6 Tarinallisuus ja positiivinen pedagogiikka oppimisen edistäjänä

Tarinallisuus mahdollistaa hyvän keskusteluyhteyden lapsiin ja sitä kautta yhteisöllisen oppimisen yhdessä aikuisen ja muiden lasten kanssa. Tämä kytkeytyy hyvin lapsille tuotettuihin materiaaleihin, tuotteisiin ja toiminnallisiin elämyksiin. Pruukin (2008, 95) mukaan tarinoilla on kaksi tavoitetta. Tarinaan sisältyy joku asia tai sanoma, joka herättää oppijan pohtimaan. Oppija voi tarinaan eläytymällä kokea jotain merkittävää ja se jalostuu oppimiseksi. Toisaalta tarina on myös tunnelmanluoja ja viihdyttää kuuntelijaa. Lisäksi hyvä tarina on rakenteellisesti järkevä ja selkeä.

Kinossalo (2020, 145) esittää tarinallisuuden tehostavan oppimista. Tarina voi koskettaa aihetta suoraan. Tähän liittyy tarinan opetus tai ongelma ja siihen liittyvä ratkaisu. Tarinalla voi olla motivoiva merkitys eli tarinassa voi esiintyä tehtävä, joka tulee ratkaista. Tarina voi toimia kehyskertomuksena, joka johdattaa oppimaan ja toimimaan. Tarina voi toimia myös hahmojen esittelyinä. Opittavan aiheen tutkiva ja ratkaisuja etsivä hahmo on tarinan hahmo, jonka rooliin oppija mukautuu. Tämä voi tuoda opittavaan aiheeseen merkityksellisyyttä ja ihmettelyä. Nykyisin puhutaan paljon empaattisesta suunnittelusta, asiakkaan

ymmärtämisestä ja asiakkaan tilanteeseen eläytymisestä. Tarinallistaminen on yksi keino tuottaa elämyksellisiä palvelukokemuksia. Elämyksellisyys, tuotteistaminen ja erilaistuminen tuo palveluihin inhimillisyyttä ja merkityksiä. (Kalliomäki 2014, 5, 202.)

Positiivisella pedagogiikalla on suuri merkitys oppimiseen ja muistamiseen. Positiivisen pedagogiikan käsite on käytössä vain Suomessa. Maailmalla sen sijaan puhutaan positiivisesta kasvatuksesta (positive education). (Leskisenoja 2019, 23.) Positiivisen pedagogiikan tärkein taustateoria on positiivinen psykologia. Positiivisen psykologian kantaisänä pidetään professori Martin Seligmania. Positiivisen psykologian tutkimus keskittyy ennen kaikkea yksilöiden myönteisiin voimavaroihin, ominaisuuksiin ja tunteisiin ja sen tarkoituksena on opettaa hyvinvointia, onnellisuutta ja näihin liittyviä taitoja. Positiivinen pedagogiikka laajentaa osaltaan kasvatustieteen kenttää tuomalla tutkimuksen ja pedagogisen toiminnan keskiöön lasten osallisuuden, vahvuudet ja myönteiset tunteet. (Seligman & Csikzentmihalyi 2000.)

Positiivinen pedagogiikka lasten kanssa työskennellessä painottuu vahvuuksiin ja onnistumisen kokemuksiin. Erityisesti pienempien lasten kanssa vahvuudet ovat iso osa positiivista pedagogiikkaa. Yksi positiivisen pedagogiikan kulmakivi onkin vahvuuspedagogiikka eli positiivisen psykologian mukaisten luontevahvuuksien hyödyntäminen ja käyttäminen oppimisessa ja opetuksessa (Leskisenoja 2019, 9). Luontevahvuudet kuten toiveikkuus, itsesäätely ja myötätunto ja näiden aktiivinen hyödyntäminen ovat yhteydessä vähentyneeseen stressiin ja vahvuuksien voidaan sanoa olevan aktiivisia ennaltaehkäiseviä mielenterveystaitoja. Luontevahvuudet näkyvät tunteissa, vuorovaikutuksessa ja käytöksessä ja ne tukevat hyvinvointia sekä elämässä pärjäämistä monin tavoin. (Positiivinen oppiminen 2021, 9.)

Positiivisella pedagogiikalla opetetaan taitoja, jotka johtavat positiivisiin tunnekokemuksiin, relienssin parantumiseen, hyviin ihmissuhteisiin sekä vahvuuksien käyttöön. Positiivinen pedagogiikka keskittyy luontevahvuuksien, resilienssin sekä kukoistuksen ympärille. Resilienssi on keskeinen kyky, jota voidaan suomen kielellä nimittää psyykkiseksi joustavuudeksi. Tämä tarkoittaa kykyä toipua vastoinkäymisistä sekä sinnikkyyttä yrittää uudelleen. Tärkeä tavoite positiivisessa pedagogiikassa on kasvattaa lapsista mahdollisimman hyvinvoivia niin henkisesti kuin fyysisestikin. (Positiivinen oppiminen 2021, 9.) Positiivinen pedagogiikka on lapsen hyväksymistä ja arvostamista sellaisena kuin hän on, hyvään keskittymistä ja myönteistä suhtautumista asioihin, lapsen mahdollisuuksiin uskomista, vahvan luonteen rakentamista, lapsen välittävää kohtaamista ja pedagogista rakkautta sekä korkealaatuista pedagogista toimintaa. (Leskisenoja 2019, 32.)

Positiivisessa pedagogiikassa kasvattajilla ja opettajilla on avainasema kaikkien siihen liittyvien taitojen harjaannuttamisessa niin päiväkodeissa kuin koulussakin. Lapsen autonomiaa tukee opettaja, joka antaa lapselle mahdollisuuksia sekä toimia, että osallistua itse. Opettaja ja kasvattaja huomioi lapsen osallisuuden ja mielenkiinnon kohteet. Tämä vaatii opettajalta

ja kasvattajalta vastuunkantamista ja luottamista lapsiin ja heidän osaamiseensa. Lapsen taitotaso huomioiden annetaan lapselle mahdollisuuksia itse yrittää ja kokeilla. (Ranta 2021, 71.) Välittävällä, läsnäolevalla ja lasta kannattelevalla kasvattajalla on parhaimmillaan valtavan suuri merkitys lapsen elämänpolun muotoutumisessa. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta näkemään itsessään oleva hyvä ja uskomaan siihen. (Leskisenoja 2019, 37.)

3.7 Leikki lapsen luontaisena oppimisen ja toimimisen tapana

Leikki toimii lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. Materiaalin tulee omalta osaltaan tukea ja vastata lapsen luontaiseen toimimisen ja oppimisen tapaan eli leikkiin ja leikinomaiseen toimintaan. Kronqvistin (2020, 27) mukaan kehityksellisen pedagogiikan mukaan lapsen leikki ja oppiminen muodostavat tiiviin yhteyden ja pedagogiikassa ne kulkevat rinnakkain. Pedagogiikan tulisi keskittyä leikillisen oppimisympäristön luomiseen, jossa näkyy leikin ja oppimisen yhdistyminen. Lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline, vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta virittävät mukavaan leikkiin. Leikki motivoi lasta ja se on iloa tuottavaa toimintaa ja samalla lapset oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Leikki on tärkeää lapselle ja sen sanotaan olevan lapsen työtä. Leikin avulla lapset oppivat uusia taitoja, saavat luovuutensa kukoistamaan ja kehittävät ongelmanratkaisukykyään. Lapsen itseluottamus ja usko itseensä vahvistuvat leikin ansiosta ja sosiaaliset taidot ja sääntöjen sisäistäminen kehittyvät. (Keisteri-Sipilä 2017, 55.)

Leikki edistää myös kielen ja kommunikaation kehittymistä, vaikuttaa sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja moraalien ja tahdon muovautumiseen. Lisäksi se rakentaa persoonallisuutta ja minuutta, luo tunnekokemuksia ja vaikuttaa emotionaaliseen kehittymiseen. (Koivula & Laakso 2017, 123.) Aikuisroolin merkitykseen olisi leikin tiimellyksessä mahdollista panostaa vielä entistä enemmän. Leikki on lasten omaa tekemistä, mutta se on myös toimintaa, johon aikuiset vaikuttavat monin tavoin. Aikuisella on leikin aikana kolme tärkeää tehtävää: edellytysten luoja, havainnoitsija ja osallistuja.

Myös leikkiympäristöjen tulisi olla muuntuvia ja vaihtuvia, ja niissä tulisi olla aikuisten ja lasten yhdessä rakentamia leikki- ja toiminta-alueita. (Leskisenoja 2019, 77.) Leikit luonnossa ovat innostava tapa tutustua luontoon, ja luonto inspiroi lasta monin tavoin. Hyvä oppimisympäristö tukee lapsen uteliaisuutta, aktiivisuutta, itseohjautuvuutta, vastuuntuntoa ja kehitystä. Hyvään toimintaympäristöön kuuluu leikittävyys, rakentelumahdollisuus, motoriikan harjoittelu, hoidolliset tehtävät ja mahdollisuus seikkailla.

4 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Syksyllä 2020 opinnäytetyön ideointivaiheessa minulle avautui yhteistyöhön mahdollisuus Ilo kasvaa ulkona - luontoliikunta osaksi toimintakulttuuria hankkeen toimijoiden kanssa. Olin sähköpostitse yhteydessä hankesuunnittelija Tuija Laitiseen. Hankkeen vastuutoimijat Suomen Ladun hankesuunnittelija Tuija Laitinen ja Ympäristökeskus Syklin projektipäällikkö Riina Fågel innostuivat ajatuksesta kehittää yhdessä luontomateriaali varhaiskasvatustarpeille hankkeen tarpeet ja tavoitteet huomioiden. He lupautuivat työelämäyhteistyökumppaneiksi opinnäytetyöhöni jo sen varhaisessa vaiheessa.

Hankkeen vastuutoimijoilla ei ollut tarjota minulle suoraan valmista opinnäytetyöaihetta. He olivat kuitenkin keskustelleet asiasta ja päätyneet ajatukseen luontopolkutaulu- paketista, joka sisältäisi tulostettavia ohjetauluja perheiden ja varhaiskasvatukseen käyttöön luontopolun varrelle. Jokaisessa taulussa olisi aina tehtävä esimerkiksi ”kuuntele luonnon ääntä” tai ”laske, montako erilaista puuta näet”. Taulut tulisi suunnitella siten, että tehtävät sopisivat monen ikäisille lapsille ja olisivat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisältöön sopivia ja tavoitteita tukevia. Tämä paketti sopisi erinomaisesti Ilo kasvaa ulkona - hankkeelle ja se otettaisiin jaettavaksi hankkeen nettisivuille. He olivat kiinnostuneita myös muunlaisesta luontotoimintaa tukevasta materiaalista. Kehittämistyön lähtökohta oli siis hyvin vapaa eli hankkeen toimijat kannustivat minua ideoimaan keskustelumme pohjalta mahdollista kehittämisen lopputulemaa. Pääasia materiaalissa oli, että se palvelisi hankkeen tavoitteita ja tarpeita. Yhteistyön ajankohtaa jouduttiin lykkäämään, sillä opinnäytetyön tekeminen ei ollut minulle vielä ajankohtainen, sillä olin vielä syksyllä 2020 opintojeni alkuvaiheessa. Sovimmekin, että kehittämissyhteistyö toteutettaisiin vuoden 2021 loppupuolella, jotta kaikilla, niin minulla kuin hankkeen yhteistyökumppaneilla, olisi resursoitu aikaa prosessin eteenpäin viemiseksi.

Kehittämissyhteistyö käynnistyi syyskuussa 2021. Projektissa työelämäkumppanin kanssa oli ensimmäisenä tavoitteena kehittää liikunta- luonto- ja ympäristökasvatusta tukeva luontomateriaali. Luontomateriaalin kehittämis- ja suunnitteluyhteistyön perustana olivat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jossa pedagogisuus on keskeinen nimittäjä. Materiaalin kohderyhmänä ovat varhaiskasvatus- ja esiopetusikäiset lapset. Kehitettävän materiaalin suunnittelua ohjasi pitkälti hankkeen asettamat tavoitteet lisätä lähiluonnon käyttämistä liikunta-, opetus- ja toimintaympäristönä. Yhdessä kehitetyn materiaalin on tarkoitus innostaa lapsia liikkumaan luonnossa, vahvistaa lasten luontosuhdetta omakohtaisten luontoelämysten ja kokemusten kautta ja tarjota luonnossa mahdollisuuksia leikkiin, oppimiseen, vuorovaikutukseen ja samalla vahvistaa osallisuutta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018, 34) määrittelee toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat lapsille luontevina oppimisen

tapoina. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu.

Toisena tavoitteena luontomateriaalin materiaalin kehittämisessä oli soveltaa palvelumuotoilun lähestymistapaa ja prosessia varhaiskasvatusikäisille kohdennetussa luontoa oppimisympäristönä hyödyntävässä ja lapsen luontosuhdetta tukevassa materiaalin suunnittelu-, toteutus- ja kehittämistyössä. Palvelumuotoilussa keskeistä on syvälinen asiakasymmärrys. Siitäkin syystä on ollut tärkeää osallistaa lapsia mukaan kehittämisprosessin eri vaiheisiin. Haluttiin, että lasten ääni, ajatukset ja kokemukset näkyvät ja kuuluvat materiaalin ideoinnissa, suunnittelussa ja myös arvioinnissa. Silloin on parempi mahdollisuus kehittää tuote tai materiaali, joka vastaa lasten maailmaa ja todellisuutta. Pedagogisen luontomateriaalin suunnittelutyön perustana huomioitiin lisäksi keskeisesti luonto- ja ympäristökasvatuksen tavoitteet, joissa lapsen luontosuhteen kehittymiselle annetaan suuri arvo. Yhteiskehittämisen aluksi kehittäjätiimin kanssa sovittiin yhteiset tavoitteet itse materiaalille. Tavoitteita asetettiin materiaalin käyttötarkoituksen ja kohderyhmän pohjalta, materiaalin toteutukselle ja ulkoasulle. Kaikki nämä tavoitteet ovat tarkemmin määritelty opinnäytetyön prosessin kuvaus osassa.

Itse materiaalissa oli tavoitteena hyödyntää tarinallisuutta vaikuttamisen ja oppimisen tukemisen keinona lapsiin. Kinossalon (2020, 144) mukaan on hyvä käyttää tarinaa rakennusvälineenä, jonka tarkoituksena on rakentaa siltoja lasten kokemusten ja opetettavan asian välille. Materiaalissa on huomioitu myös positiivisen pedagogiikan lähestymistapa ja näkökulma parantamaan lasten oppimista. Positiivisessa pedagogiikassa keskitytään olemassa oleviin voimavaroihin ja myönteisiin kokemuksiin sekä näiden voimavarojen hyödyntämiseen ja vahvistamiseen. Positiivinen pedagogiikka etsii niitä tapoja, menetelmiä ja näkökulmia, joilla lapset saadaan tuntemaan oppimisen iloa ja innostumaan oppimisesta. (Avola & Pentikäinen 2020, 23.) Lisäksi leikki on tärkeä lapsen toiminnallisuuden ja oppimisen tapa luontotoiminnassa, joten tavoitteena on ollut myös leikin näkyminen materiaalin kokonaisuudessa. Leikki on lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjä. Leikin merkitys lapselle syntyy itse leikistä ja se tuottaa lapsille sekä iloa että mielihyvää. Lapset ovat leikkiessään aktiivisia toimijoita. Leikkiessään he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 34-35.)

Yleensä oppimismateriaalin kehittämistyö voi vaatia melko pitkänkin prosessin, mutta tätä prosessia on rajannut aika ja selkeät tavoitteet, joita kohden on edetty systemaattisesti. Tarkoituksena oli toteuttaa materiaalin suunnittelu ja työstäminen ketterästi niin, että se valmistuu hankkeen verkostojen käyttöön vuoden 2021 loppuun mennessä ennen hankkeen päättymistä. Tämä vaikutti myös toiminta- ja työskentelytapoihin materiaalin suunnittelussa ja

toteutuksessa. Lisäksi pitkäkestoisen koronapandemian vuoksi jouduttiin miettimään yhteistyön tapoja prosessin eteenpäin viemiseksi.

Pedagogisen luontomateriaalin kehittäjiin kuului pieni joukko toimijoita. Kehittäjätiimissä, jossa jaettiin asiantuntijuutta ja kehitettiin luontomateriaalia iteroiden eteenpäin olivat itseni lisäksi Ilo kasvaa ulkona - hankkeen projektipäällikkö ja hankesuunnittelija. Luontomateriaalin kehittämisessä oli lisäksi mukana pienryhmä esikouluikäisiä lapsia ja heidän kaksi opettajaansa. Lasten mukana olo ja osallisuus oli keskeistä luontomateriaalin kehittämisprosessin jokaisessa vaiheessa, sillä lapset tulevat olemaan yhdessä aikuisten ja kasvattajien kanssa luontomateriaalin pääkäyttäjiä. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat lasten osallisuuden toteutuvan mahdollisimman moniulotteisesti heille suunniteltavassa toiminnassa ja palveluiden kehittämisessä ja myös oppimateriaalien kehittämisprosesseissa.

Valitsemani palvelumuotoilun opintokokonaisuudet sosionomi YAMK opinnoissa antoivat minulle myös menetelmiä ja välineitä työstää tämä luontomateriaali. Materiaalin tekeminen ei olisi ollut mahdollista ilman teknisiä työvälineitä eli Miron - verkkoalustaa ja Canvaa, joita olen opiskelun aikana opetellut itsenäisesti käyttämään. Miroa olen hyödyntänyt opinnäytetyössäni suunnittelussa ja projektin tavoitteiden dokumentointipohjana sekä lasten ajatusten ja leikkien koontipohjien tekemisessä. Miro on valkotauluna toimiva verkkoalusta, joka tukee yhteistyön tekemistä. Sen avulla tiimit voivat työskennellä tehokkaasti digitaalisten muistilappujen avulla aina aivoriihestä ketterien työkulkujen suunnitteluun ja hallintaan saakka. Miron avulla voi lisätä muistilappuja verkkotauluun. Työkalu sopii pienempien ryhmien ja tiimien työskentelyyn. (Seppänen & Mattila 2021.) Canva on puolestaan helposti opittava työväline materiaalin suunnittelu- ja muotoilutyössä. Canva on ilmainen graafiseen suunnitteluun käytettävä työkalu (Hanna Kuisma).

Keskeisenä huomiona tähän opinnäytetyöhön liittyy, että sen tarkoitus materiaalin kehittämisprosessissa ei ollut laajan aineiston kerääminen työskentelyssä lasten ja kehittäjätiimin kanssa, vaan riittävä asiakasymmärrys ja tiedon saanti pedagogisen luontomateriaalin kehittämiseksi ja prototyypin rakentamiseksi. Lisäksi tarkoituksena oli viedä luontomateriaalin kehittämisprosessi iteroiden läpi hyödyntäen kehittäjätiimin asiantuntijuutta ja lapsia luontomateriaalin testauksessa. Prosessin lopuksi oli tarkoituksena valmiin luontomateriaalin arviointi peilaten sitä projektin alussa sille asetettuihin tavoitteisiin.

5 Kehittämisen lähestymistapana palvelumuotoilu ja käytetyt menetelmät

Tämän opinnäytetyön kehittämisprosessissa käytettiin lähestymistapana palvelumuotoilua. Yhteiskehittäminen ja palvelumuotoilu ovat tehokkaita lähestymistapoja piilevän tiedon hankintaan. Palvelumuotoiluprosessissa asiakkaat tai potentiaaliset asiakkaat osallistuvat kehittämiseen ja yhteiskehittävät ratkaisuja palvelumuotoilunprosessin alusta lähtien. Heidän tarpeensa ohjaavat ratkaisukehitystä. Palvelumuotoilulla tarkoitetaan palvelun kehittämistä, jossa muotoilun prosessia ja menetelmiä sovelletaan palvelun kehittämisessä. Siihen liittyy käyttäjäkeskeisyyttä ja kokemuksellisuutta korostava ajattelu- ja toimintamalli. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 38.) Palvelumuotoilu (eng. service design) on kehittämistoimintaa, jossa yhdistyvät tutkimus, projektitoiminta ja käyttäjien osallistaminen tiedonantajana iteratiivisessa työskentelyssä. Palvelumuotoilun iteratiivisen suunnitteluprosessin eteneminen perustuu muotoiluajatteluun (eng. design thinking). Iteraatioprosessissa on tavoitteena jäsentää muotoiluajattelun ja luovan ajattelun käyttäjä- ja asiakaskokemus muotoilullisesti ja liiketaloudellisesti arvoa luovaksi palveluksi. (Vilka 2021, 36-37.)

Lisäksi palvelumuotoilun periaatteista, prosessimaisuudesta ja menetelmistä haettiin ketteryyttä kehittämiseen. Palvelumuotoilu onkin kasvattanut hyvin nopeasti suosiotaan käytännöllisenä kehittämisen lähestymistapana (Ojasalo ym. 2015, 5). Tämä on näyttäytynyt niin kehittäjätiimin aikuisten kuin mukana olleiden lasten osallisuutena prosessissa. Kehittäjätiimin työskentelyssä on yhdistynyt luonto- ja ympäristökasvatuksen asiantuntijuus ja pedagoginen asiantuntijuus. Palvelumuotoilussa keskeisinä teemoina ovat suunnitteluyhteistyö eri alojen ammattilaisten kanssa sekä erityisesti palveluiden loppukäyttäjien rooli suunnittelun ohjaajana ja innoittajana (Mattelmäki & Vaajakallio 2011, 77). Materiaalin pääkäyttäjät tulevat olemaan lapset yhdessä aikuisten kanssa, joten lasten mukanaolo kehittämisprosessissa on ollut perusteltua. Lasten osallisuuden toteutuminen materiaalin suunnittelu, -testaus- ja arviointivaiheessa on ollut ohjaava periaate yhteiskehittämisessä kaikille mukana olleille toimijoille ja se on myös tärkeä arvolähtökohta varhaiskasvatuksen kontekstissa. Parempia palveluja ja tuotteita luodaksemme meidän on tärkeää ymmärtää palvelun tai tuotteen käyttäjien ajatuksia, kokemuksia ja toimintaa (Kalliomeri, Mettinen, Ohlsson, Soini & Tulensalo 2020, 5). Lasten tarpeiden ja näkökulman ymmärtämiseksi tarvitaan aikuiselta avointa mieltä, tahtoa ja myös taitoa saada se näkyväksi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 6) korostetaan lapsen mielipidettä ja toiveita. Ne tulee selvittää ja huomioida ja etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi.

5.1 Palvelumuotoilun prosessi ja benchmarking tarpeen kartoituksessa

Palvelumuotoiluprosessissa yhtenä tärkeänä tekijänä on ymmärtää sekä loppukäyttäjien että sidosryhmien tarpeita ja toiveita. Avoin suunnitteluprosessi avaa monialaisempia keskusteluja ja tarjoaa palvelun tuottajille laajempia mahdollisuuksia palvelujen innovointiin. (Jyrämä & Mattelmäki 2015, 36.) Yhteiskehittäminen on olennainen osa palvelumuotoiluprosessin käytännön toteuttamista, koska sen avulla asiakkaat tai potentiaaliset asiakkaat ovat mukana kehittämisessä heti alusta alkaen. Palvelumuotoilu on yhteiskehittämistä ja yhteiskehittäminen on palvelumuotoilua. Palvelumuotoilun keskeisenä ajatuksena on palvelun eri osapuolten osallistaminen palvelun kehittämiseen. (Tuulaniemi 2016, 116.) Yhteistoiminnalliselle kehittämiselle ominaista on, että erilaiset kehittäjät ja tutkijat sekä käyttäjät ja toimijat osallistuvat yhdessä kehittämiseen. He tuovat oman näkökulmansa ja kysymyksenasettelunsa yhteiseen keskusteluun ja auttavat niiden muotoilussa. Kaikki kehittävät samaa kohdetta, mutta omista lähtökohdista käsin. (Toikko & Rantanen 2009, 91.) Tiimit ja ryhmät nähdään kehittämistoiminnan keskeisinä instrumentteina. Ne mahdollistavat yhdessä jaetun prosessin, siihen liittyvän päätöksenteon sekä arvioinnin. Verkostomalleilla tavoitellaan innovatiivisia rajapintoja, joissa toimijat voivat rikastaa omaa ajatteluaan uusilla ideoilla. Uusia innovaatioita voidaan kehittää yhdessä ja asiantuntijat tarkastelevat niitä eri näkökulmista. (Toikko & Rantanen 2009, 17.)

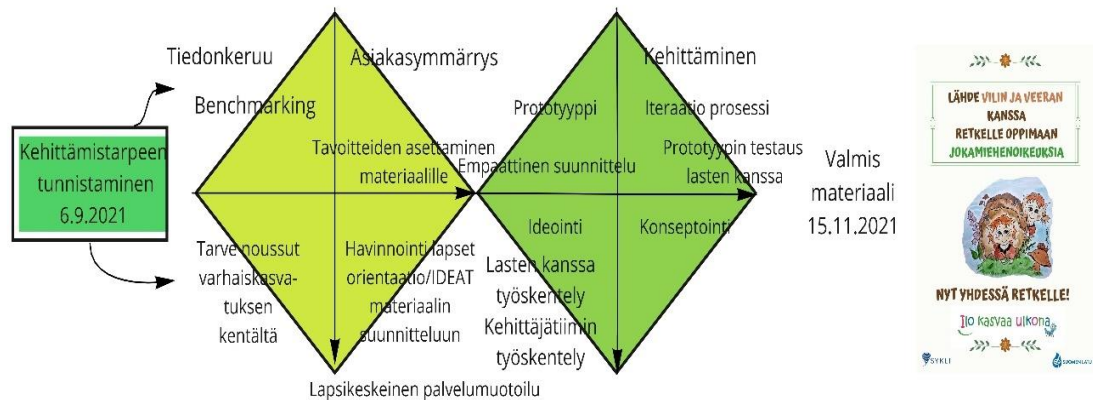
Muotoiluajattelun näkökulmasta määriteltynä asiantuntijuuden eri alueet nähdään toisistaan riippuvaisina ja muotoiluajattelun avulla tuottavina. Muotoiluajattelu koostaa yhteen eri asiantuntijuusalueiden tuottaman tiedon ja osaamisen visuaalisia ja virtuaalisia menetelmiä apuna käyttäen. Yhteiskehittely nähdään myös yhdessä oppimisena ja vertaisoppimisena. Uudet ja erilaiset oppimis- ja prototyympäristöt tukevat oppimisen prosesseja, jotka ovat keskiössä kaikenlaisessa tuote- ja palvelukehitystoiminnassa. (Miettinen 2014, 15.) Yhteiskehittäminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että palvelun kaikki osapuolet, myöskään lapset olisivat päättämässä, millainen palvelu tuotetaan. Yhteiskehittämisessä tavoitteena on, että palveluun liittyvät asiat ja näkökannat tulevat hyvin huomioiduksi tiedon keräämis- ja analysointivaiheessa. Tästä näkemyksestä palvelumuotoilijat valitsevat palvelulle määriteltäviin tavoitteisiin parhaiten sopivat elementit palvelukonseptiin edelleen kehitettäväksi. (Tuulaniemi 2016, 117.) Tuotekehitysprosessin painopiste on siirtynyt uusien ideoiden muokkaamiseen asiakkaiden kanssa tehdyn luovan työn pohjalta (Miettinen 2011, 21). Lasten ja kehittäjätiimin kanssa tehty yhteistyö, sekä lasten että tiimin asiantuntijuutta hyödyntäen, on vienyt tätä prosessia eteenpäin kohden materiaalin lopullista muotoa.

Tähän opinnäytetyöhön liittyvässä prosessissa lähdettiin liikkeelle olemassa olevasta tarpeesta eli tarpeesta kehittää jokamiehen oikeuksiin liittyvää pedagogisesta materiaalia varhaiskasvatusikäisille lapsille. Yhteiskehittäminen lähtee usein liikkeelle ideoista, tarpeista ja

tavoitteista (Haltia- Nurmi, Vainio & Keränen 2020,11). Palvelumuotoilun lähtökohtana onkin usein toimeksi antajan tarpeet ja toimeksiantajan aiheeseen liittyvän toimintaympäristön analyysi. Sekä opinnäytetyön tavoite, kehitettävä palvelu että tarvittava tuote määräytyy tarpeiden ja toimintaympäristön analyysissä. Kehittämistarpeen määrittely ja tavoitteiden asetelu tapahtuvat yhdessä muodostettua esiyymmärrystä vasten. Yhdessä koottu aineisto eritellään niin, että kaikki mukana olevat pystyvät sen perusteella kirkastamaan kokeiluun menevän ratkaisun. (Vilkkä 2021, 54. 132.)

Materiaalin suunnittelutyö käynnistyi Benchmarking työskentelyllä, jossa kartoitettiin jo olemassa olevia luontomateriaaleja lapsille. Benchmarkingin perusidea on toisilta oppiminen ja oman toiminnan kyseenalaistaminen. Tärkeää on miettiä mitä uusia näkökulmia saa, mitä voisi tuottaa. Parhaita käytänteitä etsitään muista organisaatioista ja niitä joudutaan soveltaamaan omaan organisaatioon sopivaksi, mikä tarkoittaa uuden tuottamista. (Strömmer 2015, 55-56.) Benchmarkkaus on tutkimusta, vertailua, havainnointia, arviointia ja kiinnostusta muiden organisaatioiden toimintaan ja sen tavoitteena on oppiminen (Tuulaniemi 2016, 138). Benchmarking on menetelmä, jossa opitaan vertaiskumppaneilta. Se on suomennettuna esikuva-analyysi tai vertailuanalyysi, joka tarkoittaa oman toiminnan vertaamista toisten toimintaan, usein parhaaseen vastaavaan. (Ojasalo ym. 2015, 44.) Lisäksi tässä palvelumuotoiluprosessissa tarve on ohjannut toteuttamaan ratkaisujen kehittämistä asiakaslähtöisesti asiakkaiden tarpeiden pohjalta. Palvelun kehittäminen on usein luonteeltaan uuden luomista ja sitä kautta ainutkertaista. Palvelumuotoilua ei voi kuvata yhdenmukaiseksi ja tiettyyn sabluunaan meneväksi prosessiksi. Yleinen palvelumuotoilun prosessi etenee: asiakasymmärryksen kerääminen, ideointi, konseptointi, prototyyppi ja pilotointi mallin mukaisesti. Sitä voi soveltaa omien palveluiden kehittämiseen. (Tuulaniemi 2016,126,129.). Prosessissa on sovellettu Double Diamond -mallia, joka on palvelumuotoilussa ja tuotekehityksessä käytetty malli.

Mallin mukaiset vaiheet ovat selvitä, määritä, kehitä ja tuota. Ideana on ratkaisu tai prototyyppi, pääsääntöisesti tuote tai palvelu, joka vastaa asiakkaiden tarpeisiin. (Design Council 2005.)

Kuvio 1: Materiaalin kehittämisprosessissa sovellettu tuplatimantti- mallia

Tässä opinnäytetyössä toteutettu materiaalin kehittämisen prosessi eteni edellä esitettyä mallia soveltaen. Ensin lähdettiin liikkeelle asiakasymmärryksen keräämisestä hankkeen toimijoiden kanssa materiaalille asetettujen tavoitteiden asettamisella, jotka ovat toimineet sen työstämisessä ohjaavina periaatteina. Asiakasymmärrystä kerättiin myös materiaalin ideoinnin ja suunnittelun pohjaksi hyödyntäen havainnoinnin ja keskustelujen avulla kerättyä tietoa lasten kokemus-, ajattelu- ja leikkimaailmasta teemaan liittyen. Tästä työskentely jatkui rakentamalla materiaalille asetettujen tavoitteiden ja lasten kanssa tehdyn yhteistyön pohjalta luontomateriaalin prototyyppi. Prototyyppiä käytettiin kehittäjätiimin kanssa iteratiivisessa prosessissa pohjana työstettäessä materiaalia sen lopulliseen muotoon julkaistavaksi hankkeen nettisivuille.

5.2 Lapsikeskeinen palvelumuotoilu työskentelytapana lasten kanssa

Kehittämisprosessissa tärkeänä tavoitteena oli lasten mukanaolo sen eri vaiheissa. Varhaiskasvatuksessa kehittämistyön keskeisenä painopisteenä on osallisuuden nostaminen ja se on tärkeä arvoperusta. Toiminnan merkityksellisyys lapsen näkökulmasta lisääntyikin, kun lapsella on mahdollisuus vaikuttaa omien mielenkiinnon kohteidensa suuntaisesti. (Leskisenoja 2019, 150.) Lapsikeskeisellä palvelumuotoilulla kehitetään lasten tarpeisiin vastaavia parempia

palveluita yhdessä heidän kanssaan. Sitä voi käyttää, kun kehitettävä palvelu koskettaa lapsia suoraan tai välillisesti. Lasten ottaminen mukaan kehittämään parempia palveluja tai tuotteita antaa lapselle kokemuksen siitä, että hänen mielipiteillään on merkitystä ja hän voi vaikuttaa asioihin. Lapsikeskeisessä palvelumuotoilussa yhdistyvät palvelumuotoilu, lapsen oikeudet ja lapsikeskeisyys. Sen taustalla vaikuttaa myönteisen tunnistamisen näkökulma. Kehitettävät palvelut ovat eettisesti kestäväällä pohjalla, kun lapsen oikeudet ohjaavat kehittämistä ja kehitettävää palvelua. Lisäksi kehittämisen tulisi olla kaikille osapuolille mukavaa ja tarkoituksenmukaista. Lapsikeskeisyys taas on asenne ja toimintatapa, jossa lapsi nähdään kehittämisprosessissa arvokkaana toimijana. Lapsikeskeisyys palvelumuotoilussa tulee nähdä punaisena lankana, johon kiinnittymällä tavoite ja kohderyhmä pysyvät kirkkaina mielessä. Palvelumuotoilua voidaan ja sitä kannattaa toteuttaa myös osana tavallista arkityötä ja kohtaamisen kautta. Luovuuden ja leikkimielisyyden käyttäminen muotoilussa on sallittua. (Kalliomeri ym. 2020, 8, 13.)

Lapsikeskeisessä palvelumuotoilussa lapsi nähdään tasavertaisena ja aktiivisena toimijana. Lapsikeskeisyydellä tarkoitetaan sitä, että lapsi ja lapsen näkökulma huomioidaan prosessin joka vaiheessa. Lapsikeskeisessä palvelumuotoilussa lapset osallistuvat prosessiin tuottamalla tietoa, kehittämällä ratkaisuideoita ja antamalla palautetta. (Kalliomeri ym. 2020, 11.) Turjan (2020, 48-49) mukaan lasten tulisi voida olla mukana toimintaprosessin kaikissa vaiheissa. Heillä tulisi olla mahdollisuus esittää omia ideoitaan, olla mukana suunnittelemassa toimintaa ja omia tiloja, tekemässä valintoja ja päätöksiä, toteuttamassa suunniteltua asiaa sekä olla arvioimassa toimintaa ja toimintaympäristöjä. Lapset ovat luontomateriaalin pääkäyttäjiä yhdessä kasvattajien kanssa, joten heidän ajatuksensa ja pohdintansa tulee liittää luontevaksi osaksi kehitettävää materiaalia.

Lapsikeskeisen palvelumuotoilun taustalla vaikuttaa myönteisen tunnistamisen näkökulma. Myönteisessä tunnistamisessa kohdataan lapset tässä ja nyt - aktiivisina, vaikuttavina ja kehittyvinä toimijoina arjen yhteisöissään, joissa he pääsevät vaikuttamaan mielekkäästi niin vertaisyhteisöissä kuin aikuisten kanssa. Lapsen tutustuminen on myönteisen tunnistamisen keskiössä. Avoimen ja ennakkoluulottoman tutustumisen jälkeen aikuinen voi havaita ja tunnistaa lapselle tärkeitä asioita ja tukea siten, että lapsen oma näkökulma tulee huomioitua. (Kalliomeri ym. 2020, 9.)

5.3 Havainnointi menetelmänä asiakasymmärryksen keräämisessä

Havainnointi on palvelumuotoilussa tyypillisesti käytetty menetelmä. Myös empatia ja aito kiinnostus kohderyhmään ovat keskeisimpiä asioita. Tämä korostuu etenkin lasten kanssa toimiessa. Havainnointi sopii kehittämistehtäviin, joiden kohteena on yksilön toiminta ja

vuorovaikutus toisten kanssa. Havainnoinnin avulla mahdollistuu välittömän suhteen luominen tutkittaviin luonnollisissa oloissa. (Ojasalo ym. 2015, 114.) Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2018, 214-215) kuvaavat havainnoinnin muotoja siten, että havainnointi voi olla systemaattista ja tarkasti jäsenneiltyä. Toisaalta havainnointi voi olla vapaata ja luonnolliseen toimintaan mukautunutta. Havainnointi tilanteessa käytetäänkin paljon havainnointilajien välimuotoja. Oma roolini havainnoijana vaihteli lasten kanssa metsäretkellä yhdessä sovittujen toteutettujen toimintaosuuksien mukaisesti. Välillä olin tarkkailevana ryhmän jäsenenä ja välillä osallistuvana havainnoijana. Oma havainnointini oli siten eriasteista osallistumista kohderyhmän toimintaan. Osallistuva havainnointi muotoutuu tilanteessa vapaasti ja havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan ja tekee samalla tutkittavilleen myös kysymyksiä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 217). Osallistuvassa havainnoinnissa toimitaan aktiivisesti vuorovaikutuksessa tiedonantajien kanssa. Sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeä osa tiedonhankintaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 94.)

Havainnointia käytin menetelmänä kerätäkseni tietoa materiaalin suunnitteluun ja julisteisiin liittyviin tarinaosiin. Tarkoituksena oli saada lasten näkökulmaa ja kokemuksia liitetyksi osaksi kunkin julisteen tarinaa ja tehtäviä. Tämä edesauttaisi lasten mahdollisuutta samaistua materiaalin peikkolasten maailmaan. Metsäretkellä toteutettu havainnoinnin avulla orientoituttiin jokamiehenoikeus aiheeseen ja sen avulla sain tietoa, miten paljon lapset tietävät aiheesta. Palvelumuotoilussa palvelun käyttäjiltä saatu tieto on riittävää, jos se innoittaa muotoilijaa keksimään käytäntöön siirrettäviä ajattelu- ja toimintatapoja tai tuotteen ominaisuuksia (Vilka 2021, 133). Hyysalon (2009, 115) mukaan merkittävä osana havainnoinnin annista jää väistämättäkin vain havainnoijan taustaymmärtämykseksi. Tämä auttaa tuotekehityksen valintojen tekemisessä ja mallien muotoilussa. Voidaan puhua myös havainnointiaineiston intuitiivista hyödyntämisestä esimerkiksi muotoilun inspiraationa tai taustatietona. Havainnointi voi kytkeä muita aineistonkeruumenetelmiä paremmin saatuun tietoon ja asiat pystytään näkemään havainnoinnin avulla ikään kuin oikeissa yhteyksissään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 94).

5.4 Empaattinen suunnittelu

Prosessissa keskeiseksi kysymykseksi nousi, suunnitellaanko materiaalia yhdessä lasten kanssa vai irrallaan lapsista. Halusin lasten osallisuuden ja toimijuuden näkyvän kehittämistyön prosessissa. Materiaalin suunnittelutyön keskiössä onkin ollut tavoittaa lasten ajattelu- ja kokemusmaailmaa jokamiehenoikeus teeman ympärillä hyödyntämällä sekä leikin havainnoimista että yhteisiä keskusteluja lasten kanssa. Lapsen kokemus ja lapselta saatava tieto on yhtä arvokasta kuin aikuisen. Aikuisen vastuu on nähdä lapsi yksilönä ja prosessissa pyritäänkin ymmärtämään lapsen kokemuksia ja ajatuksia. Aikuinen astuu lapsen saappaisiin ja näkee

maailmaa sellaisena kuin lapsi sen näkee. Tämä tapahtuu empatian avulla. (Kalliomeri ym. 2020, 10.) Olemme kiinnostuneita ihmisten tarpeista, käyttäytymisestä ja motivaatioista, koska ne voivat muodostaa perustan suunnitteluongelmille, joita yritämme suunnittelijoina käsitellä. (Polaine, Løvlie & Reason 2013, 18.) Kaikki kehittäminen perustuu palvelun käyttäjien ja muiden osapuolten toiveiden, toiminnan, tilanteiden ja tarpeiden taustalla olevien tekijöiden syvälliseen ja empaattiseen ymmärtämiseen. Ihmiset pyritään saamaan kertomaan asioita ja heitä myös havainnoidaan. (Ojasalo ym. 2015, 72.)

Tässä prosessissa oli tärkeää luoda lapsiin mahdollisimman lämminhenkinen ja luotettava suhde. Lasten kanssa työskenneltäessä tarvitaan läsnäoloa ja empaattista kohtaamista, jotta saadaan luotua turvallinen ja keskustelevalta ilmapiiri. Jyrämän & Mattelmäen (2015, 57) mukaan empaattisen muotoilun lähtökohtana on käyttäjien kokemusten ymmärtäminen muotoiluprosessien alkuvaiheessa. Prosessissa olen halunnut tehdä palvelumuotoilun tilanteesta mahdollisimman luonnollisen lapsille. Yhteisten metsäretkien anneista olen kerännyt tietoa lapsille merkityksellistä asioista materiaalin teemaan ja luonnossa toimimiseen liittyen. Empaattinen suunnittelu voidaan nähdä lähestymistapana, jolla pyritään tutkimaan ja ymmärtämään maailmaa käyttäjän näkökulmasta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja käyttämään tätä ymmärrystä suunnittelun perustana. Muotoiluajattelijat omaavat kyvyn tuntea empatiaa muita kohtaan, huomata asioita, joita muut eivät huomaa ja hyödyntää tätä innovaation lähteenä (Miettinen 2011, 27).

5.5 Iteraatio eli toistuva suunnittelu ja prototyyppi

Kehittäjätiimin kanssa työskentely ja yhteiskehittäminen perustui palvelumuotoilun prosessiin etenemiseen ja iteratiivisuuteen. Palvelumuotoilulle tunnusomaisiin prosesseihin luetaan iteraatio ja yhteissuunnittelu. Iteraation eli toistuvan suunnittelun perustana on suunnitteluratkaisujen kehittämisen, kokeilemisen ja tulosten arvioinnin toistuva prosessi. Prosessin aikana tuotetut suunnitteluratkaisut jalostuvat koko ajan. (Miettinen 2011, 11.) Suunnittelu työssä minulle on ollut tärkeää ottaa vastaan kehittäjätiimin antama näkökulma, palaute ja arviointi prototyypin jalostuessa eteenpäin jokaisessa iteraatio vaiheessa. Koko prosessin ajan tiimin yhteistyö on ollut tärkeää suunnitteluhaasteiden kokonaisvaltaisessa huomioon ottamisessa. Tiimin jäsenet, joilla on erilaisia taitoja, tietoa ja näkemystä auttavat luovassa prosessissa ja ideoiden pohdinnassa (Lewrick, Link & Leifer 2020, 9).

Iterointiin liittyy keskeisesti prototyyppien rakentaminen. Prototyyppien rakentaminen tekee valituista ideoista konkreettisia ja havaittavia. Prototyyppit vaihtelevat yksinkertaisesta toimintaa eteenpäin vievästä toimintojen prototyypistä lopulliseen prototyyppiin. (Lewrick ym. 2020, 186.) Palvelumuotoilun keskeisenä ominaispiirteenä pidetään kokemuksellista

suunnittelua, jolloin visualisointi ja prototypointi korostuvat. Synnytettyjä ideoita ja niistä kehitettyjä konsepteja pyritään konkretisoimaan visualisoimalla ja rakentamalla niistä konkreettisia prototyyppejä eli mallikappaleita. (Ojasalo ym. 2015, 72.) Prosessi on ollut ketterä ja se on edennyt nopeasti kohti materiaalin lopullista muotoa. Muotoilun iteratiiviselle kehitysmenetelmälle on ominaista kehittää nopeasti ensimmäinen versio ja tätä ratkaisua kehitetään edelleen iteroiden niin kauan, kunnes tavoite on saavutettu. Iteroinnilla tarkoitetaan toistoa. (Tuulaniemi 2011, 112.)

Tässä prosessissa oli neljä iteraatiovaihetta alustavan visioprototyypin jälkeen. Visioprotyyppi (kansilehdet ja alkusivu) toimi suuntaa antavana ideana materiaalin suunnittelussa. Sen esittelin alkupalaverissa hankkeen toimijoille, jossa asetettiin vasta tavoitteet kehitettävälle materiaalille. Hankkeen toimijat olivat tyytyväisiä alustavaan materiaalin ulkoasuun ja ideaan. Materiaalin jalostusta päätettiin jatkaa tästä eteenpäin iteroiden sitä kohden lopullista muotoaan. Prototyyppejä ei ole tarkoituskaan viedä täysin loppuun. Vaahtojärven (2011, 141) mukaan prototypointia ei saa ajatella liian viimeisteltynä esityksenä, vaan se on nopea ja helppo keino saada kommentteja ja vahvistuksia ideoille. Materiaalin kehittämisprosessissa on hyvä esitellä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa prototyyppejä kehittäjäryhmälle. Silloin mahdollistuu yhteinen ymmärrys muotoutuvasta kokonaisuudesta. Visualisoinnin ja prototyyppeiden avulla luodaan kehittäjäryhmälle yhteistä ymmärrystä ja nopeutetaan kehitysprosessia. Prototypointi on testausta ja kehittämistä interaktiossa ryhmän kanssa. Suunnittelusykliä toistetaan siihen asti, kunnes saavutetaan sille määritellyt tavoitteet. (Tuulaniemi 2016, 112, 196.) Prototyyppejä pystyttiin kätevästi muokkaamaan koko prosessin ajan ja sitä työstettiin iteratiivisesti yhdessä kehittäjätiimin kanssa.

6 Kehittämisprojektin prosessin kuvaus

Yhteistyö työelämäkumppaneiden kanssa käynnistyi jo ennen varsinaista yhteiskehittämisprosessia. Kävimme tiivistä sähköpostittelu pitkin kevättä ja kesää, joissa asetimme jo alustavia tavoitteita kehitettävälle luontomateriaalille. Sovimme myös, että valmistaudun syksyn yhteistyöpalaveriin tuomalla siihen omia ideoita ja muutamia esimerkkejä luontotauluista, joista olimme sopineet. Lisäksi tuli miettiä toimivaa teemaa, joka toimisi punaisena lankana luontopolulle tulevista tauluista.

6.1 Materiaalin tarpeen määrittäminen ja kartoittaminen

Ensin tarpeen määrittelemiseksi oli perusteltua tutustua lapsille suunnattuihin luontomateriaaleihin ja varmistaa, ettei vastaavanlaista materiaalia ole jo olemassa. Benchmarking menetelmän käytön päätarkoituksena oli kartoittaa, minkälaisia varhaiskasvatuksikäisille suunnattuja pedagogisia luonto- ja ympäristökasvatusmateriaaleja oli tarjolla. Omassa suunnittelu työssäni käytin benchmarkingia myös havainnointina ja hyvien ideoiden muistiin panemisena. Benchmarking ja vertailu auttavat uusien ideoiden luomisessa ja myös ideoiden löytämisen edistämässä (Lewrick ym. 2020,117). Virikkeet ja innostus voi toimia sysäyksenä myös omiin uusiin oivalluksiin ja mullistuksiin (Ojasalo ym. 2015, 43).

Aluksi tutustuin huolella Ilo kasvaa ulkona- hankkeen nettisivuihin ja materiaaleihin. Myös eri luontojärjestöjen kuten Luonto-Liiton, WWF Suomen & Suomen Ladun nettisivut ja materiaali-pankit olivat tarkastelun kohteena. Selasin myös Pinterest - palvelua, joka sisältää paljon pedagogista materiaalia ja hyviä käytäntöjä eri oppimisen alueisiin liittyen. Lisäksi tutustuin erilaisia lasten oppimismateriaaleja tuottavien toimijoiden ja kustantamoiden sivuihin ja materiaaleihin kuten Varhaiskasvatuksen tietopalvelun ja Opetushallituksen sivustojen materiaaleihin sekä Pedapuun, Lasten Keskuksen ja Oppi ja Ilo -nettisivujen materiaaleihin.

Alustavaa suunnittelua ohjasi myös, että halusin hyödyntää *visualisointi- ja tarinankerronta vaikuttamisen keinona* -opintojaksolla saamiani oppeja liittyen visualisointiin ja tarinallistamiseen tuotteen tai materiaalin suunnittelussa. Lisäksi omassa työssäni olen kiinnittänyt huomiota siihen, että lapset pitävät kovasti saduista ja tarinoista, joiden avulla he eläytyvät ympäröivään maailmaan ja oppivat asioita. Tarinoiden avulla lapsille voidaan välittää tunnelmia, kokemuksia, tietoa ja arvoja. Usein lapset haluavat myös itse kertoa tarinoita. Se kehittää heidän kykyään ilmaista itseään ja jäsentää ajatuksiaan. Näin ollen halusin materiaalin sisältävän joltain osin tarinaa, jonka kautta lapset oppivat asioita. Halusin myös tukea vuorovaikutteisuutta toisten lasten ja myös aikuisten kanssa, jotka ovat mukana metsäretkellä tai luontopolulla. Lähtökohtaisesti suunnittelussa oli tarkoitus liittää materiaaliin kuvia, jotka tukisivat valitun teeman oppimista. Visuaalisuus tukee pedagogisen viestin rakentumista ja herättää lasten kiinnostuksen aiheeseen, joten tarina tarvitsee rinnalleen myös kuvan.

Vaikuttamisen näkökulmasta päädyin miettimään sopivaa luontomateriaalin teemaa ja punaista lankaa, jolla pystyttäisiin vaikuttamaan lasten ajatteluun. Vaikuttamisen tulisi tapahtua myönteisellä tavalla lapseen. Tavoitteena olisi tukea lasta ymmärtämään luontoa suojeleva ja kunnioittava näkökulma. Pohdintojen jälkeen päädyin jokamiehenoikeuksien teeman ympärille.

Jatkoin siis benchmarking työskentelyä rajatummin. Keskityin tutustumaan jokamiehenoikeudet aiheeseen ja myös kartoittamaan lapsille suunnattua materiaalia aiheen ympärillä.

Jokamiehen oikeudet lapsille haulla tutustuin lasten kirjoihin ja eri nettisivuihin, Pinterest-palveluun, luontotoimijoiden sivuihin sekä Yle Areenan lapsille ja nuorille suunnattuihin ohjelmiin. Etsintänäni tuloksena en kuitenkaan löytynyt varsinkaan pienemmille lapsille suunnattua jokamiehen oikeus teemaan liittyvää materiaalia. Sen sijaan etsinnän tuloksena löytyi materiaaleja kuten lasten kirjoja, joissa oli sekä kerrottu että listattu jokamiehen oikeudet. Näistä esimerkkinä Suomen Ladun kanssa yhteistyössä tehty *Muumipeikon retket, seikkailaan luonnossa kirja*. Lisäksi löytyi Vantaan Ympäristökeskuksen esite jokamiehen oikeuksista. Yle Areenasta löytyi jokamiehen oikeus ja ainutlaatuiset jokamiehen oikeudet - ohjelma opetuskäyttöön ja Papunet -kuvamateriaalipankista jokamiehen oikeuksiin liittyviä kuvia opetuskäyttöön.

Jokamiehen oikeuksiin liittyvä materiaali vaikutti näin ollen hyvältä vaihtoehdolta kehitettävän luontomateriaalin teemaksi, koska sen avulla mahdollistuisi lapsiin vaikuttaminen. Se edesauttaisi keskustelua ja vuoropuhelua lasten kanssa. Siihen pystyisi hyvin kytkemään varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden laaja-alaisuuden ja oppimisen osa-alueet ja niiden tavoitteet. Tarinallisuutta voisi hyödyntää materiaalissa lasten oppimista tehostavana keinona. Myös luonto- ja ympäristökasvatusta määrittävät tavoitteet olisi mahdollista huomioida materiaalissa. Alkusuunnittelun pohjalta aihe-ehdotukseksi hankkeen yhteistyökumppaneille muotoutui pedagoginen jokamiehen oikeuksiin liittyvä luontomateriaali lapsille.

6.2 Alustava materiaalin suunnittelu ja valmistautuminen yhteistyöhön

Ennen yhteistyön käynnistymistä työstin vielä muutamia esimerkkejä luontotauluista, kuten olimme sähköposti viestittelyssämme sopineet. Nämä taulut olivat alustavia ja suuntaa antavia visioita tulevasta materiaalista. Halusin jättää tilaa sekä työelämäkumppanin kehittäjätiimin toiveille ja odotuksille ja prosessissa mukana olevien lasten keskusteluiden ja toiminnan kautta nousseille ideoille ja ajatuksille. Suunnitteluajattelun keskeinen näkökohta on rakentaa muiden ideoiden varaan, eikä keskittyä vaan oman idean rakentamiseen ja kilpailuun (Lewrick ym. 2020, 10). Turjan (2020, 46) mukaan kasvattajat voivat esittää omia tavoitteitaan ja ehtojaan yleisesti suunniteltavalle toiminnalle, mutta jättää samalla tilaa myös lasten ideoille ja suunnittelulle. Tämä sama näkökulma pätee pedagogisen materiaalin suunnittelu- ja kehittämistyöhön.

Työstin Canva-ohjelmalla kaksi esimerkkisivua materiaalista; kansilehden ja ensimmäisen sivun. Näissä alustavissa visioprototyypeissä hahmoina olivat Vili ja Veera peikot. Kuvat jouduin hakemaan Pinterest -palvelusta, sillä ilmaisista materiaalipankeista löytyi kovin huonosti peikkokuvia. Ilmaisten materiaalipankkien peikkokuvat olivat pelottavia, eivätkä mielestäni

soveltuneet tähän tarkoitukseen. Ajatus peikoista materiaalin hahmoina oli hyvin luonteva jatkumo sille, että Suomen Ladulla on jo seikkailut useita vuosikymmeniä *Metsämörri* -satu-hahmo, joka opastaa lapsia rakastamaan ja suojelemaan luontoa. Mielestäni peikot sopivat hyvin hahmoina metsän toimintaympäristöön ja omassa työssäni olen huomannut, että hahmo on lapsista hauska ja kiinnostava.

Kuvio 2: Materiaalin alustavat visioprototyypin kansilehti -mallit ja ensimmäinen sivu

Lisäksi tein Mirolla suunnittelualustan valmiiksi yhteistä työskentelyä varten. Miro alustaan olin kirjannut muistilappuihin sähköpostiviestittelyissämme sovittuja asioita. Niitä tarkennettaisiin kuitenkin vielä yhteisessä projektin aloituspalaverissa. Aloituspalaveri sovittiin pidettäväksi verkossa Teamsin välityksellä työelämäyhteistyökumppanin toiveesta vallitseva koronatilanne huomioiden.

6.3 Ensimmäinen yhteistyö ja kehittämispalaveri

Tapasimme Ilo kasvaa ulkona - hankkeen hankesuunnittelija Tuija Laitisen ja projektipäällikkö Riina Fågelin kanssa Teamsin välityksellä 6.9.2021. Tapaamisessa esittelin alustavan idea visioprototyypin avulla. Jokamiehenoikeudet teemaista kokonaisuutta lapsille pidettiin hyvänä ideana ja sain kuulla, että myös tarve ja toive tällaiseen materiaaliin oli noussut kentältä hankkeen verkostojen koulutustilaisuuksissa niin varhaiskasvatuksen kuin koulun puolelta kasvattajilta, opettajilta ja eri toimijoilta. Pienemmille lapsille suunnattua pedagogista tarinallisuutta hyödyntävää materiaalia ei ole saatavilla tai olemassa. Niinpä alustavan ideoinnin pohjalta tehty suunnitelma jokamiehenoikeudet teemainen materiaalikokonaisuus sai hyväksynnän hankkeen yhteistyökumppaneilta. Projektin käynnistämisen taustalla on, että sen tuotokselle on tietty tarve. Tuotekehitysprojektin tarkoitus on joko parantaa olemassa olevaa tuotetta tai luoda kokonaan uusi tuote. (Mäntyneva 2016, 13.)

Teimme projektin toteutussuunnitelman aloituspalaverissa. Projektin suunnittelun laatu vaikuttaa pitkälti projektin onnistumiseen. Asetettujen tavoitteiden toteutuminen mahdollistuu projektin suunnitelmallisuudella ja suunnitelmiin pohjautuvalla projektin ohjauksella mahdollistuu asetettujen tavoitteiden toteutuminen. (Mäntyneva 2016, 43.) Palaverissa tarkoituksena oli määrittellä yhteistyölle ja materiaalin kehittämiseksi sen raamit, periaatteet, työskentelytavat ja tavoitteet. Käytimme kehittämistehtävän alustavaa ideaa ohjaavana lähtökohtana. Projektille on määriteltävä tavoite, joka perustuu yksittäiseen ideaan, tunnistettuun tarpeeseen tai ulkoiseen paineeseen kuten toimintaympäristön muutokseen. Tavoitteen määrittelyssä on pyrkimys rajattuihin ja selkeisiin tavoitteisiin, joille tarvittaessa laaditaan alatavoitteita. (Toikko & Rantanen 2009, 64.)

6.4 Tavoitteiden asettamisella asiakasymmärryksen kerääminen

Aloituspalaveri toimi sekä suunnittelu- ja ideointitarkoituksessa materiaalin työstämisen alkaessa, että asiakasymmärryksen keräämistarkoituksessa työelämän yhteistyökumppanin materiaaliin kohdistuvien toiveiden, odotusten ja tavoitteiden kirjaamisessa. Yhteiskehittämispalaverissa hyödynnettiin luomaani Miro - työskentelyalustaa. Suunnittelualustalle olin koonnut neljä kokonaisuutta: materiaalin käyttötarkoitus, kohderyhmä, materiaalin tavoitteet ja materiaalin toteutus ja ulkoasu. Alustalle olin kerännyt jo aiemmin sovittuja ja tiedossa olevia tavoitteita lappuihin, joita yhdessä vielä tarkensimme ja täydensimme.

Kuvio 3: Mirolla työstyetty suunnittelualusta materiaalin tavoitteille

Projektin käynnistyessä määrittelimme pedagogiselle luontomateriaalille tavoitteet. Teams työskentelyssä muistilaput olivat kaikkien näkyvillä ja niitä lisättiin yhteisen keskustelun aikana. Alkuvaiheessa projekti suunnitellaan riittävän yksityiskohtaisesti. Siinä määritellään projektin laajuus ja kattavuus sekä tarkemmat tavoitteet. (Mäntyneva 2016, 19.) Oli tärkeää luoda luontomateriaalin kehittämisen perustaksi mahdollisimman selkeä ja yksityiskohtainen suunnitelma, sillä se helpottaisi suunnittelutyötä tavoitteiden ja päämäärän ollessa selviä. Miro - alustalle luotu pohja toimikin eräänlaisena dokumentoituna tavoite- ja toteutussuunnitelmana, johon voitaisiin tarpeen mukaan palata. Miro - alustalle luodun tavoite- ja toteutus suunnitelman toimitin sähköpostitse kehittäjätiimille, jotta se on kaikkien toimijoiden hyödynnettävissä ja dokumentoituna mahdollisesti myöhempää tarvetta varten.

Luontomateriaalin käyttötarkoituksen ja kohderyhmän osalta sovittiin tavoitteeksi, että materiaalia voivat hyödyntää kaikki luontotoimijat, verkostot ja yhteistyötahot luontotoiminnassaan. Kehitetty materiaali jaetaan ja sitä markkinoidaan Ilo kasvaa ulkona- hankkeen nettisivuilla. Materiaali on vastaamassa olemassa olevaan tarpeeseen, joka on noussut esiin kasvatustajien ja opettajien koulutuksissa. Materiaali suunnataan pääasiassa varhaiskasvatusikäisille, mutta sitä voi myös käyttää alakouluikäisten luontotoiminnassa. Materiaalia voidaan soveltaen hyödyntää myös perheiden kanssa esimerkiksi luontopolulla ja varhaiskasvatuksessa yhteisöllisissä tapahtumissa luontotoiminnassa.

Luontomateriaalille itselleen asetettiin tavoitteeksi, että suunnittelussa tulee lähtökohtaisesti ottaa huomioon varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat, jotta varmennetaan sen pedagoginen näkökulma. Suunnittelun perustana toimii varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen osa-alueet materiaalin suunnittelun pohjana (kielen rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni, kasvan, liikun ja kehityn). Myös luonto- ja ympäristökasvatus tulee huomioida, erityisesti lapsen luontosuhteen vahvistamisen näkökulmasta. Ilo kasvaa ulkona on liikuntahanke, joten materiaalin tulee innostaa lapsia liikkumaan leikkiä hyödyntäen. Luontomateriaalin teemakokonaisuus opettaa jokamiehen oikeuksia lapsille. Materiaalissa tulee näkyä lapsiin vaikuttaminen tarinallisuuden avulla. Lapset ovat mukana toimijoina materiaalin kehittämisprosessissa.

Luontomateriaalin toteutuksen ja ulkoasun suhteen asetettiin omat tavoitteensa. Julistesarjan määräksi sovittiin alustavasti 6-10 kpl. Julisteiden toteutuksessa ja työstämisessä käytetään Canvaa eli graafisen suunnittelun työkalua. Ulkoasun suunnittelussa hyödynnetään suunnittelun ja toteutuksen periaatteita, joka huomioidaan fontin selkeytenä, käytettyinä väreinä, tekstissä, ja kuvien sijoittelussa. Hankkeen toimijoiden logot (Ilo kasvaa ulkona, Suomen Ladun & Ympäristökeskus Syklin logo) liitetään materiaaliin. Tavoitteena on materiaalin pelkistetty ulkoasu, jotta päiväkodeissa on mahdollisuus myös materiaalin mustavalkoiseen tulostamiseen. Tämä varmistetaan ja testataan materiaalin valmistuessa. Tärkeää on materiaalin maksuttomuus käyttäjille. Materiaalin liitteeksi tulee mahdollisesti koonti oppimisen osa-alueista.

Aloituspalaverin lopuksi sovimme projektin onnistumisen kannalta keskeisistä asioista kuten aikataulusta, työskentelytavasta ja tiimin keskinäisestä työnjaosta ja rooleista. Projektin aikataulutavoitteessa pysytään paremmin, kun projektin aikataulutaminen on varmistettu (Mäntyneva 2016, 61). Aikataulumme rajautui hankkeen loppumiseen vuoteen 2021. Materiaalin tuli valmistua ennen sitä. Keskustelimme, että materiaalin valmistuminen hyvissä ajoin edesauttaisi sen markkinointia hankkeen nettisivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Kaikki halukkaat pääsisivät hyödyntämään sitä luontotoiminnassaan.

Koronatilanne huomioiden yhteydenpito hankkeen toimijoihin ja sen kehittäjäjäseniin sovittiin tapahtuvan koko projektin ajan sähköpostitse tai Teams- palaverissa työelämäyhteistyökumppanin toiveesta. Yhteiskehittämiseen soveltuvia kehittämisympäristöjä ovat myös virtuaaliset tilat, joissa tietoa voidaan jakaa ja kommentoida nopeasti (Tuulaniemi 2016, 118). Sähköposti toimisi projektissa pääasiallisena viestintävälineenä ja yhteistyökanavana mahdollisten kysymysten, palautteen antamisen tai arvioinnin saamiseksi ja prosessin eteenpäin viemiseksi. Teamsia käytettiin projektin alkaessa ja projektin päättyessä, kun käytiin isompia projektiin liittyviä asioita ja kokonaisuuksia läpi. Sovimme, että kaikki tiimin jäsenet saavat sähköpostitse kertoa ja perustella näkökulmansa, ideansa, palautteensa ja korjausehdotuksensa liittyen materiaaliin. Tiimin yhteistyö on elintärkeää suunnitteluhaasteiden

kokonaisvaltaisessa huomioon ottamisessa. Tiimin jäsenet, joilla on erilaisia taitoja, tietoa ja näkemystä auttavat luovassa prosessissa ja ideoiden pohdinnassa. (Lewrick ym. 2020, 19.) Kehittämisessä kumppanuus ja empatia yhdessä ovat asenne, jossa tiedon muodostamisen lähtökohtia ovat yhteinen visio, yhdessä luodut toimintatavat ja käsitys asioista (Vilkkä 2021,53).

Oma roolini oli viedä prosessia eteenpäin iteratiivisesti muokaten materiaalia kehittäjätiimin sähköpostiviestittelyn ja käytyjen keskustelujen pohjalta, informoida mahdollisimman tarkkaan missä kohden prosessia ollaan menossa ja luoda ilmapiiriä, jotta yhdessä tekeminen olisi mahdollisimman helppoa. Keskeinen osa-alue projektihallinnassa on projektiviestintä. Projektin sidosryhmät tulee pitää ajan tasalla projektiin liittyvistä suunnitelmista, tavoitteista, käytännöistä, päätöksistä, sopimuksista ja tuloksista. Tiedonkulun varmistaminen on keskeinen projektipäällikölle kuuluva rooli ja jokaisella projektiin osallistuvalla pitäisi olla riittävästi omaan rooliinsa liittyvää informaatiota ja tätä tukevaa dokumentaatiota. (Mäntyneva 2021, 113-114.) Palvelumuotoilijan tehtävänä on toimia mahdollistajana ja ohjata yhteiskehittämistä sekä iteroiden että fokusoiden kehittämisprosessia, jotta määritellyt tavoitteet saavutetaan (Tuulaniemi 2011, 118). Kehittäjätiimillä oli projektin aikana mahdollisuus pitää myös välitapaamisia Teamsilla, joissa olisi voitu tarkastella eteneekö kehittämisprojekti odotetulla tavalla. Tiimissä ei syntynyt tarvetta tähän, sillä sähköpostitse käyty viestiminen vei prosessia eteenpäin ja luontomateriaalin prototyyppi jalostui sen jokaisessa iteraatio vaiheessa.

6.5 Asiakasymmärryksen kerääminen lapsilta

Asiakasymmärryksen keräämiseksi pääsin tekemään yhteistyötä oman päiväkotitoimintayksiköni 11 esikouluikäisen lapsen ja heidän opettajiensa kanssa. Koronatilanteesta johtuen osallistuminen heidän metsäretkilleen onnistui kaksi kertaa. Prosessin alussa asiakasymmärryksen keräämistarkoituksessa ja toisella kerralla kehitetyn materiaalin prototyypin testaamisvaiheessa. Käyttäjälähtöisessä lähestymistavassa loppukäyttäjien tarpeita voidaan pitää muotoiluprosessien ja -työn ytimenä. Ajatus on osallistaa loppukäyttäjä muotoiluprosessin eri vaiheisiin. Joissakin tapauksissa heitä käytetään ideoinnin alkulähteenä ja toisissa osana testausta. (Eljala & Luoto 2014, 79.)

Valmistauduin huolellisesti tapaamiseen. Sovimme ryhmän opettajan kanssa omista rooleista metsässä ja myös toteutettavan toimintakokonaisuuden, sen tavoitteet ja etenemisen. Yhdessä päätimme, että toiminnan suunnittelu on minun vastuullani. Suunnittelin lasten kanssa toteutettavan toiminnan sisällöksi jokamiehenoikeuksia käsittelevän keskustelun, tehtävösiön, vapaan leikkiajan ja lopuksi jokamiehenoikeuksia kertaavan liikunnallisen leikin. Lisäksi sovimme roolit siten, että toimin pääasiassa osallistuvana havainnoijana, jossa havainnointi tapahtuu vapaasti ryhmän toimintaan osallistumalla. Lasten kanssa käytävissä

keskusteluosuuksissa ryhmän vetovastuu oli enemmän lapsiryhmän opettajalla, jotta minulla oli mahdollisuus kirjata havaintoja muistiin. Havainnoin lasten leikkiä ja kiinnostuksen kohteita metsässä. Leikin havainnointi lisää ymmärrystä lasten ajattelusta, kiinnostuksen kohteista, heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Lasten tarpeiden ja näkökulmien ymmärtäminen vaatii aikuiselta sekä tahtoa että taitoa pysähtyä lasten ajatusten ja toiminnan äärelle avoimin mielin ja pysähtyminen tuottaa aivan uusia näkökulmia (Kalliomeri ym. 2020, 5).

Varhaiskasvatuksen opettajan työssä minulle on kertynyt tietoa ja kokemuksia, mikä innostaa ja kiinnostaa lapsia metsätoiminnassa. Yhteisen työskentelyn tarkoituksena oli hakea vahvistusta lapsille merkityksellisistä asioista, tavoista leikkiä ja sekä mieleisistä tavoista liikkua metsän toimintaympäristössä. Havainnoinnista kertyy materiaalia, johon kehittämistyö perustuu. Aineisto kuvaa mitä havainnoitavat tekivät havainnoinnin aikana. Havainnointi auttaa meitä ymmärtämään, miten käyttäjät käyttäytyvät luonnollisessa ympäristössä. (Lewrick ym. 2020, 115.) Lasten kanssa työskentelyn ja heidän osallistamisensa tarkoituksena oli myös saada tietoa ja ideoita materiaalin suunnitteluun ja siihen tuleviin tarinaosiin. Retkellä kirjoitin muun muassa, tietävätkö lapset mitä jokamiehenoikeudet tarkoittaa. Yhteisistä keskusteluista kirjasin ylös teemoja, mitkä asiat lapset kokivat tärkeinä ja mielenkiintoisina ja mitä he esimerkiksi kertoivat leikeistään ja suosikkitekemisestään metsässä.

Työskentelyssä käytin visuaalisuutta, sillä lasten on helpompi ymmärtää, kun asia kerrotaan sekä sanoin että kuvin. Kuva jää näkyviin ja lapsen on helpompi palata siihen kysyä tarvittaessa lisää. Työskentelyssä hyödynnettiin kuvamateriaalia, piirtämistä, leikkiä ja toiminnallisuutta materiaalin kertymiseksi lasten kanssa. Mattelmäen (2015, 75) mukaan muotoilutekemisen ydintä ovat visuaalisuus sekä yhdessä tekeminen ja oppiminen. Työskentelyssä mukana oli Papunet- kuvapankista tulostettuja jokamiehenoikeus kuvia. Hymy- ja surunaama kuvat ilmensivät sallittuja ja ei-sallittuja asioita jokamiehenoikeuksissa, joita käytettiin teeman käsittelyssä.

Työskentely aloitettiin keskustelulla lasten kanssa. Kuvat toimivat keskustelun virittäjinä. Tämä toimi hyvin; lapset olivat puheliaita ja kertoivat hyvin kokemuksiaan ja näkemyksiään spontaanisti. Joillekin lapsista olin entuudestaan tuttu, joka mielestäni se helpotti työskentelyä heidän kanssaan. Minun tulostani metsäretkille oli kerrottu hyvissä ajoin ryhmän opettajan toimesta. Paikalla olevien aikuisten tehtävänä on luoda turvallinen tilanne, jolloin ilmapiiri muotoutuu helpommin keskusteleväksi ja vuorovaikutteiseksi. Aikuisten tehtävään kuuluu varmistaa, että lapsi kokee olonsa turvalliseksi koko työskentelyn ajan. Aikuisten empaattinen läsnäolo antaa lapsille mahdollisuuden valita mitä kertoo, millä tavalla, miten paljon ja myös kertoa omaan tahtiinsa asioita.

Yhteisellä retkellä huomasimme ryhmän opettajan kanssa, että jokamiehenoikeus käsitteenä oli vieras lapsille, mutta oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyviä sääntöjä he tiesivät jo hyvin eli mitä metsässä saa ja ei saa tehdä. Jokamiehenoikeuksiin liittyvät kuvat käytiin läpi lasten kanssa keskustellen ja ne lajiteltiin sallittuihin ja ei-sallittuihin asioihin metsässä. Tämä työskentelytapa mahdollisti hyvin havaintojen kirjaamisen keskustelun aikana. Työskentelyä jatkettiin niin, että lapset piirsivät tärkeimmäksi kokemansa jokamiehenoikeuden. Lapset saivat käyttää työskentelyssä apuna aiemmin käsiteltyjä kuvia piirtämisen tukena. Lapset piirsivät kuvat ja me aikuiset kirjasimme ylös lapsen kertomana kuvaan piirretyn jokamiehenoikeuden. Tämän jälkeen annettiin aikaa lasten omille leikeille ja mielikuvitukselle. Leikkien jälkeen nautittiin keksit ja juomat. Retken päätteeksi kerrattiin vielä jokamiehenoikeuksista opittua ja leikittiin teemaan liittyvä liikuntaleikki hyödyntäen hymynaama kuvaa (sallittu) ja surunaama kuvaa (ei-sallittu). Muotoiluprosessi voi tarjota lapselle hauskaa ja kiinnostavaa tekemistä yhdessä ja osallistuminen yhteiseen tekemiseen onnistumisen tunteita ja kokemuksen siitä, että hän voi vaikuttaa asioihin (Kalliomeri ym. 2020, 11).

Retken jälkeen tallensin keskusteluun liittyvät kirjaukset, leikkihavainnot ja lasten piirrokset Canvaan tallentamilleni pohjille. Tämä oli tärkeää, jotta yksityiskohdat ja keskusteluiden teemat eivät pääsisi unohtumaan. Retkellä käytin dokumentointimenetelmänä myös valokuvamista.

Kuvio 4: Valokuvia retkeltä lasten kanssa, asiakasymmärryksen kerääminen

KESKUSTELU

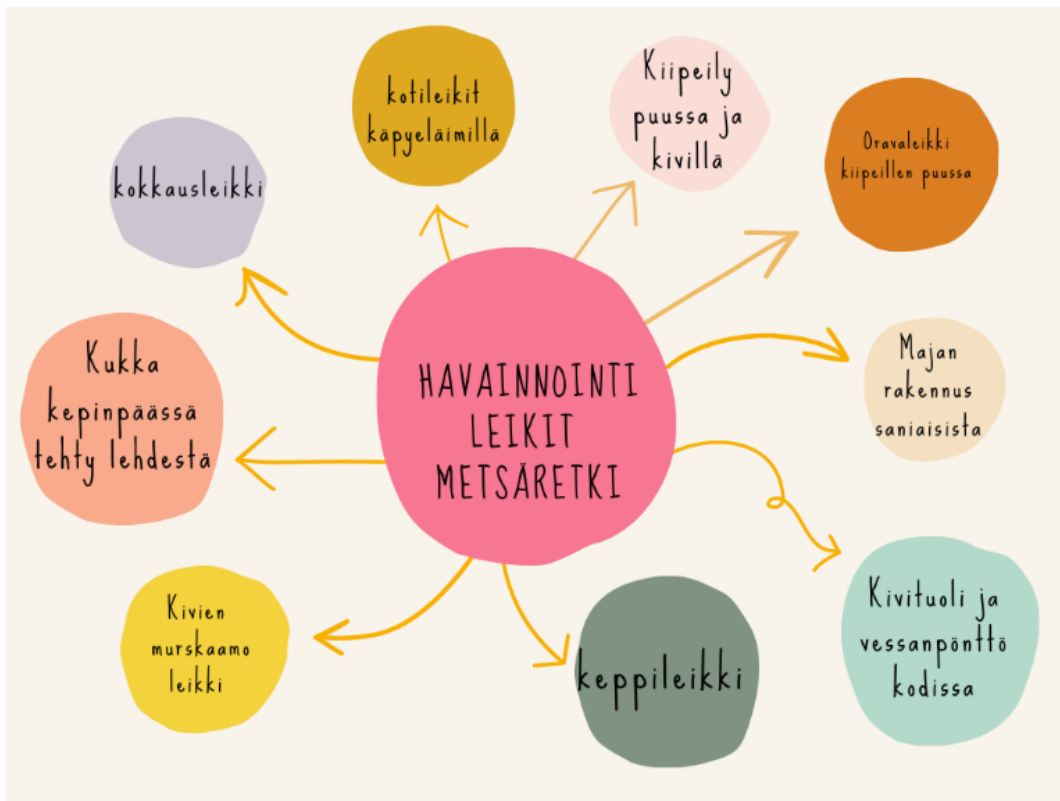

"EI SAA SYÖDÄ MYRKKYSIENIÄ
"KÄRPÄSSIENI ON MYRKKYSIENI"
"KANTTARELLEJA SAA SYÖDÄ JA KEITTÄÄ"
"MAJAN SAA RAKENTAA KEPEISTÄ"
"KEPIT SAA OTTAA MAASTA"
"SAISI LEIKKIÄ LYHYILLÄ KEPEILLÄ"
"ÄITI ON ANTANUT LUVAN KÄYTTÄÄ ISOJA KEPPEJÄ"
"EI SAA VAHINGOITTA LUONTOA"
"HAVUNNEULASILLA SAA LEIKKIÄ"
"IRRONNEELLA SAMMALEELLA SAA LEIKKIÄ"
"OON KÄYNYT ÄITIN KANS MARJASSA"
"SAA OTTAA MUSTIKOITA, PUOLUKOITA, VADELMIA, SIENIÄ"
"MÄ TUNNEN SUPPILOVAHVERON JA KANTTARELLIN"
"OON OLLU MUMMIN KAA SIENESSÄ"
"MÄ TYKKÄÄN ONKIA"
"MÄ TUTKIN ÖTÖKÖITÄ"
"TULTA EI SAA LAITTA MINNE VAAN MUT NUOTIOPAIKALLE SAA"
"MÄKIN TYKKÄÄN LEIPOA"
"KÄPYJÄ SAA OTTAA MAASTA"
"ME OLLAAN TEHTY MAJA"
"EI SAA KATKOA PUISTA OKSIA"
"SAA KIVETÄ KALLIOLLE"
"EI SAA SYTYTTÄÄ NUOTIOTA VOI TULLA METSÄPALO"
"SAA ONKIA JA MENNÄ VENEELLÄ"
"SAA LEIKKIÄ"

Kuviot 5: Kerätty asiakasymmärrys aineisto lapsilta

6.6 Materiaalin prototyypin rakentaminen

Materiaalin suunnittelutyö alkoi suunnittelupohjan tekemisellä Canvaan. Valitsin työstämispohjaksi julistemallin. Tavoitteena hankkeen toimijoiden kanssa oli tehdä luontopolkutauluja metsän oppimisympäristöön. Julistepohja sopi hyvin tähän tarkoitukseen. Canvaan luotu julistepohjan prototyyppi oli helposti muokattavissa työn edetessä materiaalin eri työstämisvaiheissa.

Ensimmäinen vaihe oli valita materiaaliin tulevat jokamiehenoikeudet. Hyödynsin tässä vaiheessa Suomen Ladun kanssa yhteistyössä tehtyä Muumipeikon retket, seikkaillaan luonnossa-kirjaa ja Vantaan Ympäristökeskuksen esitettä, joihin oli selkeästi listattu jokamiehenoikeudet. Alkuperäisenä tavoitteena oli tehdä 6-10 juliste/luontokorttia. En kuitenkaan halunnut työskentelyn alussa rajata vielä määrää. Julisteiden määrä muotoutuisi työstämisen edetessä siihen, miten tehtäviä ja tarinaa syntyisi.

Materiaaliin tulevien jokamiehenoikeuksien valinnassa hyödynsin lasten ajatuksia ja pohdintoja jokamiehenoikeuksista. Valitsin materiaaliin eniten keskustelua herättäneet ja lapsia eniten kiinnostaneet jokamiehenoikeudet. Jokainen lapsista piirsi työskentelyssä itselleen eniten

mieleen jääneen tai tärkeimmän jokamiehen oikeuden ja kertoi sen aikuiselle ja se kirjattiin ylös. Itse tarinan rakentamisessa ja tehtävissä hyödynsin lasten kanssa käytyjä keskusteluja ja esimerkiksi tekemiäni leikkihavaintoja saadakseni kokoon materiaalin, johon lasten olisi helppo samaistua. Halusin välttää tällä sen, ettei suunnittelu lähde liikkeelle vain omista ideoista ja suunnitelmista. Luptonin (2017,60) mukaan suunnittelijat voivat helposti jäädä loukuun omaan asiantuntija-ajattelutapaansa. Suunnittelijoiden on rakennettava empatiaa käyttäjien arvoja, toiveita ja kulttuuria kohtaan, jotta voidaan rakentaa tuotteita ihmisille esimerkiksi lapsille.

Yhteisissä keskusteluissa lasten kanssa tuli elementtinä herätti paljon ajatuksia. Useille lapsista se oli selvästi kiinnostava ja vähän jännittäväkin aihe. Lapsia mietitytti, mihin tulen oikeastaan saa sytyttää. Sieni- ja marja-aihe oli myös tärkeä. Yhteiset sieniretket vanhempien tai isovanhempien kanssa olivat jääneet lasten mieleen. Lapset kertoivat myös tunnistamista sienistä retkillä. Ja tietenkin tunnettu myrkkysieni tuli keskusteluun mukaan ja siitä keskusteltiin, saako sitä syödä vai ei. Myös marjoista keskusteltiin. Useat lapsista kertoivat lempimarjansa ja myös marjaretkistä riitti juttua. Muutama lapsista kertoi myös leipomisesta, oli leivottu kotona ja päiväkodissa. Useat puheen aiheet liittyivät lasten leikkeihin. Erityisen mielisinä keskustelussa nousivat eri luonnonmateriaaleihin liittyvät leikit esimerkiksi keppi-, käpy- ja majaleikit. Myös kiipeily ja tasapainoleikit olivat lasten mieleistä puuhaa metsässä. Ötököiden tutkiminen oli osan mielestä kivaa tekemistä metsässä. Ylipäänsä leikki nousi lasten puheissa hyvin tärkeäksi toiminnaksi metsän toimintaympäristössä ja se oli ehdottomasti lapsista metsäretkien parasta tekemistä ja antia. Näitä teemoja ja aiheita käytin tarinan suunnittelussa ja työstämisessä.

Tarinan työstämisessä hyödynsin lisäksi varhaiskasvatuksessa kertynyttä kokemustani ja hiljaista tietoa lasten kanssa toimimisesta metsässä. Hiljaista tietoa voi hyödyntää kohderyhmästä tehtyjen olettamuksien rakentumisessa. Tämä kokemus yhdistettynä pedagogiseen tavoitteeseen helpotti tarinan ja tehtävien suunnittelussa ja ideoimisessa. Tarinallinen osa ja tehtävä osa syntyivät helpohkosti ja sujuvasti, koska pystyin yhdistämään ne kulloiseenkin jokamiehen oikeutteen, jota julisteissa käsiteltiin. Kaikessa piti tietenkin säilyttää punainen lanka, eli lapsen laaja-alaisen oppimisen tukeminen.

Ympäristökasvatus on arvokasvatusta, joten mielestäni tarinan kautta vaikuttaminen sopii hyvin tähän kontekstiin. Tarinallisuutta oppimismateriaalissa puoltaakin moni seikka. Oma tavoitteeni oli päästä vaikuttamaan lapseen juuri keskustelun ja vuorovaikutuksen keinoin. Lapselle tarinan ja mielikuvituksen maailma on hyvin luontaista. Työssäni varhaiskasvatuksen opettajana olen havainnut tarinoiden ja satujen voiman. Suurin osa lapsista uppoutuu ja eläytyy helposti hyvän sadun pariin. Lapsi on tarinoiden maailmassa elementissään ja tarinoiden kautta avautuu mahdollisuus käsitellä lapsen kanssa merkityksiä, opetella syy-seuraussuhteita

ja oppia kenties ihmissuhteista. Samalla opitaan rakentamaan omia tarinoita ja leikitään leikkejä tarinoihin liittyen. Kalliomäen (2014, 202) mukaan tarinallistaminen on ihmisläheistä toimintaa ja siihen liittyvät inhimilliset kokemukset, tarpeet ja tunteet.

Suunnittelemassani materiaalissa tarinallinen osa on pieni, mutta halusin tarinan osuuden olevan ikätasoon nähden sopivan yksinkertainen, jotta keskittyminen säilyy ja tarina jää mieleen. Pieni tarinaosuus ei ollenkaan vähennä sen merkitystä. Kinossalon mukaan (2020, 160) jo pieni tarinallinen ote lisää mahdollisuuksia siihen, että opittavaan käsitteeseen tai aiheeseen syntyy suhde. Se juuri voimistaa myös identiteetin rakentumista asian oppijana. Tarinan osuus opetuksessa voi olla pieni tai suuri, mutta sen voima osoittautuu aina suuremmaksi kuin tarinan koko.

Tarinan muotoutumisen jälkeen etsin ilmaisista kuvapankeista peikkokuvia tukemaan tarinallista sanomaa. Kuvat innostavat lapsia kuuntelemaan ja tehostavat myös omalta osaltaan oppimista. Näköaisti on yksi tärkeimmistä aisteistamme ja ensimmäinen vaikutelmien tuottaja. Tarinallistamisessa yksi tärkeä osa ovat kuvat, sillä tarina tulee näkyväksi ennen kaikkea visuaalisilla keinoilla. (Kalliomäki 2014, 139.)

Juliste- ja luontotaulusarjan suunnittelussa yhtenä tavoitteena oli sen selkeys ja yksinkertaisuus. Selkeyteen pyrin julistepohjien rakenteella ja väreillä. Kalliomäki puhuu (2014, 140) palvelusta esteettisenä elämyksenä. Harmonisen ja kauniin värimaailman on tarkoitus tukea kokemusta. Myös värit vaikuttavat meihin tiedostamattomasti. Niiden tunnevaikutus on hyvin vahva. Toistuvuuteen ja samankaltaisuuteen pyrin sillä, että jokainen taulu on rakennettu samalla kaavalla eli itse jokamiehenoiseus on kerrottu ylimpänä kehyksessä, Vilin ja Veeran tarina osa ja kysymykset ovat keskellä ja alimpana kehyksessä on tehtävä lapsille.

Pienemmille lapsille sopivia peikkokuvia oli hankala löytää eri kuvapankeista. Lopulta onnistuin löytämään Pinterest -palvelusta söpöjä peikkohahmoja, joita hyödynsin testauskäyttöön tulevassa prototyypissä. Lopulliseen materiaaliin tulevien kuvien ideointia tein yhdessä kuvittaja Jenni Jääskeläisen kanssa. Vili ja Veera peikkosisarusten kuvat kytkeytyivät kunkin julisteen jokamiehenoiseuteen, sen tehtäviin ja tarinaan. Kuvittajalla oli taiteellinen vapaus työstää kuvat maalaamalla. Valmiit maalatut kuvat työstin kuvankäsittelyohjelmalla. Säädin värien kirkkautta ja kontrasteja ennen niiden liittämistä lopulliseen materiaaliin.

Suunnittelussa käytin tärkeitä tyylejä ja muotoiluja. Siinä on otettu huomioon tyhjän tilan merkitys teksti- ja kuva elementtien asettelussa. Typografia eli selkeän fontin valinta oli tärkeä elementti, jotta käyttäjän olisi mahdollisimman helppo lukea tarinaa ja tehtäviä. Värit on valittu tukemaan luontoteemaa ja tavoitteena siinä on ollut tasapainoinen ja harmoninen kokonaisuus. (Usability.cov.)

6.7 Ensimmäinen iteraatiovaihe kehittäjätiimin kanssa

Jokaisessa iteraatio vaiheessa kehittäjätiimin käytössä oli Canva- ohjelmalla tehty juliste-pohja, joka toimi prototyypinä. Ensimmäisen prototyypin Vilin ja Veeran jokamiehen oikeusmateriaalista työstin lasten kanssa tehdyn metsäretken jälkeen. Tässä prototyypissä olin jo huomionnut aloituspalaverissa sovitut tavoitteet materiaalin suhteen. Nämä tavoitteet olivat myös koko kehittäjätiimin käytössä, jotta ne olivat käytössä muistin virkistämiseksi jokaisessa iteraatiovaiheessa. Lisäksi tarina ja tehtävät oli työstetty pitkälle. Siinä oli hyödynnetty lasten keskusteluista ja leikin havainnoinnista nousseet teemat tarinaan ja tehtäviin. tarinat eivät tehtävät muuttuneet suuresti iteraatioprosessin aikana. Prototyypin alkuvaiheessa materiaalin kuvituksena olivat Pinterest-palvelusta löydetyt peikkokuvat. Julistepohjan värinä oli puhtaan valkoinen.

Kehittäjätiimin sähköpostitse antama palaute prototyypistä lokakuun alussa:

Ensimmäisessä iterointivaiheessa kehittäjätiimin palautteessa oltiin tyytyväisiä materiaalin pedagogiseen näkökulmaan. Lapsille suunnattuja kysymyksiä pidettiin sopivina, oivallisina ja käytännönläheisinä jokamiehen oikeuksiin tutustuttavina kohderyhmälle eli varhaiskasvatustikaisille. Materiaalin ”henkeä” pidettiin iloisena. Positiivisena pedagogiikan osalta esimerkkinä oli poimittu materiaalista ”mikä on sinun supertaitosi?”- kysymys. Lisäksi materiaalin selkeään rakenteeseen oltiin tyytyväisiä. Julisteeseen kuusi liittyviä laulun ja lorun sanoja pidettiin hyvänä lisänä materiaalissa.

Korjausehdotuksina ja ideoina tässä vaiheessa olivat:

- Fonttia pidettiin hieman vaikealukuisena.
- Alustavaan saatetekstiin ehdotettiin lisäyksenä maininta, että materiaali on vapaasti käytettävissä/kaikkien käyttöön. Lisäksi samaan julisteeseen ehdotettiin poistettavaksi kappale ”materiaalin työstämisestä”, jotta saatesanat- teksti lyhenee kokonaisuudessaan ja on siten helpompilukuisempi. Materiaalin työstämiskappaletta voidaan hyödyntää somemainonnassa esimerkiksi materiaalin yhteyteen liitettävässä blogitekstissä. Kuitenkin tärkeää säilyttää saatetekstissä lasten osallistuminen prosessin vaiheisiin.
- Eskarilaisten pohdintasivuun ehdotuksena selvennys, että kyseessä on nimenomaan lasten pohdintaa eli kaikki sitaatit eivät ole faktaa, jolloin saattaa syntyä väärin tulkitsemista. Lisäksi lasten piirtämät kuvat ja kommentit olisi hyvä olla selkeämmin aseteltuna ja listattuna allekkain. Tämä selkeyttäisi kokonaisuutta kuviin liittyvien lasten kertomien kommenttien osalta.

- Jokaisen julisteen oikeaan alakulmaan ehdotettiin lisäyksenä pientä ”Ilo kasvaa ulkona-pystylogoa”, jotta estetään materiaalin mahdollinen väärinkäyttö.
- Lisäksi oli erinäisiä kehittämissuhteita liittyen tekstiin (oikeinkirjoitukseen, lisäksymyksiä tarinaosuuteen, tarkennuksia kysymyksiin)
- Juliste kaksi sana ”kiltisti” ehdotettiin jätettäväksi pois luontolupauksesta, (juliste viisi) mahdollinen lisäksymys tarinaan ”tunnetko myrkyllisiä marjoja?” tai jotain, joka ohjaa keskustelemaan siitä, että kaikkia marjoja ei saa syödä. Sama juliste Vili ja Veera pitävät kaikista marjoista, ehdotuksena poistettavaksi sana ”kaikista” edellä mainitusta syystä. Julisteeseen kuusi ehdotuksena lisäys rauhoitettuja kukkia ei saa kerätä. Ja samassa julisteessa muutaman kukan poisjättäminen tekstistä, jos tekstiä liikaa kokonaisuudessa.
- Lisäksi pieniä korjaus ehdotuksia (yhdyssanavirheitä, välimerkki lisäyksiä, iso alkukirjain- lisäyksiä julisteisiin 3, 8, 9, 10, 12).

Jatkoin materiaalin työstämistä Canva- pohjalla. Kaikki materiaaliin liittyvät kehittäjätiimin ehdotukset olivat hyvin perusteltuja ja järkeviä, joten tein muokkauksia materiaaliin palautteen mukaisesti. Muutoksia tein materiaalin fontin osalta muuttamalla sen selkeämmäksi. Saatetekstiin- ja eskareiden pohdintaan liittyviin sivuihin tein ehdotusten mukaiset korjaukset. Lisäsin pystylogot jokaiseen julistesivuun väärinkäytön estämiseksi. Julisteiden tarinaosuuksiin tein muokkauksia palautteen mukaisesti ja korjasin tekstissä ilmenneet pienet oikeinkirjoitusvirheet.

6.8 Toinen iteraatiovaihe prototyypin testaus lasten kanssa

Toisessa iteraatiovaiheessa testasin muokatun prototyypin lasten kanssa. Toisella metsäretkellä lokakuun puolella välissä kertosimme edellisellä kerralla opittua ja muistelimme, mitä *jokamiehen oikeudet* oikein olivatkaan. Esittelin retkellä lapsille myös materiaaliin mukaan liitetyt piirroksiset ja pohdinnat edelliseltä kerralta ennen metsäretkelle lähtöä.

Itse retkelle osallistui myös esiopetusryhmän molemmat opettajat. Retkelle valmistauduimme niin, että kävimme ryhmän toisen opettajan kanssa Teams palaverissa kaikki työstetyt julisteet läpi. Yhteistyössä valitsimme opettajan kanssa ryhmän sen hetkiseen tarpeeseen sopivat viisi *jokamiehen oikeus*- tehtäväjulistetta. Retkellä mukana olleet julistepohjat olivat: juliste yksi (kansilehti), juliste kaksi (luontolupaus), juliste kolme (liikkuminen), juliste kuusi (sienet/kukat), juliste seitsemän (käpyleikki), juliste 12. (luonnonrauha & hiljaisuusleikki).

Ennen retkeä vein julisteet metsään ja kiersimme ne läpi luontopolkuna. Oma roolini oli lukea reitillä julisteiden jokamiehen oikeus, tarinat ja tehtävät läpi. Yhteiseen keskusteluun retken aikana lasten kanssa osallistuivat kaikki aikuiset. Lisäksi kaikkien aikuisten tehtävänä oli havainnoida lasten osallistumista ja mukanaoloa retken aikana.

Testaamisen tarkoitus oli nähdä materiaalin toimivuus ja sen innostavuus lasten kanssa toimissa. Ojasalon ym. (2015, 78) mukaan konkreettiset mallit on helppo viedä todellisten asiakkaiden tehtäväksi. Näin nähdään, toimiiko palvelu, onko sitä helppo käyttää ja onko se haluttava. Mallien tehtävänä on antaa suurpiirteinen kuva kehitettävästä palvelusta, jotta nähdään karkeasti, miten ideat konkreettisesti toimivat sekä asiakkaan että palveluntarjoajan näkökulmasta. Saatujen havaintojen pohjalta voidaan nopeasti suunnata kehittämistyötä uuteen suuntaan.

Retken jälkeen keskustelimme aikuisten kanssa retken kulusta ja lasten osallistumisesta tehtävien tekoon. Kaikkien meidän kasvattajien näkemyksenä oli, että lapset olivat hyvin mukana kaikissa tehtävissä. Lapset olivat kiinnostuneita ja innostuneita niin hahmoista, tarinasta kuin tehtävistäkin. Erityisesti lapsia kiinnostivat liikunnallisuuteen ja leikkeihin liittyvät tehtäväkonaisuudet. Lisäksi materiaalista kerättiin lasten palaute retken loppuksi. Lasten palaute oli pääasiassa hyvää. Parhaana asiana retkellä lapset kokivat ajan leikkimiselle. Lapsilla oli muun muassa ihanat käpy, kiipeily- ja majaleikit meneillään, joille pystyttiin hyvin antamaan aikaa luontopolkureitin aikana.

Kuvio 6: Prototyypin testaus lasten kanssa

6.9 Kolmas iteraatiovaihe kehittäjätiimin kanssa

Kolmannessa iterointivaiheessa lokakuun lopussa materiaalia oli muokattu ja jalostettu kehittäjätiimin ensimmäisessä vaiheessa annetun palautteen mukaan. Lasten antama palaute osoitti materiaalin toimivan niin hyvin, etten katsonut tarpeelliseksi tehdä suuria muutoksia

sen pohjalta. Kuitenkin lasten palautteen pohjalta tärkeää oli varmistaa, että materiaalin tehtävissä on mukana mahdollisimman paljon leikkiä. Kerroin kehittäjätiimille sähköpostissa lasten antamasta palautteesta ja materiaalin toimivuudesta yhteisellä metsäretkellä. Tässä kolmannessa materiaalin prototyypissä olivat liitettynä jo kuvittaja Jenni Jääskeläisen maa- laamat jokamiehenoikeuksiin liittyvät Vili ja Veera kuvat. Lisäksi olin vaihtanut julistepohjan sävyn valkoisesta beigeen. Se oli pehmeämpi ja sopivampi materiaalin kuvituksen värien kanssa. Materiaalin mukana oli myös kirjoittamani blogikirjoitus liittyen työstettyyn materiaaliin liitettäväksi hankkeen nettisivuille.

Kehittäjätiimin antama palaute ja korjausehdotuksia sähköpostitse marraskuun alussa:

- Hyvää palautetta tuli fontista, johon oltiin nyt tyytyväisiä. Sitä pidettiin selkänä käyttäjälle. Hyvää palautetta materiaali sai edelleen pedagogisuudestaan ja siitä, että leikin ja mielikuvituksen kautta tutustutaan tärkeisiin asioihin lasten kanssa. Blogiteksti oli sopivan pituinen sellaisenaan ja valmis liitettäväksi materiaalin kanssa hankkeen nettisivuille.
- Yhdessä tiimin kanssa mietittiin julisteen kokoa: onko julistekoko A4 vai A5 parempi käyttäjien kannalta. Testauksessa lasten kanssa A4 kokoiset - julisteet toimivat hyvin metsäretkellä. Julisteita oli kätevä kuljettaa repussa mukana retkelle lähdettäessä. Niiden katselemisessakaan ei ilmennyt ongelmaa, vaan tekstiä ja kuvia oli helppo katsella ja lukea yhdessä lasten kanssa. Nämä perusteet huomioiden päädyimme kokoon A4 helpomman käytettävyyden kannalta.
- Palautteena muutamia ehdotuksia tekstin muokkaamiseen. Julisteessa kuusi tehtävätekstin muokkaus ”Rakentakaa yhdessä hieno maja”, tekstistä otettiin ”jos teillä on aikaa” pois. Käyttäjä valitsee julisteen kerralle, jolloin majan tekemiselle on aikaa. Julisteen seitsemän tekstin muokausehdotuksena alkuperäiseen lauseeseen ”Vilin ja Veeran äiti leipoo maailman parasta mustikkapiirakkaa” muutettaisiin ”Vili ja Veera leipovat äidin kanssa maailman parasta mustikkapiirakkaa”. Palautetta ja ehdotuksia tuli myös muutama sanamuotoihin ja puuttuviin välimerkkeihin.

Lisäksi kehittäjätiimi pyysi lupaa ottaa materiaalista yhden valitsemansa julisteen ja kuvituskuvia liitettäväksi Ilo kasvaa ulkona- hankkeen julkaisemaan luontotoiminnan käsikirjaan kohtaan, jossa käsitellään jokamiehenoikeuksia. Käsikirjassa markkinoitaisiin Vilin ja Veeran jokamiehenoikeus- materiaalia muiden hankkeen tuottamien materiaalien kanssa. Tämä sopi minulle ja materiaalin kuvittajalle Jenni Jääskeläiselle.

Materiaalista saatu palaute ja korjausehdotukset olivat jälleen hyvin perusteltuja ja asianmukaisia, joten tein muokkaukset ennen viimeistä iterointivaihetta. Lisäksi kysyin mahdollisuutta liittää retkellä olleen esikouluryhmän opettajan antaman palautteen hankkeen nettisivuille

edesauttamaan materiaalin markkinointia. Sovimme kehittäjätiimin kanssa, että muokkaan blogitekstiä ja liitän osan opettajan antamasta palautteesta blogikirjoitukseen.

6.10 Neljäs iteraatiovaihe kehittäjätiimin kanssa

Viimeisen iterointivaiheen tarkoituksena oli käydä materiaali läpi julkaisukuntoon. Prototyypin oli tehty muokkaukset edellisen kerran jälkeen. Palaverissa tarkastettaisiin vielä, että materiaali kokonaisuutena vastaa niihin tavoitteisiin, joita asetimme prosessin alkaessa.

Marraskuun puolessa välissä pidetyssä Teams- palaverissa käytiin materiaali kokonaisuudessaan läpi. Se vastasi kaikkien tiimiläisten mielestä niihin tavoitteisiin, jotka yhdessä asetettiin. Lisäksi palaverissa sovimme niistä kuvista, jotka liitettäisiin Ilo kasvaa ulkona- hankkeen luontotoiminnan käsikirjaan. Sovimme, että Jennin kuvittamiin kuviin liitettäisiin vielä hänen signeerauksensa. Tarkoituksena oli huomioida tekijänoikeus, ettei synny väärinkäytöksiä kuvien käytön osalta. Ideana ja toiveena kehittäjätiimissä tuli vielä muutamasta materiaaliin liittyvästä värityskuvasta. Kuvat toimisivat mainiosti opetuksessa, kun lasten kanssa käsitellään jokamiehen oikeusaihetta. Kuvittaja Jennille tämä kävi, joten kuvat luvattiin toimittaa myöhemmin hankkeen toimijoille. Sovittiin myös hankkeen kehittäjätiimin antamasta palautteesta ja arvioinnista, jossa he arvioisivat koko prosessia ja materiaalia kokonaisuudessaan. Hankkeen kehittäjätiimin toiveesta toimitin heille kootun listan asioista arvioinnin pohjaksi. Blogikirjoitukseen päätettiin vielä lisätä retkeltä dokumentoituja valokuvia.

Palaverin jälkeen kuvituskuviin tehtiin vielä signeeraukset. Se onnistui kännykän kuvanmuokaus ohjelmaa hyödyntäen, jonka avulla kuvat pystyttiin signeeraamaan. Poistin vanhat kuvat materiaalista ja liitin signeeratut kuvat tilalle. Toimitin myös blogikirjoitukseen liitettävät kuvat tiimille. Lisäksi kehittäjätiimi halusi vielä tarkennusta materiaalissa käytettyihin logoihin. Ne vaihdoin tarkempiin kehittäjätiimin toimittamiin virallisiin logoihin, jotka liitin materiaaliin vanhojen logojen tilalle. Vielä ennen julkaisua oli haasteita materiaalin suuren tiedostokoon suhteen ja jouduin pakkaamaan tiedoston pienemmäksi Zip-tiedostoksi. Materiaali oli valmis julkaistavaksi. Julkaisun jälkeen toimitettiin vielä kaksi materiaaliin liittyvää värityskuvaa tiimille, joista oli sovittu viimeisessä yhteistyöpalaverissa.

Kuvio 7: Värityskuvat materiaalin oheistuotteina

7 Valmiin luontomateriaalin ja prosessin arviointi

Yhteiskehittämisen päätteeksi tehtiin arviointia kaikkien mukana olleiden toimijoiden näkökulmasta. Valmiin pedagogisen luontomateriaalin arvioinnissa peilaan luontomateriaalia siihen asetettuihin tavoitteisiin: käyttötarkoitukseen, hyödynnettävyyteen, toteutukseen, ulkoasuun ja pedagogisuuden toteutumiseen. Arviointiosuus pitää sisällään valmiin luontomateriaalin arvioinnin, työelämäkumppanin arvioinnin prosessista ja materiaalista, yhteistyökumppanina metsäretkillä toimineen varhaiskasvatuksen opettajan pedagogisen arvioinnin ja käyttökokeemuksen materiaalista, lasten antaman palautteen materiaalista prototyypin testauksen jälkeen ja oman arvioinnin koko prosessista.

7.1 Valmis pedagoginen luontomateriaali

Valmis pedagoginen luontomateriaali *Lähde Vilin ja Veeran kanssa retkelle oppimaan jokamiehenoikeuksia* julkaistiin Ilo kasvaa ulkona -hankkeen nettisivuilla 15.11.2021 siihen liittyvän blogikirjoituksen kanssa. Materiaali käsittelee jokamiehenoikeuksia Vili ja Veera peikkosisarusten matkassa. Se sisältää A4- julistesarjan, jossa on juliste nro 1. kansilehti, saate-teksti (ei numeroitu), esikoululaisten pohdinnat ja piirroksat (ei numeroitu) ja 11kpl (julisteet 2-12) jokamiehenoikeuksiin liittyvää tarinallista, toiminnallista ja lapsia osallistavaa aihe- ja tehtäväkokonaisuutta. Lisäksi materiaalin oheistuotteina kaksi Vili ja Veera värityskuvaa. Pedagogisen luontomateriaalin kuvituksen ja värityskuvat on tehnyt Jenni Jääskeläinen.

Ilo kasvaa ulkona - hanke päättyi vuoden 2021 lopussa. Hankkeen luontotoiminnan käsikirja julkaistiin 20.12.2021. Siihen oli koottu hankkeen aikana mukana olleiden ammattilaisten, tutkijoiden, kouluttajien ja luontotoimintaa tukevien tahojen jakamia hyviä käytäntöjä ja niihin liittyviä kirjoituksia. Käsikirja toimii alkusysäyksenä luontotoiminnasta kiinnostuneille ja

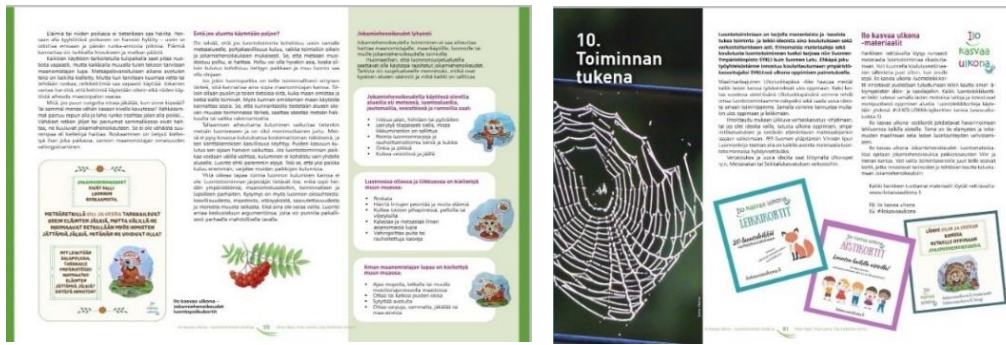
vahvistuksena säännöllisesti jo toimiville. *Lähde Vilin ja Veeran kanssa retkelle oppimaan jokamiehen oikeuksia* - luontomateriaali on mukana tässä monipuolisessa luontotoimintaan innostavassa materiaalikokonaisuudessa.

Vili ja Veera - luontomateriaalia on markkinoitu marraskuussa tehdyn julkaisun jälkeen hankkeen nettisivuilla, niin Facebook kuin Instagram sivuillakin. Materiaali on saanut eri kanavissa tykkäyksiä ja muutamana päivänä julkaisun jälkeen hankkeen nettisivujen kävijälaskurin mukaan sitä oli käyty katsomassa 430 kertaa. Myös kollegoiltani saatu palaute materiaalista on ollut hyvää. He ovat olleet ilahtuneita jokamiehen oikeuksia käsittelevästä materiaalista pienemmille lapsille. Materiaali on saanut kiitosta sen toiminnallisuudesta, tarinallisuudesta ja leikin huomioimisesta eri tehtäväkokonaisuuksissa. Myös positiivisen pedagogiikan näkökulmasta on pidetty kovasti.

Kuvio 8: Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja

Materiaalin katsojamäärät hankkeen nettisivuilla eivät kerro sitä, että se otettaisiin käyttöön luontotoiminnassa. Materiaalin levittäminen on kuitenkin yhtä tärkeää kuin sen kehittäminenkin. Materiaalin menestymisen kannalta on tietenkin oleellista, että se istuu käyttäjänsä arkeen. Materiaalin käytettävyyden näkökulmasta on hyvä asia, että se on mukana luontotoiminnan käsikirjassa, jossa sitä markkinoidaan luontotoiminnan rikastuttajana muiden materiaalien joukossa. Hankkeen nettisivuilta materiaali on helposti löydettävissä ja hyödynnettävissä. Ilo kasvaa ulkona- hankkeessa on ollut laaja yhteistyö- ja toimijaverkosto ja se luo hyvän pohjan myös materiaalin leviämislle.

Kuvio 9: Vili ja Veera materiaali mukana Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirjassa

7.1.1 Materiaalin käyttötarkoitus, hyödynnettävyys ja ulkoasu

Käyttötarkoituksen ja hyödynnettävyyden suhteen luontomateriaali vastaa olemassa olevaan tarpeeseen. Sitä voidaan käyttää materiaalina luontotoiminnassa. Se on suunnattu pääasiassa varhaiskasvatusikäisille, mutta sitä voidaan käyttää myös alakouluikäisten toiminnassa. Se sopii käytettäväksi myös perheiden kanssa esimerkiksi luontopolulla tai varhaiskasvatuksessa yhteisöllisissä tapahtumissa tarpeen mukaan soveltaen. Materiaali on helposti hyödynnettävissä hankkeen nettisivuilta eli sen käyttöönotto on vaivatonta. Materiaalipaketti on ilmainen sen käyttäjälle. Käyttötarkoituksena on, että materiaali on suunniteltu otettavaksi mukaan metsään. Julistetaulut ovat kätevä kuljettaa repussa mukana. Kasvattaja voi valita metsäretkelle oman ryhmänsä tarpeen mukaan sen määrän jokamiehenoikeus- julisteita, kun haluaa lasten kanssa käsitellä kullakin retkellä. Tavoitteena oli myös lasten osallistaminen mukaan prosessiin. Lapset olivat mukana kehittämisprosessissa asiakasymmärryksen keräämisvaiheessa. Ideointi ja suunnitteluvaiheessa hyödynsin lasten kanssa käytyjä keskusteluja ja leikkihavaintoja. Lisäksi lapset osallistuivat materiaalin prototyypin testaukseen ja antoivat oman palautteensa materiaalista.

Julistesarja toteutettiin Canvan graafisen suunnittelun työkalulla. Alkuperäinen tavoite julistesten määräksi oli 6-10 kappaletta. Julisteita työstin lopulta 12 kpl, sisältäen kansilehden. Materiaalin mukana oli lisäksi saateteksti sekä esikoululaisten piirroksat ja pohdinnat. Toteutuksessa hyödynnettiin suunnittelun ja toteutuksen peruseräotteita. Erityistä huomiota kiinnitettiin fontin selkeyteen, tyhjän tilan huomioimiseen, tekstien luettavuuteen, teemaan sopiviin väreihin ja kuvien sijoitteluun. Hankkeen viralliset logot (Ilo kasvaa ulkona, Suomen Latu & Ympäristökeskus Sykli) liitettiin materiaaliin sen väärinkäytösten estämiseksi. Materiaalin toimivuus sekä mustavalkoisena että värillisenä testattiin käytännössä. Kaikissa päiväkoissa ei välttämättä ole mahdollisuutta tulostaa materiaalia värillisenä ja haluttiin varmistaa sen käytettävyyttä myös mustavalkoisena. Materiaali valmistui aikataulussa ennen hankkeen

päättymistä vuoden 2021 loppuun mennessä. Alkuperäisenä tavoitteena oli liittää koonti oppimisen osa-alueista materiaaliin, mutta sen sijaan kehittäjätiimin yhteisestä päätöksestä päädyttiin liittämään saatesivu osaksi materiaalia selittämään sen tavoitteita ja käyttötarkoitusta.

7.1.2 Materiaalin sisällön pedagogisuus ja oppimisen osa-alueet

Luontomateriaalin perustaksi asetettu päätavoite oli pedagogisuus. Sitä tuli miettiä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laaja- alaisuuden ja oppimisen osa-alueiden näkökulmasta ja pohjalta. Oppimisen osa-alueet ovat: kielen rikas maailma, ilmaisuuden monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni, kasvan, liikun ja kehityn. Lisäksi materiaalin arvioinnissa hyödynnän suunnittelun perustana ollutta pedagogista tietoperustaa.

Pedagoginen luontomateriaali perustuu siihen, että lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista. Kesyp -mallin mukaisesti opitaan kehollisesti ja kokemuksellisesti. Lapsen oppimisessa on mukana sydän, keho ja pää. Kehollisuus merkitsi tässä kokonaisuudessa toimintaa sekä ympäristöissä että ympäristön hyväksi. Sydän viittasi tunnepohjaiseen sitoutumiseen ja siihen, että kiinnostuu, välittää ja haluaa huolehtia ympäristöstään ja siellä elävistä. Päähän taas liittyvät ympäristöä koskevat tiedot, tiedonkäsittelytaidot ja arviointikyky. Tässä materiaalissa oppiminen tapahtuu kokonaisvaltaisesti keskustellen ja konkreettisesti toimien. Luonnossa uteliaisuus herää kaikkeen ympärillä olevaan ja oppiminen tapahtuu paljon lapsen oman oivalluksen kautta. Luonnossa toimimisen voi aloittaa pienin askelin, sillä luontoympäristö herättää itsessään jo leikin ja oppimisen ilon. Oppiminen luonnossa tapahtuu kuin huomaamatta leikkien, liikkuen, tutkien, itse tehden ja yhdessä ihmetellen. *Lähde Vilin ja Veeran kanssa retkelle oppimaan jokamiehen oikeuksia* - materiaali opettaa jokamiehen oikeuksia lapsille. Metsäretkillä jokamiehen oikeudet opitaan parhaiten käytännössä leikin ja toiminnan avulla. Materiaalin avulla lapset oppivat vastuullista luontotoimintaa ja se mahdollistaa keskustelut luonnon kunnioittamisen näkökulmasta. Jokamiehen oikeudet materiaali soveltuu hyvin käytettäväksi toimintakauden alkuun. Silloin varhaiskasvatuksessa päätetään yhdessä lasten kanssa yhteisistä säännöistä niin sisä- kuin ulkotoiminnassakin. Samalla sovitaan myös yhteiset metsäsäännöt. Tämä materiaali täydentää hyvin yhteisiä keskusteluja siitä, mitä metsässä saa ja ei saa tehdä.

Luontomateriaali pitää sisällään pedagogiseen perusajatuksen, että oppiminen on parhaimmillaan yhteisöllinen prosessi. Yhteisöllisyys korostuu luonnossa ja ryhmässä toimiminen on luonteva osa sitä. Lapsen osallisuus ja lapsilähtöinen toiminta mahdollistuu ja on läsnä, kun sille annetaan tilaa. Yhteiset kokemukset vahvistavat jokaisen lapsen oppimista yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Pienet lapset ovat uteliaita luonnostaan ja he kyselevät paljon aikuisilta. Lapsilla

on taito ihmetellä, kysellä, keksiä ja luoda selityksiä. Materiaalin Vili ja Veera tarinaosuudet ja kysymykset innostavat yhteisiin keskusteluihin lasten kanssa. Materiaali tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppia oivaltaen ja konkreettisesti. Jokamiehen oikeusmateriaalin avulla aikuinen voi johdattaa lapset luonnosta huolehtimisen ja hyvinvoinnin edistämisen teemojen äärelle ikätaso huomioiden. Aikuinen esimerkki on ratkaisevan tärkeää kaikenikäisten lasten kanssa toimittaessa. Pienen lapsen luontosuhdetta tukee parhaalla mahdollisella tavalla aikuinen, joka suhtautuu luonnon ilmiöihin ennakkoluulottomasti ja uteliaasti. Aikuinen tulee tarttua lasten aloitteisiin ja ihmettelyn aiheisiin tietoisesti. Aikuinen edistää näin lasten luontaista oppimista tehokkaimmin. Materiaali innostaakin yhteiseen tekemiseen ja toimintaan yhdessä aikuisen ja kavereiden kanssa. *Kaikissa julisteissa tarinallisuus ja kysymykset lapsille tukevat kielen rikkaan maailman oppimisen alueen tavoitteita. Julisteessa kuusi lorutellaan ja lauletaan yhdessä. Julisteen liitteenä ovat sekä lorun että laulun sanat. Pienet tarinat pätkät julisteissa antavat samaistumispintaa lapsille peikkosisarusten leikki- ja toimintamaailmaan.*

Luontomateriaalissa on hyödynnetty positiivisen pedagogiikan näkökulmaa. Jokaisen lapsi haluaa tulla päivittäin kuulluksi ja kohdatuksi omana itsenään joka päivä. Ulkona toiminnassa mahdollistuu vielä helpommin positiivisen pedagogiikan toteuttaminen, koska erilaisiin tilanteisiin joudutaan puuttumaan vähemmän kuin sisätiloissa. Luonto tarjoaa ympäristön, jossa saa liikkua enemmän ja lapset saavat käyttää myös enemmän ääntä ulkotilanteissa. Toisaalta luonnosta löytyy myös omaa tilaa ja rauhaa. *Materiaalissa nostetaan lasten vahvuuksia esiin. Tämä näkyy materiaalin tarinaosuuden kysymyksissä, jotka liittyvät lasten mielitekemiseen ja asioihin metsässä, liikkumiseen ja lasten leikkeihin. Esimerkkinä tästä julisteen kolme kysymys: ”Mikä on sinun supertaitosi?” Oman tilan ja rauhan antamiseen kannustavat julisteet kymmenen & 12.*

Ilo kasvaa ulkona on liikuntahanke, joten materiaali tuli rakentaa lasten aktiivisuutta tukevaksi ja toiminnalliseksi. Toiminnalliset oppimistilanteet tehostavat lasten oppimista. Luonto oppimisympäristönä innostaa ja antaa energiaa lapselle ja samalla kasvattaa hyvinvointia. Lapset antoivat tämän prosessin aikana palautetta, että leikkiminen oli parasta toimintaa metsässä. Materiaalin tehtävissä onkin annettu tilaa leikille. Vapaa leikki ja vapaa-aika metsässä tarjoaa lapselle usein suurimman luontoelämyksen. Yhteisissä leikeissä tapahtuu paljon oppimista. Myös kehollinen liike on usein mukana monissa lasten leikeissä. Materiaalin kysymykset lapsille mahdollistavat tutustumisen uusiin lapsiin esimerkiksi toimintakauden alussa. Samalla lapset oppivat asioita toinen toisistaan ja toisiltaan. *Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen osa-alueen tavoitteisiin vastaavat julisteet nro. 3.,4.,5.,6.,7. & 12. Julisteet kolme, neljä ja seitsemän tarina- ja tehtävät kannustavat liikkumiseen (kiipeily) ja leikkeihin (maja, -käpy- hiljaisuus- ja hiiviskelijä- leikit). Julisteet viisi (marjat & leipominen) ja kuusi (sienet) tukevat ruokatapakasvatuksen tavoitteita.*

Materiaalissa tuli huomioida myös ympäristökasvatuksen näkökulma ja lapsen luontosuhteen vahvistaminen. Ympäristökasvatus on arvokasvatusta. Myötätuntoisen luonto- ja ympäristösuhteen tukemisen edellytys on ulko-oppimisympäristöjen hyödyntäminen monipuolisesti. *Materiaalissa sivutaan ja käsitellään lasten kanssa minä ja meidän yhteisömme oppimisen osa-alueita kaikissa julisteissa. Jokamiehenoiseudet teemana kytkeytyy eettiseen ajatteluun, arvoihin, oikean- ja väärän erottamiseen, syy- seuraussuhteisiin, ympäristön suojeluun ja kestävän kehityksen arvoihin.*

Runsas luontoympäristöissä vietetty aika antaa jo sellaisenaan lapselle luontoelämyksiä ja siellä tarjoutuu mahdollisuuksia muodostaa suhteita muihin lajeihin. Vili ja Veera jokamiehenoiseus- materiaalipaketti antaa kasvattajalle yhden välineen toiminnan rikastuttamiseen ympäristökasvatuksen näkökulmasta ja lapsen luontosuhteen vahvistamiseksi. Usein yhdessä keksityt ympäristöön liittyvät tarinat ja leikit innostavat lapsia. Materiaalin tarinaosuuden kysymykset kannustavatkin vastavuoroiseen ja vuorovaikutteiseen keskusteluun aikuisen ja kavereiden kanssa. Se antaa lapselle mahdollisuuden kokea, että omilla ajatuksilla ja toiminnalla on merkitystä. Materiaalin kysymykset ovat lapsen havainto- ja ajattelutaitoja tukevia. Materiaali sisältää esimerkiksi luonnontieteellisiä ja matemaattisia ajattelutaitoja edistäviä kysymyksiä: mikä on sinun lempimarjasi? huomaatko eläinten jättämiä jälkiä, entä ihmisten? tunnistatko sienilajeja? oletko laskenut puun ikää renkaista? Avoimet kysymykset materiaalissa kannustavat lapsia pohtimaan ja etsimään vastauksia yhdessä aikuisen ja kavereiden kanssa. *Tutkin ja toimin ympäristössäni oppimisen osa-alueita ja ympäristökasvatuksen tavoitteita tukevat julisteet 1., 5., 6., 8. & 9. Julisteessa yksi tehdään luontolupaus ja avataan jokamiehenoiseus käsitettä lapsille. Julisteissa viisi käsittelyn kohteena ovat marjat, julisteessa kuusi sienet ja sienet, julisteessa kahdeksan luonnon roskaaminen & julisteessa yhdeksän ötököiden tutkiminen ja puun iän laskeminen.*

Luontoympäristössä kokemukselliset, aistilliset sekä tutkimukselliset ja taiteelliset työtavat ovat helppoja ja luonnollisia tapoja toimia. Kokemuksellisessa oppimisessa harjoitellaan päättelemällä, ratkaisemalla tehtäviä, käyttämällä mielikuvitusta, kekseliäisyyttä ja uteliaisuutta. Toiminnallisten työtapojen avulla vahvistuu luova ajattelu, ne lisäävät oppimisen motivaatiota, oivaltamisen kykyä ja tuovat elämyksellisyyttä toimintaan. Luontomateriaalissa käytetään myös aisteja, sillä hyvän luontosuhteen rakentuminen tapahtuu luonnon tuntemisella, kuulemisella, näkemisellä, haistamisella ja maistamisella. Luontoa ja luonnon yksityiskohtia pääsee tarkkailemaan, tuntemaan ja koskettamaan. *Ilmaisun monet muodot oppimisen osa-alueita tukevat julisteet 4., 5., 6., 7. & 12. Julisteet neljä, seitsemän & 12 kannustavat ilmaisuun leikin avulla, juliste viisi kuvalliseen ilmaisuun marjojen maalaamisella ja juliste kuusi ilmaisuun laulamalla ja loruttelemalla.*

7.2 Työelämäkumppanin kehittäjätiimin arviointipalaute

”Yhteistyö on koko prosessin ajan ollut sujuvaa. Jaana on työskennellyt itseohjautuvasti ja aktiivisesti. Kaikki on toteutunut sovittuja työtapoja noudattaen ja aikataulussa pysyen. Opin- näytetyössä tuotettu materiaali on juuri sellaista kuin toivoimmekin: helposti käyttöön otet- tavaa, luontoliikuntaan innostavaa, monen ikäisille sovellettavaa ja monipuolisesti käytettä- vää. Materiaalissa näkyy kautta linjan varhaiskasvatuksen ammattilaisen kädenjälki ja peda- gogisuus. Erityisen ilahduttavaa on tehtävissä korostuva lasten osallisuus ja positiivisen peda- gogiikan näkökulma.

Työskentely Teamisin ja sähköpostien välityksellä toimi todella hyvin ja työ edistyi ja toteutui aikataulussa. Työ oli ehdottomasti yhteistyötä, sillä saimme tuoda omia näkökulmia, ideoita, korjausehdotuksia ja toiveita esille. Jaana oli tehnyt jo upean alustavan työn, jota kehitimme yhdessä eteenpäin, suurin ja näkyvin työ oli Jaanalla. Yhteistyö toimi siis moitteettomasti. Iteratiivinen prosessi eteni kolmessa vaiheessa. Ja meidän loppuvaiheessa huomaamamme li- säykset esimerkiksi logoihin liittyen hoitui Jaanalta hienosti. Oli myös ihana huomata, miten vahvasti Jaana otti prosessiin mukaan lapset. Heidän kädenjälkensä näkyy kaikissa prosessin vaiheissa.

Ilo kasvaa ulkona -hankkeen aikana me hanketyöntekijät olemme kohdanneet runsaasti var- haiskasvatuksen ammattilaisia eri puolilta maata. Tarve lasten kanssa käytettävään, käytän- nönläheiseen jokamiehenoikeus- materiaaliin on tullut esiin useita kertoja. Jokamiehenoikeu- det ovat tärkeä osa suomalaista (tai laajemmin pohjoismaista) kulttuuria ja niiden oppimisella on myös yhteiskunnallista merkitystä. Tietääksemme tällaista vastaavaa materiaalia ei ole aiemmin ollut saatavilla ja nyt onkin upeaa päästä jakamaan Jaanan tuotos nettisivujemme kautta. Tälle on varmasti käyttöä!”

7.3 Varhaiskasvatuksen opettajan käyttökokemus ja pedagoginen arvio

”Jokamiehenoikeudet ovat tärkeä osa päiväkotini toimintakulttuuria. Myös Vantaan esiopetus- suunnitelmaan on kirjattu, että toteutamme toiminnallista yhteistyömallia, jossa projektin avulla painotetaan ajattelun ja oppimisen taitoja vuorovaikutuksen, vertaisoppimisen ja on- gelmanratkaisutehtävien keinoin. Näin ollen Jaana Jääskeläisen toteuttama projekti jokamiehenoikeuksista oli oivallinen malli toiminnallisesta yhteistyöstä ja projektioppimi- sesta.

Jokaisella lapsella oli mahdollisuus harjoitella vuorovaikutustaitoja vertaisryhmän kanssa ja samalla aikuisen kannustamana harjaannuttaa ajattelun ja oppimisen taitojaan suhteessa luontoon! Yhteinen keskustelu aiheesta ja kasvattajien positiivinen palaute lasten ajatuksista ja osaamisesta vahvisti lasten luottamusta omiin kykyihin ja taitoihin. Muistin kehittymistä tuettiin kuvien piirtämisen avulla ja pelin/leikin käyttö tarjosi elämyksiä vahvistaen aiheen sisältämistä. Myös pelissä tapahtunut liikkuminen oli osalle lapsista tärkeä menetelmä oppimisen tukena. Työtavoissa korostui vertaistyöskentely ja yhteistoiminnallinen oppiminen sekä leikki.

Materiaalien tuottaminen tarjosi mahdollisuuden sekä suulliseen että kuvalliseen ilmaisuun ja tiedon tuottaminen tuki näin ollen kaikkien lasten osallisuutta omilla vahvuusalueillaan. Itse materiaali houkutteli ja mahdollisti oppimisen monipuolisesti. Tekstin monipuolisuus mahdollisti kirjoitetun tekstin sisältöön perehtymisen leikkillisesti. Kielirikas teksti piti yllä lasten mielenkiintoa ja näin keskittyminen asiaan parani. Yhteisöllinen toiminta tekstin käsittelyssä vahvisti lasten kykyä ymmärtää opetettava asiasisältö. Samaan aikaan lapsilla oli mahdollisuus harjoitella tulkitsemaan ja ymmärtämään kavereidensa tapoja käsitellä asiaa sekä kuulla heidän kokemuksiaan jokamiehen oikeuksista, sillä rastien materiaali oli läheltä lasten elämää ja siten helposti samaistuttavissa.

Rastien tehtävissä lapsilla oli mahdollisuus harjoitella vuorovaikutustaitoja eri tilanteissa, kun kiipeiltiin vuorotellen, kuunneltiin toisten supertaidoista jne. Lasten oli mahdollista osallistua toimintaan kykyjensä mukaan, kasvattajien rohkaistessa ja tukiessa tarvittaessa. Kasvattajien tuella kaikki lapset saivat kokemuksia osallistumisesta joko aktiivisesti ehdottaen/kertoen tai yhdessä tehden. Rastien tehtävät olivat toiminnaltaan vaihtelevia ja tarjosivat siten mahdollisuudet ilmaisuun eri keinoin.

Materiaali opasti esiopetus suunnitelman mukaisesti kestävään elämäntapaan sitoutumiseen. Tehtävät vahvistivat lasten hyvinvointiin (luontosuhde) liittyviä taitoja ja ohjasivat huolehtimaan yhteisestä ympäristöstä. Rastien leikeillä oli tärkeä rooli lasten luontoidentiteetin tukijana. Lasten oikeudet toteutuivat, kun jokainen lapsi tuli kuulluksi. Rastien vetämisessä ryhmälle on hyvä olla kaksi aikuista, jolloin toinen voi keskittyä ohjaamiseen ja toinen kasvattaja pystyy havainnoimaan ryhmää ja mahdollistaa kaikkien osallistumisen taustalla tukien ja kannustaen. Arvostava kohtaaminen ja ajatusten kuunteleminen sekä yhdessä toimiminen vahvistivat osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja, ja kannustus lisäsi heidän haluaan osallistua.

Tehtävät olivat monipuolisia ja tarjosivat näin kaikille lapsille mieluista tekemistä. Toiminnan arviointi yhdessä lasten kanssa ohjasi myös lapsia huomaan mielenkiinnonkohteiden erot, kun mieleinen tehtävä ei ollutkaan kaikille sama ja täten myös erilaisuuden hyväksymistä tuli

harjoiteltua. Kun materiaali julkaistaan niin toteutamme vielä tieto- ja viestintäteknologian oppimisen osa-aluetta perehtymällä julkaistuun materiaaliin yhdessä lasten kanssa.

Materiaali on helposti käytettävissä varhaiskasvatuksen metsäretkillä ja se on sisällöltään erittäin hyvä. Tarina on selkeä ja sopivan mittainen ja helposti myös jaoteltavissa useille metsäretkikerroille. Suosittelen materiaalin käyttöä lämpimästi kaikille lasten kanssa työskenteleville sekä myös yksityiskäyttöön lapsen kanssa retkeiltäessä.”

7.4 Lasten palaute

Lasten palaute kerättiin materiaalin prototyypin testausvaiheessa toisen metsäretken jälkeen. Yhteisen metsäretken jälkeen me aikuiset havaitsimme, että lapset olivat jo väsyneitä ja nälkäisiä, joten palautteen antaminen oli lyhyt läpikäynti keskustellen niiden viiden luontojulisteen osalta, jotka olivat mukana testauksessa. Pääasiassa lasten palaute oli hyvää. Muutama lapsista koki, että ”olisi ollut vaan kiva koko ajan leikkiä metsässä”. Kolme lapsista ei olisi jaksanut kuunnella Vilin ja Veeran antamia tehtäviä. Useat lapsista pitivät Vili ja Veera hahmoista, varsinkin Vilin irvistyskuva sai aikaan naurua. Jokainen lapsista nimesi oman suosikkijulisteensa: kaksi lasta piti kaikista viidestä testauksessa olevasta julisteesta, niiden tarinoista ja tehtävistä. Kolme julistetta saivat äänestyksessä eniten tykkäyksiä: ” 1. Jokamiehenoikeydet sallivat liikkua metsässä monella eri tavalla: kävellen, juosten, hiihtäen tai vaikkapa pyöräillen”. Palaute oli, että ”se kiipeäminen oli kivaa” rastilla.” 2. Jokamiehenoikeydet eivät salli ihmisten kotirauhan häirintää.” Se oli kivoin, kun piti olla puhumatta ja hiipiä päiväkodille.” 3. Jokamiehenoikeydet sallivat kerätä maasta käpyjä, risuja ja muita vastaavia luonnontuotteita”. Useilla lapsista oli kesken käpyleikit metsässä ja tämä rasti sai palautetta siitä, että ”sai leikkiä metsässä sitä käpyleikkiä”.

7.5 Oma arviointi prosessista

Materiaalin kehittäminen lähti liikkeelle olemassa olevasta tarpeesta. Pienemmille lapsille suunnattua toiminnallista, tarinallista ja osallistavaa luontomateriaalia ei tarpeen kartoituksen perusteella löytynyt. Lisäksi ilo kasvaa ulkona- hankkeen verkostojen kasvattajille suunnatuissa koulutustilaisuuksissa oli noussut esiin tarve jokamiehenoikeyksiin liittyvästä materiaalista varhaiskasvatusikäisille lapsille. Tähän tarpeeseen lähdettiin kehittämissyhteistyöllä vastaamaan. Materiaalin kehittämiseksi on haettu näkökulmaa työskentelystä sekä lasten ja kehittäjätiimin kanssa tehdystä yhteistyöstä. Suunnittelutyössä minulle on ollut ensiarvoisen tärkeää, että sitä ohjaa ymmärrys asiakkaista ja heidän tarpeistaan. Mielestäni suunnittelutyö

ilman yhteyttä tavoitteisiin on turhaa työtä. Toimivaa ei myöskään ole tavoitteet ilman asiaksnäkökulmaa ja palvelumuotoilun lähestymistapaa.

Koko prosessi on ollut mielestäni ketterä materiaalin kehittämiskokonaisuus, jossa päästiin lyhyehkössä ajassa kaikkia tyydyttävään ja hyvään lopputuotokseen. Oma haasteensa koko prosessissa on ollut toteuttaa yhteiskehittämistä sähköpostin ja Teamsin välityksellä. Tähän päädyttiin vallitsevan koronatilanteen vuoksi ja hankkeen yhteistyökumppaneiden toiveesta. Tämä ei mielestäni ole kuitenkaan vaikuttanut lopputulokseen, vaan digitaalisten kanavien ja työvälineiden avulla kehittämistyötä pystyttiin toteuttamaan hyvin palvelumuotoilua ja sen prosessia soveltaen. Projektin prosessin onnistumisen kannalta viestintä sähköpostilla puolin ja toisin on ollut hyvin tärkeää. Se on mahdollistanut prosessin etenemisen vaiheittain. Materiaalin työstämiselle ja sen julkistamiselle määritelty aikataulu heti projektin alussa on omalta osaltaan vienyt prosessia eteenpäin sille määritellyn ajan puitteissa.

Lasten kanssa mahdollistui kahdelle metsäretkelle osallistuminen asiakasymmärryksen keräämisen vaiheessa ja materiaalin prototyypin testausvaiheessa. Kehittämisprosessissa on ollut pienryhmä lapsia ja heidän kanssaan käymistä keskustelusta ja leikkihetkestä on ammennettu samaistumispintaa heille tärkeistä ja merkityksellisistä asioista julistesarjan tarinan ja tehtävien ideointiin. Metsäretkellä keskityttiin yhteisiin hetkiin ja jokamiehen oikeuksiin liittyvään lasten tietoon, kiinnostuksen kohteisiin ja kokemuksiin aiheen ympärillä. Näen tämän olleen riittävä määrä, koska suunnitellussa materiaalissa olen pystynyt yhdistämään niin lasten kokemusmaailmaa, kerättyä tietoperustaa kuin omaa ammatillista taustaani ja pedagogista näkökulmaa.

Pedagogisuuden takaamiseksi materiaalin suunnittelua on ohjannut varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja oppimisen osa-alueet. Varhaiskasvatuksessa ryhmän opettajalla on pedagoginen vastuu ja tämä sama vastuu on ollut läsnä tässä kehittämissuunnitelmassa sen alusta loppuun saakka. Punaisena lankana on ollut pedagogisen näkökulman kannattelu ja sen ylläpitäminen. Roolini on ollut viedä prosessia eteenpäin iteraatiovaiheiden avulla. Vastuuni ja roolini tämän luontomateriaalin kehittämissuunnitelmassa on ollut juuri lasten osallistaminen mukaan kehittämiseen, itse materiaalin toteutus ja työstäminen, fasilitoijan rooli prosessin etenemiseksi ja pedagogisuuden varmistaminen materiaalin lopullisessa muodossa. Kehittäjätiimin viestittelyssä materiaalin pedagogisuus on varmistettu vielä kaikkien toimijoiden näkökulmasta tarkasteltuna.

Mielestäni yhteistyö hankkeen toimijoiden eli kehittämistiimin kanssa on toiminut alusta alkaen joustavasti ja vastavuoroisesti. Kehittäjätiimin kumppanit eli hankkeen projektipäällikkö ja hankesuunnittelija ovat antaneet koko iteraatioprosessin ajan rakentavaa palautetta, ratkaisuehdotuksia ja ideoita. Projektin osalta sen kannalta tärkeimmiksi tekijöiksi nousivat tarkoin määritellyt yhteiset tavoitteet materiaalin suhteen. Työskentelyä ja prosessia on ollut vaivatonta ja sujuvaa viedä eteenpäin varsinkin, kun siinä mukana olleet toimijat ovat omalta osaltaan tukeneet sen etenemistä asiantuntevasti ja asiantuntijuuttaan jakaen. Mielestäni tämä kehittämisprosessi on ollut myös oppimisprosessi. Mukana on ollut oppimista toinen toisiltamme, sillä kehittäjätiimin kanssa olemme jakaneet omaa osaamistamme ja asiantuntijuuttamme koko prosessin ajan. Myös oma osaamiseni on kehittynyt, koska tämä on ollut uusi kokemus, miten viedä materiaalin kehitysprosessia eteenpäin hyödyntäen käyttäjätietoa materiaalin suunnittelun ja työstämisen tärkeänä osana. Myös erilaisten uusien menetelmien ja työkalujen käyttö on ollut uutta, opettavaista ja hyödyttää minua varmasti myös jatkossa.

8 Pohdinta

Kehitetty pedagoginen luontomateriaali ”*Lähde Vilin ja Veeran kanssa retkelle oppimaan jokamiehenoikeuksia*” opettaa lapsille jokamiehenoikeuksia toiminnallisten tehtävien, tarinallisuuden, vuorovaikutusta tukevien kysymysten ja leikin keinoin. Luontomateriaali on helposti käyttöön otettava hankkeen nettisivuilta ja luontoliikuntaan innostava varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnattu ja monipuolisesti käytettävä materiaalikokonaisuus. Siinä on huomioitu lasten kokonaisvaltaisuus oppimisessa, toiminnallinen tekeminen, ympäristökasvatuksen tavoitteet ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sen pedagogisena perustana. Se on omalta osaltaan lisäämässä ja rikastuttamassa toimimista luontoympäristössä samalla ilahduttaen sen käyttäjäasiakkaita sekä lapsia, että aikuisia.

Palvelumuotoilun näkökulmasta tuotetta voidaan pitää onnistuneena, jos se antaa sen, mitä lähdettiin tavoittelemaan. Palvelumuotoilun keskeisenä periaatteena on arvon tuottaminen kaikille yhteiskehittämisessä mukana olleille; luontomateriaalin tilaajalle eli Ilo kasvaa ulkona- hankkeelle, materiaalin loppukäyttäjille eli kasvattajille ja lapsille ja myös minulle materiaalin suunnittelijana. Tämän pedagogisen luontomateriaalin arvo lasketaan mielestäni sen antamassa hyödyssä lisätä omalta osaltaan toimimista luontoympäristössä. Jokamiehenoikeudet ovat osa suomalaista kulttuuria ja niiden oppimisella on myös yhteiskunnallista merkitystä. Pienemmille lapsille jokamiehenoikeusteemaan liittyvää vastaavanlaista materiaalia ei ole saatavilla, joten kehitetty materiaali on tästä näkökulmasta katsottuna ainutlaatuinen kokonaisuus. Jokamiehenoikeuksien avulla lasten kanssa opetellaan ympäristövastuullista, luontoa arvostavaa ja suojelevaa käyttäytymistä. Ympäristökasvatuksen näkökulmasta jokamiehenoikeuksiin kytkeytyy tärkeä arvokasvatuksellinen näkökulma. Lapsuus on aikaa, jolloin

luodaan perustaa monille ympäristöön liittyville arvoille, käsityksille ja tavoille toimia ympäristöä säästävästi ja lapsen tulisikin oppia näkemään monimuotoinen ympäristö rikkautena, jota arvostaa ja vaalii.

Kaikki kehitettävät palvelut, toimintamallit ja materiaalit, jotka tukevat lasten liikkumista, luonnossa toimimista ja luontosuhteen vahvistumista ovat mielestäni tärkeää yhteiskunnallista työtä ja vaikuttamista jo lapsen hyvinvoinnin, terveyden tukemisen ja edistämisen näkökulmasta. Siksi on tärkeää tehdä ympäristökasvatuksen kehittämistyötä, joka vastaa sen tavoitteisiin. Anna Hämäläinen (2021) on tutkinut ”Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksen oppimateriaaleissa” -pro gradu- tutkielmassa tiettyjen kansalaisjärjestöjen suuntaamia ja julkaisemia ympäristökasvatusta tukevia oppimateriaaleja. Tutkimuksessaan hän nostaa esiin huolensa, että varhaiskasvatuksessa ei ole käytössä oppikirjoja ohjaamassa ympäristökasvatuksen opettamista samalla tavalla kuin peruskoulussa. Varhaiskasvatuksen ja myös ympäristökasvatuksen tueksi on kuitenkin olemassa avointa ilmaista oppimateriaalia. Materiaalit näyttäytyivät tutkielman johtopäätösten perusteella siten, että ympäristökasvatuksen tavoitteet materiaaleissa toteutuivat vain osittain. Varsinkin lasten toimijuus ympäristön puolesta jäi vähäiseksi. Oppiminen ympäristöstä toteutui materiaaleissa, mutta toimiminen ympäristön puolesta ja oppiminen ympäristössä toteutuivat hyvin vaihdellen. Hämäläisen mukaan materiaalin analysointi jätti toiveita ympäristökasvatuksen oppimateriaalin kehittämiseksi enemmän lapsen toimijuutta ja luontosuhdetta tukeviksi.

Omassa materiaalin suunnittelu- ja työstämisprosessissa pyrin siihen, että kehittämäni luontomateriaali vastaisi paremmin niin lasten toimijuuteen kuin ympäristökasvatuksen tavoitteisiinkin. Varhaiskasvatuksesta puuttuu ympäristökasvatusta tukevat oppikirjat, joten tarve ja tilaus erilaisille materiaaleille on olemassa. Mielestäni oppis- ja luontomateriaalin kehittämiseksi keskeistä on myös, että niiden kehittämisen perustana on pedagogisuus. Laadun ja vaikuttavuuden näkökulmasta on tärkeää panostaa siihen, että materiaalin käyttäjä voi luottaa, että siinä toteutuu opetussuunnitelmien oppimisen laaja-alaisuus ja oppimisen alueet.

Anna Hämäläinen (2021) esitti tutkielmassaan myös, että ympäristökasvatuksen materiaalien käyttö ja aiheeseen perehtyminen ovat kiinni yksittäisistä opettajista ja heidän omista painotuksistaan riippuvaisia. Opettajilla on suuri vastuu ja samalla mahdollisuus vaikuttaa ympäristökasvatuksen sisältöön materiaalia ja toimintatapoja valitessaan. Tämä on aivan totta ja näkyy omassa työyhteisössäni hyvin. Opettajan työstä menee paljon aikaa erinäisiin lapsia koskeviin paperitöihin ja perustehtävän hoitoon, jolloin pedagogiselle suunnittelutyölle jää vähemmän aikaa. Siksi onkin tärkeää, että jatkuvasti tuotetaan uusia pedagogisesti laadukkaita oppimateriaaleja esimerkiksi ympäristökasvatuksen opettamisen tueksi. Eri teemojen ympärille rakennetut oppimateriaali kokonaisuudet toimivat varhaiskasvatuksen arjen työssä parhaiten opettajien suunnitteluajan ollessa rajallista. On tärkeää, että tarjolla on

monipuolisesti materiaaleja, joita opettaja voi hyödyntää työssään kulloisenkin lapsiryhmän tarpeisiin ja tavoitteisiin vastaavasti.

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta toimii opetus- ja kulttuuriministeriön yhteydessä ja sen tavoitteena on tukea ja edistää varhaiskasvatuksen laaja- alaista kehittämistä. *Varhaiskasvatuksen tulevaisuuskuvat 2040- raportti* tarkastelee asioita uusista näkökulmista ja auttaa näkemään uusia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia tulevaisuudelle. Tulevaisuuskuvat ovat heijastus myös nykyhetkestä ja siitä, mitkä asiat ovat tällä hetkellä pinnalla varhaiskasvatuksessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tulevaisuuskuvassa johtoajatukseksi on nostettu kestävä kehitys. Ympäristöstä huolehtiminen nähdään keskeisenä arvona ja kestävyys on noussut tärkeimmäksi mittariksi. Edelleen raportissa nostetaan varhaiskasvatuksen merkitys siinä, että palveluna se antaa eväitä kestäväan elämäntapaan ja varhaiskasvatus on saanut juurrutettua lapsiin jo pieninä ympäristötietoisuuden. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.) Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ympäristökasvatus, luonnossa toimiminen ja luontosuhteen vahvistaminen nähdään hyvin tärkeänä myös tulevaisuudessa ja myös nykyhetken yhteiskunnallisessa keskustelussa. Varhaiskasvatuksen merkitys nähdään tärkeänä pienten lasten ympäristötietoisuuden juurruttajana ja varhaiskasvatuspalvelut merkittävänä kestäväan elämäntavan edistäjänä. Varhaiskasvatuksen sisältämään ympäristökasvatukseen tuleekin mielestäni panostaa ja turvata sen monipuolisuus ja suunnitelmallisuus.

Eri päiväkodit ovat ympäristökasvatustyössään erilaisissa tilanteissa. Toisissa päiväkodeissa ympäristökasvatus on luonteva osa päiväkodin arkea ja sitä toteutetaan luontotoiminnassa säännöllisesti viikoittain ja toisissa sitä yritetään vasta juurruttaa osaksi toimintakulttuuria. Tarvitaan hyvää johtamista, suunnittelua, yhteistyötä ja toteutusta ympäristökasvatuksen saamiseksi osaksi kaikkien päiväkotiyksikköjen toimintakulttuuria. Oma yksikköni on luonto, - liikunta, - ja puutarhapainotteinen päiväkoti, jossa olen työskennellyt varhaiskasvatuksen opettajana viimeiset 10 vuotta. Työssäni hyödynnän usein lähialueen luontoa oppimisympäristönä lasten kanssa toimiessa ja metsäretket ovat toimintayksikössäni säännöllistä viikoittaista toimintaa. On mielestäni tärkeää, että luontotoiminnassa jo pitkällä olevat yksiköt toimivat mallintajina ja suunnannäyttäjinä ympäristökasvatustyössä luontojärjestöjen ja kaikkien eri toimijoiden rinnalla. Ympäristökasvatuksessa edellä olevien varhaiskasvatusyksiköiden tärkeänä tehtävänä on jakaa tietoa ja hyväksi havaittuja toimintatapoja ja materiaaleja innostaen näin mahdollisimman monet varhaiskasvatustoimijat mukaan työhön edistämään monipuolista luontotoimintaa ja kestäväan elämäntapaa. Kasvattajat ja opettajat tarvitsevat kaiken tiedon, vinkit ja keinot saada luontotoiminta osaksi arkea. Luontotoiminnan tulisi näkyä kaikessa päiväkodin arjen toiminnassa: lasten oppimisessa, oppimisympäristöissä ja toimintakulttuurissa, jota ohjaavat pedagogiset tavoitteet. Luontotoiminta on tärkeää, koska sillä tavoitellaan monia lapsen kannalta merkityksellisiä asioita: kokemuksia ja elämyksiä lähiluonnosta ja ympäristöstä, luontosuhteen vahvistamista, terveyttä ja hyvinvointia, osallisuutta, kestäväan elämäntapaan kasvamista ja leikin iloa.

Aarnio- Linnavuoren mukaan (2021, 32) ympäristökasvatuksen osa-alueet kuuluvat luontevaksi osaksi varhaiskasvatusta. Hän peräänkuuluttaa kasvattajien vastuuta tarkastella ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä lasten ikäryhmän mukaisesti. Tärkeää olisi miettiä mikä on olennaista taaperoilta ja mikä taas leikki-ikäisille? Edellyttääkö tavoitteiden saavuttaminen ohjattua toimintaa vai saavutetaanko tavoitteet parhaiten toimintakulttuuria vai oppimisympäristöjä kehittämällä. Yhdyn näihin ajatuksiin. Jokaisen kasvattajan tulisi huolellisesti perehtyä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisältämiin ympäristökasvatuksen tavoitteisiin, sitoutua niihin ja toteuttaa niitä työssään. Opettajille tulisi löytää riittävästi aikaa ja resursseja tähän työhön, sillä tuloksia ja tavoitteita saavutetaan vain monipuolisella, laajalla ja määrätietoisella ympäristökasvatustyöllä. Tässä työssä meillä varhaiskasvattajilla on suuri merkitys.

Omassa toimintayksikössäni osallistetaan lapsia toiminnan suunnitteluun, ideointiin, toteuttamiseen ja myös arviointiin. Se on vahvasti olemassa oleva periaate ja käytäntö. Luonnollisesti lasten osallisuus, toimijuus ja aktiivisuus on ollut minulle tärkeä tavoite ja toimintatapa myös kehittämisessä. Siitäkin syystä heillä on ollut tärkeä rooli olla mukana vaikuttamassa tämän materiaalin suunnittelu- ja kehittämisprosessissa. Tärkeänä lisänä kehittämiseen mielestäni olisikin, että lasten osallisuutta ja tärkeää ääntä hyödynnettäisiin enemmän kaikessa kehittämistoiminnassa oli sitten kyseessä palvelun, tuotteen, oppimisympäristön- tai materiaalin kehittäminen. Lapsikeskeistä palvelumuotoilua on julkisuudessa ja erilaisissa projekteissa ollut käytössä kuitenkin vielä verrattain vähän. Lapsen mielipiteet ja ajatukset antavat mielestäni tärkeää lisäarvoa ja näkökulmaa kehittämisen kohteena olevalle asialle. Varsinkin, jos lapset ovat kyseisen palvelun, tuotteen, ympäristön tai materiaalin pääkäyttäjiä. Lapsikeskeisen palvelumuotoilu on tarjonnut kehittämiseen hyvän lähestymistavan, sillä kaikilla lapsilla on kyky ja taito osallistua yhteiseen työskentelyyn ja kehittämiseen. Meidän aikuisten tulee vain löytää keinot ja tilaisuudet tavoittaa lasten kokemusmaailma arvokkaine pohdintoineen ja mielipiteineen ja osallistaa heidät mukaan kehittämiseen.

Tämän kehittämisprosessin, omalla työpaikallani toteutettujen ja koulussa toteutettujen projektien perusteella voin sanoa, että palvelumuotoilu sopii mielestäni kehittämistyöhön eri sektorilla monenlaisiin hankkeisiin ja projekteihin. Myös tämän luontomateriaalin kehittämisprojektissa se on ollut prosessia sujuvoittava lähestymistapa yhteiskehittämisessä. Mielestäni tähän kehittämisprosessiin on sisältynyt myös pedagogisen palvelumuotoilun prosessin tosin pienemmässä kontekstissa. Näkemykseni mukaan oppimismateriaalien kustantamot tekevät juuri samankaltaisella prosessilla materiaalien kehittämistyötään. Laajemmat oppimateriaalit syntyvät pitkän ja huolellisen tuotekehityksen tuloksena ja kustantamot keräävät palautetta oppimateriaalien käyttäjiltä opetuksen muuttuvista tarpeista sekä miten oppimateriaalit antavat niihin toimivimman ratkaisun. Niissä työskentelevät suuremmat moniammatilliset tiimit tarjoten monenlaista sisältöosaamista. Työryhmässä on usein mukana opettaja, joko varhaiskasvatuksen tai koulun puolelta, antamassa pedagogista näkökulmaa yhteiseen työskentelyyn.

He varmistavat, että materiaali toimii varhaiskasvatuksen tai koulun arjessa ja opetuksen kehittämisessä. Onnistunut materiaalin kehitys mahdollistaakin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman perusteiden sisältöjen viemisen esimerkiksi varhaiskasvatuksen luonto- ja ympäristökasvatuksen arkeen.

8.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Koko opinnäytetyöprosessia ohjaava periaate oli noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Eettisyys prosessissa on perustunut avoimeen ja vuorovaikutteiseen yhteistyöhön niin hankkeen kehittäjätiimin kuin lasten kanssa. Prosessissa olen valmistautunut joka vaiheeseen huolellisesti. Prosessin alusta alkaen tiedottaminen ja viestintä on ollut keskeisessä roolissa. Jatkuva tiedottamista prosessin kulusta on tehty kaikille yhteistyökumppaneille mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti, jotta kaikilla on ollut selkeä näkemys, missä kohden prosessia ollaan menossa. Jo prosessin alusta on tarkkaan määritelty yhteiset tavoitteet työskentelylle, käytettävät menetelmät ja välineet ja jokaisen rooli työskentelyssä. Prosessi on edennyt yhdessä sovittujen periaatteiden mukaisesti sovitun aikataulun puitteissa. Tämä kaikki on tukenut eettisyyden toteutumista. Opinnäytetyön kehittämisprosessissa on sitouduttu toimeksiantajan käytänteisiin, asenteisiin ja arvoihin. Toimijoiden ja kehittäjien sitoutumisella on vaikutuksensa aineistojen, metodien ja tuotosten luotettavuuteen. Johdonmukaisuus on keskeinen tutkimuksen luotettavuuden osatekijä. (Toikko & Rantanen 2009, 124.)

Hankkeen kehittäjätiimin jäseniltä olen saanut luvan käyttää heidän nimiään opinnäytetyössä. Kaikki toimijat ovat sitoutuneet prosessiin yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, ja vuorovaikutus on ollut avointa ja rakentavaa kehittäjätiimin välillä. Tiimin jäsenien välillä on vallinnut arvostus kaikkien asiantuntijuutta kohtaan. Sähköpostiviesteissä on rohkeasti tuotu esiin ideoita, ratkaisuehdotuksia ja annettu palautetta materiaalista prosessin etenemiseksi ja materiaalin jalostamiseksi. Yhteisenä piirteenä osallistamiseen perustuvilla menetelmillä on, että projektiin osallistuvien henkilöiden tietoa arvostetaan ja uskotaan, että jokaiseen asiaan on olemassa enemmän kuin yksi näkökulma, ja että ne kaikki ovat yhtä tärkeitä. Yhteisenä periaatteena on, että eri asioiden puolet tulevat esille parhaiten, kun asioista keskustellaan ryhmässä. Tutkijan roolissa keskeistä on kunnioitus tutkimukseen lupautuneita henkilöitä ja heidän tietämystään kohtaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 95-96.)

Opinnäytetyöni eettinen pohdinta painottuu hyvin keskeisesti lapsiin ja heidän kanssaan toteutettuun työskentelyyn prosessin aikana. Tutkimisen ja kehittämisen kohteena olevien on tiedettävä, mitä kehittäjä on tekemässä, mitkä ovat toiminnan kohde ja tavoitteet, ja mikä on heidän roolinsa toiminnan kehittämistä edistävässä hankkeessa. Tutkimus- ja kehittämis-kohteen ihmisiä tuleekin informoida aineiston kokoamisesta ja sen tarkoituksesta hyvän

tieteellisen käytännön mukaan. (Vilkkä 2021, 115.) Prosessin alusta alkaen olen tehnyt yhteistyötä työskentelemäni lapsiryhmän ja heidän opettajansa kanssa. Lapsille on kerrottu, että tarvitsen heidän apuaan materiaalin työstämisessä. Työskentely on ollut keskustelevaa ja toiminnallista yhteisillä metsäretkillä heille luonnollisessa toimintaympäristössä. Lapsille on kerrottu, että hyödynnän heidän piirroksiaan ja liitän ne osaksi materiaalia. Lisäksi heidän kanssaan käytyjen keskustelujen pohjalta nousseita ajatuksia ja asioita käytetään tarinan ja tehtävien työstämisessä materiaaliin. Ryhmän opettaja on myös tiedottanut lasten vanhempia siitä, että osallistun metsäretkille ja sen, mikä on lasten rooli kehittämistyössä ja mikä on heidän kanssaan toteutetun työskentelyn tarkoitus ja päämäärä. Vanhemmille on kerrottu hankkeen nettisivu ja siellä he voivat halutessaan käydä tutustumassa materiaaliin ja nähdä sinne liitetyt lasten piirrokset ja prosessissa dokumentoidut valokuvat.

Lapsille on myös kerrottu, että osallistuminen on vapaaehtoista. Heiltä on pyydetty suullinen suostumus osallistumiseen. Kaikki lapset ovat mielellään osallistuneet retkille. Lapsille prosessi on ollut hyvin luonnollinen osa arkea, sillä metsän toimintaympäristö on heille tuttu. Retkeily metsässä on päiväkodin viikoittaista säännöllistä toimintaa. Tutkimukseen osallistuminen vaatii aina suostumuksen. Tutkimuksen yleisiin periaatteisiin kuuluu tutkittavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Tutkimukseen ja kehittämiseen osallistuminen on aina vapaaehtoista ja se on itsemääräämisoikeutta. Oikeuteen kuuluu, että jokaisella on oikeus kieltäytyä osallistumisesta ja tietojen antamisesta. (Vilkkä 2021, 115-117.) Lasten kanssa työskentelyssä olen käyttänyt menetelminä lapsikeskeistä palvelumuotoilua ja empaattista muotoilua, joissa molemmissa lapsi nähdään arvokkaana ja tasa-arvoisena toimijana kehittämisprosessissa. Lapsikeskeisen palvelumuotoilun ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustaa ohjaava asiakirja on YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1989). Lasten oikeudet ja sen arvoperusta ovat myös ohjanneet työskentelyä lasten kanssa. YK:n artikloissa määritellään muun muassa vapautta ilmaista oma näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja lapsen näkemyksen huomioiminen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Itse toiminnassa lasten kanssa olemme ryhmän opettajan kanssa yhteistyössä varmistaneet metsäretkillä, että osallistuminen ei ole vahingollista lapsille. Olemme varmistaneet, että lapset ovat kokeneet olonsa mahdollisimman turvalliseksi koko työskentelyn ajan. Vuorovai-
kutteiseen, turvalliseen ja keskustelemaan ilmapiiriin yhteisillä retkillä on todennäköisesti vaikuttanut, että olin osalle lapsista tuttu entuudestaan. Oma roolini lasten kanssa on ollut varmistaa, että yhteistyö heidän kanssaan on tarkoituksenmukaista. Työskentely ei saa olla näennäistä, vaan heidän osallistumisellaan kehittämistoimintaan on merkitystä. Retkillä on kerrottu, että teen muistiinpanoja yhteisistä keskusteluista ja kaikki on tapahtunut mahdollisimman avoimesti. Lapsille kerrottiin jo ensimmäisellä metsäretkellä, että he pääsevät myös ko-
keilemaan materiaalin tehtäviä luontopolulla. Toisella metsäretkellä prototyypin

testaamisen yhteydessä esittelin lapsille sivun materiaalista, johon oli koottu heidän piirtämänsä kuvat ja kertomansa ajatukset edelliseltä työskentelykerralta.

Retkillä olen dokumentoinnissa käyttänyt myös valokuvaamista. Valokuvat on otettu niin, että lapset eivät ole tunnistettavissa niistä. Leikkien kuvaamiseen pyysin aina luvan lapsilta. Lisäksi lapsilta löytyy päiväkotiryhmästä luvat valokuvaukseen, jotka on tarkastettu ennen työskentelyä yhdessä. Prosessiin osallistumiseen on saatu vanhempien hyväksyntä. Retkien jälkeen olen tallentanut kirjaamani havainnot luomilleni Canva- pohjille, jotta lasten ajatukset ja pohdinnat eivät jäisi vaan muistin varaan. Materiaalin prototyypin testauksen jälkeen keräsin palautetta lapsilta ja ryhmän opettajalta nimettöminä.

Luotettavuutta tukee, että tietoperustaa on kerätty tukemaan prosessin eri vaiheita ja sen avulla on pyritty perustelemaan kaikkia sen aikana tehtyjä ratkaisuja ja valintoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on ollut yksi ohjaava asiakirja ja on toiminut materiaalin suunnittelun perustana. Asiakirja ohjaa valtakunnallisestikin kaikkea varhaiskasvatukseen liittyvää kehittämistoimintaa. Toisten tekstien ja ajatusten lainaamisessa olen merkinnyt huolellisesti lähteen lainauksen perään ja pyrkinyt valitsemaan tarkoituksenmukaisia ja luotettavia lähteitä opinnäytetyön luotettavuuden kannalta.

8.2 Jatkotutkimusaiheita

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista kartoittaa, miten hyvin Vili ja Veera materiaali on löytänyt tiensä kasvattajien ja opettajien käyttöön luontotoiminnassa. Omana toiveena tietenkin olisi, että mahdollisimman moni ottaisi sen käyttöön käsitellessään lasten kanssa jokamiehen-oikeus teemaa. Lisäksi olisi innostavaa tutkia minkälaisia uusia varhaiskasvatusikäisille suunnattuja oppimateriaaleja tarvitaan. Vilille ja Veeralle voisi kehittää jatkoa ja toteuttaa uusia oppimiskokonaisuuksia tietyn teeman ympärille hyödyntäen pedagogisista palvelumuotoiluprosessia. Kehittämisprosesseihin haluaisin jatkossakin lapset mukaan. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, kuinka usein lapset ovat mukana erilaisten oppimateriaalien kehittämisprosesseissa. Hieno tilaisuus ja samalla haaste olisi päästä mukaan kehittämään ja työstämään laajempia oppimateriaalikonaisuuksia moniammatillisissa työryhmissä. Myös erilaisten digitaalisten ratkaisujen hyödyntäminen oppimateriaalin kehittämisessä olisi jatkossa ammatillisesti kehittävä.

Lähteet

Painetut

Ahonen, L. & Roos, P. 2019. *Iloa ja oivalluksia! Pedagogiikan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa*. 1. painos. Hämeenkyrö. Nokia. Kasvusto.

Cantell, H., Aarnio-Linnanvuori, E. & Tani, S. 2020. *Ympäristökasvatus: Kestävän tulevaisuuden käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eljala, J., & Luoto, A. 2014. Muotoillen matkaan arvonluomisen maailmaan. Teoksessa Miettinen, S. *Muotoiluajattelu*. Tammerprint Oy. Tampere.

Estola, E., Kyrönlampi-Kylmänen, T., Mäkitalo, K. & Uitto, M. 2020. *Esi- ja alkuopetuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Fonsén, E. & Parrila, S. 2016. Pedagogisen johtamisen prosessi. Teoksessa Fonsén, E., Parrila, S., Heikka, J. & Soukainen, U. *Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus: Käsikirja käytännön työhön*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haltia-Nurmi, M., Vainio, M., Keränen, K. 2020. Laurea-ammattikorkeakoulu & Sciences, L. U. o. A. *Yhteiskehittämisen ABC Askeleet yhteiskehittämiseen Espoon oppimisympäristöissä*. Espoon kaupunki.

Hasanen, E. & Vähäsarja, K. 2019. *Luonto lisää liikettä: Mikä innostaa kouluikäistä?* Vantaa: Metsähallitus.

Heikala, K. 2019. Muumipeikon retket. Seikkaillaan luonnossa. Jokamiehen oikeudet, 208-209. Tammi.

Heiskanen, N. 2021. Leikkisinkö lasten kanssa. Teoksessa Ranta, S. *Kasvun juuret: Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia?* Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. *Tutki ja kirjoita*. 22. uud. p. Bookwell Oy. Porvoo.

Hyysalo, S. 2009. *Käyttäjätuotekehityksessä: Tieto, tutkimus, menetelmät*. 2. uud. laitos. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Jyrämä, A. & Mattelmäki, T. 2015. *Palvelumuotoilu saapuu verkostojen kaupunkiin: Verkosto- ja muotoilunäkökulmia kaupungin palvelujen kehittämiseen*. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Kalliomeri, R., Mettinen, K., Ohlsson, A., Soini, S. & Tulensalo, H. 2020. *Lapsikeskeinen palvelumuotoilu*. Helsinki: Pelastakaa Lapset.

Kalliomäki, A. 2014. *Tarinallistaminen: Palvelukokemuksen punainen lanka*. Helsinki: Talentum.

Keisteri-Sipilä, E. 2017. *Liikuttava luonto: Lähellä koko perhettä*. Helsinki. Metsäkustannus.

Kinossalo, M. 2020. *Tarinan voima opetuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koivula, M & Laakso M-L. 2017. Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P. & Böök, M. L. *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino.

Kronqvist, E-L. 2020. Varhaiskasvatuspedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, E., Turja, L. & Alijoki, A. *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus

Laine, A. & Kettunen, A. 2017. Ilmiöt ihmeteltäviksi. Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. Jyväskylä: PS-Kustannus

Leskisenoja, E. 2019. *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa: Toteuta käytännössä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lewrick, M., Link, P. & Leifer, L. 2020. *The design thinking toolbox: A guide to mastering the most popular and valuable innovation methods*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Lupton, E. 2017. *Design is storytelling*. New York, NY: Cooper Hewitt.

Mattelmäki, T. 2015. Palvelumuotoilun esimerkkejä. Teoksessa Jyrämä, A. & Mattelmäki, T. *Palvelumuotoilu saapuu verkostojen kaupunkiin: Verkosto- ja muotoilunäkökulmia kaupungin palvelujen kehittämiseen*. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Mattelmäki, T & Vaajakallio, K. 2011. Yhteissuunnittelu ja palveluiden ideointi. Teoksessa Ruuska, J., Koivisto, M., Hämäläinen, K., Vilkkä, H., Mattelmäki, T., Vaajakallio, K., Miettinen, S. *Palvelumuotoilu: Uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen*. Helsinki: Teknologiatieto Teknova Oy.

Miettinen, S. 2011. Palvelumuotoilu- yhteissuunnittelua, empatiaa ja osallistumista. Teoksessa Ruuska, J., Koivisto, M., Hämäläinen, K., Vilkkä, H., Mattelmäki, T., Vaajakallio, K., Miettinen, S. *Palvelumuotoilu: Uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen*. Helsinki: Teknologiatieto Teknova Oy.

Miettinen, S. 2014. *Muotoiluajattelu*. Tammerprint Oy. Tampere.

Mäntyneva, M. 2016. *Hallittu projekti: Jäntevästä suunnittelusta menestykselliseen toteutukseen*. 1. painos. Helsinki: Kauppakamari.

Ojasalo, K., Moilanen, T., & Ritalahti, J. 2015. *Kehittämistyön menetelmät*. SanomaPro.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. *Iloa ja ihmettelyä: Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Polaine, A., Løvlie, L., Reason, B. 2013. *Service design: From insight to implementation*. Brooklyn, NY: Rosenfeld Media.

Pruuki, L. 2008. *Ilo opettaa: Tietoa, taitoa ja työkaluja*. Helsinki: Edita.

Raittila, R. 2020. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: Bookwell Digital.

Soini, A., & Sääkslahti, A. 2017. Fyysinen aktiivisuus lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P. & Böök, M. L. *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino.

Strömmer, P. 2005. Vertaiskehittäminen: virtuaalikypärä nimeltä benchmarking. Teoksessa Seppänen-Järvelä, R. *Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineinä*. Helsinki: Stakes.

Toikko, T., & Rantanen, T. 2009. *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistumiseen ja tiedontuotantoon*. Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turja, L. 2020. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E., Turja, L. & Alijoki, A. *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuulaniemi, J. 2016. *Palvelumuotoilu*. 3.painos. Balto print Liettua.

Vaahtojärvi, K. 2011. Palvelukonseptien arviointi. Teoksessa Miettinen, S. *Palvelumuotoilu: Uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen*. Helsinki: Teknologiainfo Teknova Oy.

Vilkka, H. 2021. *Näin onnistut opinnäytetyössä: Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. PS-kustannus.

Wahlström, R. & Juusola, M. 2017. *Vihreä hoiva ja kasvatusta: Luontoherkkysharjoituksia ja ympäristökasvatusta lapsille sekä nuorille*. Ensimmäinen painos. Helsinki: Kustannusyhtiö Artemia.

Sähköiset

Avola, P. & Pentikäinen, V. 2020. *Kukoistava kasvatusta. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja*. E-kirja. Espoo: BEEhappy Publishing Oy.

Aarnio- Linnavuori, E. 2021. *Ympäristökasvatusta tukee lapsen kasvua*. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona- luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaukko.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Design Council. *The Double Diamond: A universally accepted depiction of the design process*. Viitattu 27.12.2021. <https://www.designcouncil.org.uk/news-opinion/double-diamond-universally-accepted-depiction-design-process>

Fågel, R., Laitinen, T., & Jussila, V. 2021. *Ilo kasvaa ulkona tiimin alkusanat*. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaukko.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Hämäläinen, A. 2021. *Ympäristökasvatusta varhaiskasvatusta oppimateriaaleissa*. Tarkastelussa luontosuhde, lasten rooli ja ympäristökasvatusta osa-alueet kansalaisjärjestöjen materiaaleissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, kasvatustaiteen laitos. Helsinki. Viitattu 4.1.2022. <https://docplayer.fi/209674855-Ymparistokasvatusta-varhaiskasvatusta-oppimateriaaleissa.html>

Ilo kasvaa ulkona. Viitattu 15.8.2020. <https://ilokasvaaukko.fi/>

Jokamiehen oikeudet. *Mitä luonnossa saa tehdä?* Vantaan Ympäristökeskus esite. Viitattu 1.8.2021. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwstructure/138785_jokamiehen_oikeudet_esite_A6_web.pdf

Jussila, V., & Myllyniemi, U. 2021. *Pedagogisia näkökulmia luontotoimintaan*. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona- luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ulkoluokka.fi/wp-content/uploads/2020/01/ulkoluokka-nettiin.pdf>

Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö. Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. Valtioneuvoston julkaisuja. 2021. Viitattu 4.1.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Kuisma, H. Digiportaati. Suunnittele mitä tahansa-esittelyssä Canva. Viitattu 1.8.2021. <https://digiportaati.fi/suunnittele-mita-tahansa-esittelyssa-canva/>

Laine, A., & Kettunen, A. 2018. Ulkona oppiminen innostaa. Teoksessa Laine, A., Elonheimo M., & Kettunen, A. (toim.) Loikkaa ulkoluokkaan. Opas ulkona opettamiseen. Plusprint Ulvila. Viitattu 27.12.2021. <https://ulkoluokka.fi/wp-content/uploads/2020/01/ulkoluokka-nettiin.pdf>

Laisaari, J. 2021. Kansallisen lapsistrategian työryhmän terveiset. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaulkona.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Niemistö, D. 2021. Liikunnan merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaulkona.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Viitattu 22.11.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf.

Tieteelliset perusteet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksille 2016. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:22. Viitattu 30.12.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75406/OKM22.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Parikka-Nihti, M. 2021. Pedagoginen dokumentointi luontotoiminnan perustana. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaulkona.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Poikolainen, V. 2021. Merkityksellinen yhteytemme luontoon. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaulkona.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Polvinen, K., Pihlajamaa, Berg, P. 2012. Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille. Kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen. Sitra & Kansallinen Hyvinvointiverkosto. 22.11. 2021. <https://www.sitra.fi/julkaisut/luonnosta-hyvinvointia-lapsille-ja-nuorille/>

Positiivinen oppiminen (2021). Positiivinen pedagogiikka & laaja-alainen hyvinvointiopetus. Elämäntaidot, Positive Education Oy. Viitattu 31.3.2022. https://peda.net/orimattila/peruskoulut/kl2/hu2/2019-2020/koulutukset/ppj1h1/luentomateriaali:file/download/0a236efdb900ba322e645fee2d0acfb290d926c7/HYVINVOINTIOPETUKSEN_TIETOISKU_infoluento.pdf

Purhonen, L. 2021. Ulkona toimiminen syventää oppimista. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaulkona.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Ranta, S. (2021). Positiivinen pedagogiikka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa: Lectio praecursoria. *Kasvatus & Aika*, 15(1), 69-74. Viitattu 30.3.2022. <https://doi.org/10.33350/ka.101598>

Seppänen, A., & Mattila, S. 2021. Maksuttomia sovelluksia virtuaalifasilitoinnin tueksi. Viitattu 27.12.2021. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/maksuttomia-sovelluksia-virtuaalifasilitoinnin-tueksi>

Suutarla, S. 2021. Luontosuhteen juurilla. Teoksessa Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja. Viitattu 27.12.2021. <https://ilokasvaaulkona.fi/wp-content/uploads/2021/12/ilo-kasvaa-ulkona-luontotoiminnan-kasikirja.pdf>

Varhaiskasvatustalaki 540/2018. Viitattu 22.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Varhaiskasvatuksen tulevaisuuskuva 2040. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan tulevaisuustyön raportti Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:30. Viitattu 4.1.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161799/OKM_2019_30_Varhaiskasvatuksen_tulevaisuuskuva_2040.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Visual Design Basics. What and Why of Usability. Viitattu 1.8.2021. <https://www.usability.gov/what-and-why/visual-design.html>

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS). Unicef. Viitattu 22.11.2021. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Kuviot

Kuvio 1: Materiaalin kehittämisprosessissa sovellettu tuplatimantti- mallia.....	35
Kuvio 2: Materiaalin alustavat visioprototyypin kansilehti -mallit ja ensimmäinen sivu	42
Kuvio 3: Mirolla työstetty suunnittelualusta materiaalin tavoitteille	44
Kuvio 4: Valokuvia retkeltä lasten kanssa, asiakasymmärryksen kerääminen	48
Kuviot 5: Kerätty asiakasymmärrys aineisto lapsilta.....	50
Kuvio 6: Prototyypin testaus lasten kanssa	55
Kuvio 7: Värityskuvat materiaalin oheistuotteina.....	58
Kuvio 8: Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirja	59
Kuvio 9: Vili ja Veera materiaali mukana Ilo kasvaa ulkona luontotoiminnan käsikirjassa.....	60

Liitteet

Liite 1: Vilin ja Veeran julistesarjan kansilehti	83
Liite 2: Materiaalin saatesanat	84
Liite 3: Materiaaliin liitetyt esikoululaisten piirrokset ja pohdinnat	85
Liite 4: Juliste kaksi luontolupaus.....	86
Liite 5: Juliste kolme liikkuminen	87
Liite 6: Juliste neljä majaleikki	88
Liite 7: Juliste viisi marjat	89
Liite 8: Juliste kuusi sienet & kukat	90
Liite 9: Liite julisteeseen kuusi, laulun ja lorun sanat	91
Liite 10: Juliste seitsemän käpyleikki	92
Liite 11: Juliste kahdeksan luonnon roskaaminen.....	93
Liite 12: Juliste yhdeksän ötökkätutkimus & puun iän laskeminen.....	94
Liite 13: Juliste kymmenen rentoutuminen.....	95
Liite 14: Juliste 11. tuli & nuotioleikki	96
Liite 15: Juliste 12. luonnonrauha & hiljaisuusleikki	97
Liite 16: Materiaaliin liittyvä blogikirjoitus	98

Liite 1: Vili ja Veera julistesarjan kansilehti

**LÄHDE VILIN JA VEERAN
KANSSA
RETKELLE OPPIMAAN
JOKAMIEHENOIKEUKSIA**

NYT YHDESSÄ RETKELLE!

Ilo kasvaa ulkona

Liite 2: Materiaalin saatesanat

Hei kaikille!

Tässä luontomateriaalissa opit **JOKAMIEHENOIKEUKSIA** peikkosisarusten **VILIN JA VEERAN** matkassa. Materiaali on suunnattu varhaiskasvatusikäisille lapsille ja se on tarkoitettu kaikkien käyttöön luontotoiminnassa.

Pienemmille lapsille suunnattua **JOKAMIEHENOIKEUKSIIN** liittyvää tarinallista ja visuaalista luontomateriaalia ei ole juurikaan olemassa, joten tämä julistesarja vastaa hyvin myös siihen tarpeeseen.

Syksy on usein aikaa, jolloin sovitaan yhteisistä metsäsäännöistä. Tämä materiaali täydentää hyvin yhteisiä keskusteluja siitä, mitä metsässä saa ja ei saa tehdä. Materiaali toimii hyvin myös uusiin lapsiin tutustumisessa, sillä se sisältää kysymyksiä liittyen lasten lempileikkeihin, tekemiseen metsässä, omiin taitoihin, luontoasioihin- ja liikkumiseen.

Materiaali perustuu myös pedagogiseen perusajatukseen, että oppiminen on parhaimmillaan yhteisöllinen prosessi, sillä pienet lapset ovat uteliaita luonnostaan ja he kyselevät paljon aikuisilta. Lapsilla on taito ihmetellä, kysellä, keksiä ja luoda selityksiä.

Materiaalin tarkoitus onkin innostaa yhteisiin keskusteluihin

JOKAMIEHENOIKEUKSISTA.

Materiaalin suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitu Varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueet.

Mukavia metsäretkiä **Vilin ja Veeran** matkassa **JOKAMIEHENOIKEUKSIEN** ihmeelliseen maailmaan!

Tv: Jaana Jääskeläinen varhaiskasvatuksen opettaja ja sosionomi YAMK-opiskelija, sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen & Jenni Jääskeläinen materiaalin kuvitus

Liite 3: Materiaaliin liitetyt esikoululaisten piirroukset ja pohdinnat

ESIKOULULAISET POHTIVAT JOKAMIEHENOIKEUKSIA

(KAIKKI SITAATIT EIVÄT OLE VÄLTTÄMÄTTÄ FAKTAA)

"ei saa katkoa oksia puista."

"saa rakentaa majan kepeistä."

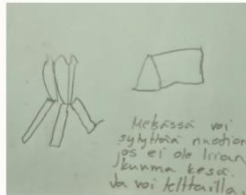
"saa kiivetä kalliolle ja havunneulasilla saa leikkiä."

"ei saa sytyttää nuotiota mihin vaan."

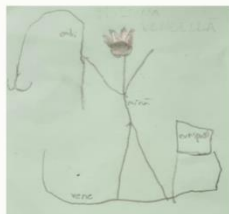
"saa kerätä sieniä."

"metsässä voi sytyttää nuotion, jos ei ole liian kuuma kesä ja voi teltailla."

"tulen saa tehdä nuotiopaikalle."

"saa onkia ja mennä veneellä."

"ei saa sytyttää nuotiota voi tulla metsäpalo."

"nuotiopaikalle saa tehdä tulen."

"saa kerätä marjoja ja sieniä."

"saa onkia."

Liite 4: Juliste kaksi luontolupaus

**TIEDÄTKÖ SINÄ MITÄ JOKAMIEHENOIKEUKSILLA
TARCOITETAAN? JOS ET, NIIN KOHTA TIEDÄT.
VILI JA VEERA TIETÄVÄT JA JOHDATTAVAT SINUT NYT
TUTUSTUMAAN NIIHIN.**

**MEILLÄ ON SUOMESSA HARVINAISEN LAAJAT
JOKAMIEHENOIKEUDET. SE ON IHAN HUIPPUA!
ON TÄRKEÄÄ, ETTÄ ME KAIKKI- NIIN LUONNOSSALIIKUJAT KUIN
MAANOMISTAJATKIN -TUNNEMME MITÄ KUULUU
JOKAMIEHENOIKEUKSIIN JA MYÖS VELVOLLISUUKSIIN.
JOKAMIEHENOIKEUDET
OIKEUTTAVAT SIIHEN, ETTÄ JOKAINEN SUOMESSA OLEVA LAPSI
JA AIKUINEN SAA NAUTTIA LUONNOSTA RIIPPUMATTA SIITÄ,
KUKA MAAN OMISTAA. MAANOMISTAJAA JA ELÄIMIÄ EI
KUITENKAAN SAA HÄIRITÄ EIKÄ LUONTOA VAHINGOITAA.**

**TEETHÄN VILIN JA VEERAN
KANSSA OMAN:
LUONTOLUPAUKSEN.
SANOTHAN TÄMÄN PERÄSSÄ:
"KAUTTA KIVEN JA KANNON
MINÄ VANNON, ETTÄ SUOJELEN
LUONTOA, SEN KASVEJA JA
ELÄIMIÄ JA LUPAAN LEIKKIÄ
METSÄSSÄ HÄIRITSEMÄTTÄ SEN
ASUKKAITA."**

Liite 5: Juliste kolme liikkuminen

**JOKAMIEHENOIKEUDET
SALLIVAT LIKKUA
METSÄSSÄ MONELLA ERI
TAVALLA: KÄVELLEN,
JUOSTEN, HIIHTÄEN TAI
VAIKKAPA PYÖRÄILLEN.**

**LIKKUMINEN ON MEILLE KAIKILLE TÄRKEÄÄ.
LIKKUTHAN SINÄKIN?**

**VILI JA VEERA OVAT AINA VALMIITA METSÄRETKELLE JA NAUTTIVAT LUONNOSSA
LIKKUMISESTA. VILI ON ERITYISEN TAITAVA KIIPEILIJÄ JA
VEERA TAAS ON HYVÄ TASAPAINOILUSSA.**

**VILI JA VEERA TAHTOISIVAT KUULLA:
PIDÄTKÖ METSÄRETKISTÄ? MITEN SINÄ TYKKÄÄT LIKKUA?
MIKÄ ON SINUN SUPERTAITOSI?**

**ETSI SINÄKIN METSÄSTÄ
KIVOJA KIIPEILY- JA
TASAPAINOILU-
PAIKKOJA.
NYT YHDESSÄ KIIPEILEMÄÄN JA
TASAPAINOILEMAAN!**

Liite 6: Juliste neljä majaleikki

**TIEDÄTKÖ, ETTÄ JOKAMIEHENOIKEUKSIEN
MUKAAN VOIT OLESKELLA JA YÖPYÄ
TILAPÄISESTI ALUEILLA, JOISSA
LIKKUMINEN ON SALLITTUA. SE
TARCOITTAÄ, ETTÄ VOIT PYSTYTTÄÄ
TELTAÄ JA YÖPYÄ SIINÄ, KUNHAN SE ON
RIITTÄVÄÄ KAUKANA ASUMUKSISTA.**

**VILI JA VEERA PITÄVÄT KOTI- JA MAJALEIKEISTÄ METSÄSSÄ.
VILI KOKKAA PUDONNEISTA HAVUNNEULASISTA KEITTOA JA
VEERA PUTSAA MAJAN LATTIAA MAAHAN PUDONNEELLA
OKSALLA. LEIKKIMINEN METSÄSSÄ ON IHAN PARASTA!
VILI JA VEERA OVAT UTELIAITA KUULEMAAN:
MIKÄ ON SINUN LEMPILEIKKISI METSÄSSÄ?
JA OSAATKO SINÄ RAKENTAA MAJAN?**

**RAKENTAKAA
YHDESSÄ
HIENO MAJA!**

Liite 7: Juliste viisi marjat

JOKAMIEHENOIKEUDET SALLIVAT KERÄTÄ LUONNOSTA MARJOJA.

**VILI JA VEERA PITÄVÄT KOVASTI MARJOISTA.
MOLEMPIEN PEIKKOLASTEN SUOSIKKIMARJA ON MUSTIKKA.**

**VILI JA VEERA LEIPOVAT YHDESSÄ ÄITINSÄ KANSSA
MAAILMAN PARASTA MUSTIKKAPIIRAKKAA.
LEIPOMINEN ONKIN HAUSKAA PUUHAA YHDESSÄ.**

**VILI JA VEERA TOIVOVAT, ETTÄ KERROT HEILLE:
MIKÄ ON SINUN LEMPIMARJASI?MINKÄ VÄRINEN SE ON?
KVAILE MILTÄ SE MAISTUU?TUOKSUUKO SE? SAAKO KAIKKIA
MARJOJA SYÖDÄ?ENTÄ...PIDÄTKÖ SINÄ LEIPOMISESTA?**

**VOIT LEIPOA KOTONA
TAI PÄIVÄKODISSA
YHDESSÄ AIKUISEN
KANSSA TAI MAALATA
MARJOILLA
TAIDETEOKSEN.**

Iio
kasvaa
ulkona

**JOKAMIEHENOIKEUDET
SALLIVAT KERÄTÄ
MYÖS SIENIÄ JA
KUKKIA.**

VILI JA VEERA KÄYVÄT USEIN ISOVANHEMPIENSA KANSSA SIENESSÄ. SE ON MAHTAVAA TEKEMISTÄ YHDESSÄ. PEIKKOLAPSET TUNNISTAVAT JO HYVIN SIENISTÄ ESIMERKIKSI KANTTARELLIN, SUPPILOVAHVERON JA TATIN.

KUKKARETKILLÄ **VILISTÄ JA VEERASTA** ON MUKAVA ETSIÄ ERILAISIA KUKKIA. KASVIKIRJASTA VOI TARKISTAA LÖYTÄMÄNSÄ KUKKALAJIN NIMEN. HE OVAT LÖYTÄNEET ESIMERKIKSI LESKENLEHDEN, VALKOVUOKON, VOIKUKAN JA METSÄAPILAN.

MUISTATHAN, ETTÄ RAUHOITETTUJA KUKKIA EI SAA KERÄTÄ. KERROTHAN **VILILLE JA VEERALLE** OLETKO SINÄ KÄYNYT KERÄÄMÄSSÄ SIENIÄ? TUNNISTATKO JO SIENILAJEJA? ENTÄ MUISTATKO MIKÄ ON HYVIN TUNNETTU MYRKKYSIENI? MIKÄ MUUTEN ON SINUN LEMPIKUKKASI?

ARVAATKO MIKÄ ON
VILIN JA VEERAN
LEMPILAULU? ENTÄ
LORU? TÄSSÄ VIHJE:
NIISSÄ MOLEMMISSA
KERROTAAN PEIKOISTA.
NYT LAULAMAAN JA
LORUTTELEMAAN!

Liite 9: Liite julisteeseen kuusi, laulun ja lorun sanat

2 PIENTÄ PEIKKOLASTA

1. Kaksi pientä peikkolasta
istui kärpässieneren alla
sataa rop, rop, rop,
sataa rop, rop, rop
sataa aivan kaatamalla
2. Peikkolapset ne tuumivat että,
onpa hauska, kun sataa vettä
sataa rop, rop, rop,
sataa rop, rop, rop
sataa aivan kaatamalla
3. Peikot huutavat katsokaahan
kuinka lehtiä putoilee maahan,
sataa rop, rop, rop,
sataa rop, rop, rop
sataa aivan kaatamalla
4. Niistä vuoteen me saamme soman
teemme kodin aivan oman
sataa rop, rop, rop,
sataa rop, rop, rop
sataa aivan kaatamalla
5. Illan tullen me uinua saamme
aivan kuivina siis laulakaamme
sataa rop, rop, rop,
sataa rop, rop, rop
sataa aivan kaatamalla.

(säv. Usko Kemppi, san. Tuntematton)

PIKKU PEIKKO TAKKUTUKKA

Pikku peikko, takkutukka,
pitkä häntä, risa sukka.
Istuu itkee kannon päässä,
kaikki varpaat aivan jäässä.
Tuli tonttu, parsi sukan,
selvitteli takku tukan.
Auttoi päälle villatakin,
pisti päähän tonttulakin.
Pikku peikko tupsu tukka,
pitkä häntä siisti sukka.
Istuu nauraa kannon päässä.
Eipä ole enää varpaat jäässä.

(Lasten oma lukukirja, 1970.
Tekijä Tuntematton)

Liite 10: Juliste seitsemän käpyleikki

**JOKAMIEHENOIKEUDET
SALLIVAT KERÄTÄ MAASTA
KÄPYJÄ,
RISUJA JA MUITA VASTAAVIA
LUONNONTUOTTEITA.**

VILIN JA VEERAN LEMPILEIKKEJÄ METSÄSSÄ OVAT
KÄPYLEIKIT, KÄPYJÄ VOI HYÖDYNTÄÄ MONISSA
METSÄLEIKEISSÄ.

VILIN JA VEERAN SUOSIKKILEIKKI ON KÄPYELÄINTEN TEKO. HE
UPPOUTUVAT USEIN METSÄSSÄ PITKIKSI AJOIKSI
RAKENTAMAAN HIENOJA ELÄINMAAILMOJA.

VILI JA VEERA HALUAISIVAT KUULLA PIDÄTKÖ SINÄ KÄVYILLÄ
LEIKKIMISESTÄ? MITÄ OLET LEIKKINUT KÄVYILLÄ?

RAKENNA OMIA
KÄPYELÄIMIÄ
JA TEE METSÄ-
MATERIAALEISTA
NIILLE KOTEJA
JA AITAUKSIA.
EIKÖ
OLEKIN KIVA
RAKENTAA LELUJA
ITSE?
JA SIINÄHÄN ON
VAIN MIELIKUVITUS
RAJANA!

Iio
kasvaa
ulkona

Liite 11: Juliste kahdeksan luonnon roskaaminen

**JOKAMIEHENOIKEUDET
EIVÄT SALLI
LUONNON
ROSKAAMISTA.**

**METSÄRETKILLÄ VILI JA VEERA TARKKAILEVAT
USEIN ELÄINTEN JÄLKIÄ, MUTTA VÄLILLÄ HE
HUOMAAVAT RETKILLÄÄN MYÖS IHMISTEN
JÄTTÄMIÄ JÄLKIÄ. MITÄHÄN NE VOISIVAT OLLA?**

**NYT LEIKITÄÄN
SALAPOLIISIA.
TARKKAILE
YMPÄRISTÖÄSI!
HUOMAATKO
ELÄINTEN
JÄTTÄMIÄ JÄLKIÄ?
ENTÄPÄ IHMISTEN?**

Liite 12: Juliste yhdeksän ötökkätutkimus & puun iän laskeminen

**JOKAMIEHENOIKEUDET
EIVÄT SALLI OTTAA KASVAVASTA
TAI KAATUNEESTA PUUSTA TUOHTA,
KUORTA, OKSIA, LEHTIÄ, PIHKAA,
MAHLAA JA KÄPYJÄ.**

**VILI JA VEERA OVAT KEKSELIÄITÄ PEIKKOJA JA
PUUNRUNKOJEN TUTKIMINEN ON PIKKUTUTKIJOIDEN
MIELEISTÄ PUUHAA.**

**VILI JA VEERA SEURAAVAT MIELELLÄÄN ÖTÖKÖIDEN
KULKUA RUNKOA PITKIN JA LASKEVAT ESIMERKIKSI
PUUN KANNON PÄÄLTÄ RENKAISTA SEN IKÄÄ.**

**KERROTHAN VILILLE JA VEERALLE OLETKO SINÄ
LASKENUT PUUN IKÄÄ RENKAISTA AIEMMIN? MITEN SE
TEHDÄÄN?**

**LEIKI SINÄKIN TUTKIJAA. JOS
TEILLÄ ON RETKELLÄ MUKANA
LUUPPEJA, ÖTÖKKÄPURKKEJA TAI
SUURENNUSLASEJA VOIT
HYÖDYNTÄÄ NIITÄ KAIKISSA
TUTKIMUKSISSA.
LUONNONILMIÖIDEN TUTKIMINEN
ON TOSI MIELENKIINTOISTA
PUUHAA!**

Liite 13: Juliste kymmenen rentoutuminen

**JOKAMIEHENOIKEUDET
EIVÄT SALLI OTTAA SAMMALTA,
JÄKÄLÄÄ, PUUTA JA VARPUJA
TOISEN MAALTA.**

**METSÄRETKILLÄ VILI JA VEERA OVAT KIINNITTÄNEET HUOMIOTA
ERI NÄKÖISIIN JA SÄVYISIIN SAMMALEISIIN. NIISSÄ NÄKYVÄT
KAUNIITA VIHREÄN VÄRIN SÄVYJÄ JA ERILAISIA KUVIOITA.
VILISTÄ JA VEERASTA ON MYÖS RENTOUTTAVAA PÖTKÖTELLÄ
SAMMALMÄTTÄÄLLÄ JA NAUTTIA SIINÄ LUONNON RAUHASTA.
SIINÄ TOUHUSSA SAMMAL EI VAHINGOITU OLLENKAAN!**

**MENE SINÄKIN
MAKAAMAAN
SAMMALMÄTTÄÄLLE.
LAITA SILMÄT KIINNI JA
KUUNTELE METSÄSSÄ
KUULUVIA ÄÄNIÄ JA
RENTOU DU.**

Liite 14: Juliste tuli & nuotioleikki

**JOKAMIEHENOIKEUDET
EIVÄT SALLI TEHDÄ
AVOTULTA MAALLE
ILMAN LUPAA.**

**KUTEN MUISTAT JO VARMAAN VILIN JA VEERAN YKSI LEMPILEIKEISTÄ
ON MAJALEIKKI. HE RAKENTAVAT USEIN MAJALEIKISSÄ
LEIKKINUOTION KEPEISTÄ.**

**VALMIISSA NUOTIOSSA ON KIVA PAISTAA TIKUN NOKASSA VAIKKAPA
MAKKARAA.**

**MAKKARANA VILI JA VEERA KÄYTTÄVÄT ERILAISIA
LUONNONMATERIAALEJA ESIMERKIKSI KÄPYJÄ. LEIKKINUOTIO ON
TURVALLINEN JA VAARATON!**

**VILI JA VEERA OVAT UTELIAITA KUULEMAAN TIEDÄTKÖ SINÄ MIKSI
TULI VOI OLLA VAARALLINEN?**

**NYT VOIT RAKENTAA
KEPEISTÄ OMAN
LEIKKINUOTION.
NUOTIOLLA VOIT
PAISTAA VAIKKA MITÄ;
LETUISTA JA
MAKKAROISTA,
VAAHTOKARKKEIHIN
JA NUOTIOPULLIIN.**

**Iio
kasvaa
ulkona**

Liite 15: Juliste 12. luonnonrauha & hiljaisuusleikki

**JOKAMIEHENOIKEUDET
EIVÄT SALLI IHMISTEN
KOTIRAUHAN HÄIRINTÄÄ.
EIVÄTKÄ MYÖSKÄÄN
LINTUJEN PESINNÄN TAI
RIISTAELÄINTEN
HÄIRINTÄÄ.**

VILI JA VEERA LEIKKIVÄT METSÄRETKILLÄÄN HILJAISUUSLEIKKIÄ. SILLOIN PITÄÄ OLLA PÖLPÖTTÄMÄTTÄ NIIN PITKÄÄN KUIN PYSTYY. HE LEIKKIVÄT MYÖS HIIVISKELIJÄÄ. SE TARKOITTA A, ETTÄ PITÄÄ EDETÄ MAHDOLLISIMMAN HILJAA METSÄSSÄ PÄÄSTÄMÄTTÄ ÄÄNTÄKÄÄN. NYT EIVÄT HÄIRIINNY IHMISET, LINNUT EIVÄTKÄ ELÄIMETKÄÄN.

**NYT ON SINUN
VUOROSI KOKEILLA
HILJAISUUSLEIKKIÄ TAI
HIIVISKELIJÄLEIKKIÄ.
KUINKA KAUAN PYSTYT
OLEMAAN PUHUMATTA?
OSASITKO HIIVISKELLÄ
LIIKKUEN NIIN, ETTEI
KOULUNUT
RISAHDUSTAKAAN?**

Liite 16: Materiaaliin liittyvä blogikirjoitus

Hei kaikille!

Olen työstänyt tämän materiaalin *Ilo kasvaa ulkona*- hankkeen käyttöön ja sitä voivat hyödyntää kaikki luontoa oppimisympäristönä käyttävät luontotoiminnassaan. Materiaali käsittelee *jokamiehenoikeuksia Vili ja Veera peikkosisarusten matkassa*. Materiaali sisältää A4- juliste-sarjan, jossa on kansilehti, saateteksti, esikoululaisten pohdinnat ja piirroksot ja 11 *jokamiehenoikeuksiin* liittyvää aihe- ja tehtäväkokonaisuutta. Materiaalin käyttötarkoituksena on, että jokainen voi valita metsäretkelle oman ryhmänsä tarpeen mukaan sen määrän *jokamiehenoikeus* julisteita, kun haluaa lasten kanssa käsitellä kullakin retkellä. Materiaali sopii soveltaen käytettäväksi hyvin myös esimerkiksi erilaisissa yhteisissä tapahtumissa vaikkapa perheiden kanssa.

Luodaksemme parempia palveluja ja tuotteita on tärkeää ymmärtää palvelun tai tuotteen käyttäjien ajatuksia, kokemuksia ja toimintaa. Tämän materiaalin työstämisprosessissa on ollut pyrkimys juuri tähän. Olen käynyt keskustelua *Ilo kasvaa ulkona*- hankkeen hankesuunnittelija Tuija Laitisen ja projektipäällikkö Riina Fågelin kanssa heidän toiveistaan ja odotuksistaan kehitettävään materiaaliin liittyen. Keskusteluissamme nousi esiin myös kentän tarve *jokamiehenoikeuksiin* liittyvästä luontomateriaalista pienemmille lapsille. Sovimme projektin alussa materiaalia koskevat yhteiset raamit, aikataulun ja tavoitteet.

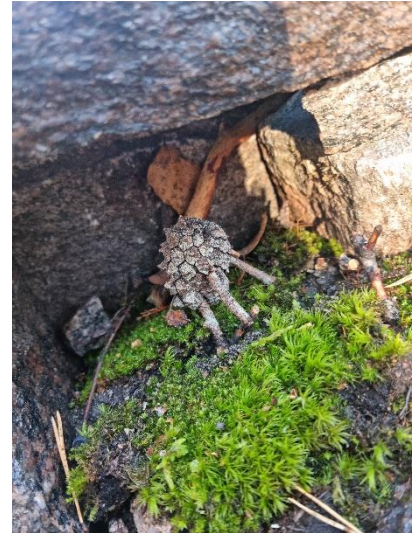
Tätä materiaalia on kehitetty lapsille ja siinä on hyödynnetty lapsikeskeistä palvelumuotoilua, koska se sopii kehittämisen työkaluksi kaikkiin toimintaympäristöihin kuten varhaiskasvatukseen. Lapsikeskeinen palvelumuotoilu pitää sisällään lapsikeskeisyyden. Se tarkoittaa asennetta ja toimintatapaa, jossa lapsi nähdään kehittämisprosessissa arvokkaana toimijana. Tästä syystä, lapset on tärkeää ottaa mukaan prosessin eri vaiheisiin, sillä näin he saavat kokemuksen siitä, että heidän mielipiteillään on merkitystä ja he voivat vaikuttaa asioihin. Lapset ovat tässä projektissa olleet mukana toimijoina sen eri vaiheissa.

Juliste materiaalin työstäminen sai alkunsa metsäretkestä 11 vantaalaisen esikoululaisen kanssa, jossa käsitelimme ja pohdimme yhdessä *jokamiehenoikeuksia*.

Yhteisellä retkellä huomasimme ryhmän opettajan kanssa, että jokamiehenoikeus käsitteenä oli vieras lapsille, mutta oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyviä sääntöjä he tiesivät jo hyvin eli mitä metsässä saa ja ei saa tehdä. Retkellä lapset pääsivät piirtämään tärkeimmäksi kokemansa *jokamiehenoikeuden* ja retken päätteeksi leikimme liikunnallisen leikin kerraten opittuja *jokamiehenoikeuksia*. Hyödynsimme toiminnassa lasten kanssa *jokamiehenoikeuksiin* liittyviä kuvia. Lasten kanssa käydyistä keskusteluista ja pohdinnoista keräsin aineistoa materiaalin työstämiseksi. Muun muassa, mitkä asiat lapset kokivat tärkeinä ja mielenkiintoisina ja mitä he esimerkiksi kertoivat leikeistään ja suosikkitekemisestään metsässä.

Toisella metsäretkellä kertosimme edellisellä kerralla opittua ja muistelimme, mitä *jokamiehen* oikeudet oikein olivatkaan. Retkelle valitsimme opettajan kanssa yhteistyössä ryhmän sen hetkiseen tarpeeseen sopivat viisi *jokamiehen* julistetta. Vein julisteet metsään ja kiersimme ne läpi ns. luontopolkuna. Pienryhmä pääsi testaamaan ns. materiaalin prototyyppejä viiden valitun julisteen osalta. Näin sain pääkäyttäjien eli lasten palautteen julisteista. Lapset osallistuivat hyvin seikkailuun Vilin ja Veeran matkassa, ja jokaiselle heille löytyi suosikkitehtävä ja tekeminen, kun retken lopuksi keräsimme heiltä palautteen.

Testaamisen tarkoitus oli nähdä myös materiaalin toimivuus ja sen innostavuus lasten kanssa toimiessa. Lasten testaamassa ns. prototyypissä oli kuvina käytetty ilmaisista kuvapankeista haettuja söpöjä peikkokuvia. Sen lopullisessa valmiissa muodossa ovat kuitenkin Jenni Jääskeläisen maalaamat suloiset Vili ja Veera peikkokuvat, jotka liittyvät kunkin julisteen *jokamiehen* aiheeseen.

Jokamiehen materiaalin suunnittelu- ja työstäminen llo kasvaa ulkona-hankkeessa liittyy opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyö prosessi on vielä kesken, mutta materiaalin sovimme jaettavaksi jo täällä hankkeen nettisivuilla. Tämä siksi, että mahdollisimman moni pääsisi jo nyt hyödyntämään sitä metsä- ja luontotoiminnassaan.

Lopuksi olen liittänyt tähän metsäretkellä olleen vantaalaisen esiopetus ryhmässä työskentelevän varhaiskasvatusopettajan näkemyksen materiaalin käytettävyydestä ja käyttökokemuksesta:

”Materiaali opasti esiopetussuunnitelman mukaisesti kestäväan elämäntapaan sitoutumiseen. Tehtävät vahvistivat lasten hyvinvointiin (luontosuhde) liittyviä taitoja ja ohjasivat huolehtimaan yhteisestä ympäristöstä. Rastien leikeillä oli tärkeä rooli lasten luontoidentiteetin tukijana. Lasten oikeudet toteutuivat, kun jokainen lapsi tuli kuulluksi. Tehtävät olivat monipuolisia ja tarjosivat näin kaikille lapsille mieluista tekemistä. Materiaali on helposti käytettävissä varhaiskasvatuksen metsäretkillä ja se on sisällöltään erinomainen. Tarina on selkeä ja sopivan mittainen ja helposti myös jaoteltavissa useille metsäretkikerroille. Suosittelen materiaalin käyttöä lämpimästi kaikille lasten kanssa työskenteleville sekä myös yksityiskäyttöön lapsen kanssa retkeiltäessä.”

Hypähdäthän mukaan Vilin ja Veeran matkaan tutustumaan jokamiehen oikeuksiin.

Antoisia keskusteluja, leikin ja toiminnan iloa!

Terveisin,

Jaana Jääskeläinen varhaiskasvatuksen opettaja ja sosionomi YAMK-opiskelija

Jenni Jääskeläinen materiaalin kuvitus